

MIEHET JA SATEENKAARIVANHEMMUUS

Monimenetelmällinen tutkielma sateenkaarimiesten ajatuksista perheellistymistään kohtaan

EMMI MÖRT

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2017

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

EMMI MÖRT: Miehet ja sateenkaarivanhemmuus. Monimenetelmällinen tutkielma sateenkaari-
miesten ajatuksista perheellistymistään kohtaan.

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma, 95 sivua, 14 liitesivua

Ohjaajat: Rautniemi, Lasse & Kuusisto, Katja

Huhtikuu 2017

Tutkielmassa tarkastellaan monimenetelmällisesti ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneiden miesten ajatuksia perheellistymisestään. Tarkoituksena on selvittää, millaisia ajatuksia sateenkaari-
miehillä on perheellistymisestään ja mitä asioita he siihen kiinnittävät. Tutkielman aineistona on 213 ei-
heteroseksuaalisesti suuntautunutta miestä, jotka vastasivat tutkielman yhteydessä järjestettyyn
internet-kyselyyn aiheesta *miehet ja sateenkaarivanhemmuus*. Lisäksi haastattelin heistä kolmea
tarkemmin tutkimustehtävän pohjalta.

Ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneiden miesten vanhemmuusajatuksia tarkasteltiin sekä kuvaile-
vien että selittävien kvantitatiivisten menetelmien avulla. Kyselyn avovastauksia tarkasteltiin sisäl-
lönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysia käytettiin myös teemahaastatteluiden analysoinnissa, joilla
pyrittiin täydentämään kyselystä saatuja vastauksia. Sateenkaarivanhemmuus on tutkimusten pe-
rusteella todettu hyväksi vanhemmuusmuodoksi muiden vanhemmuusmuotojen rinnalla, mutta
sitä on edelleen vaikeaa lähtökohtaisesti toteuttaa. Vaikka lait ovat muodostuneet aikojen saatossa
suosiollisemmiksi sateenkaarivanhemmuutta kohtaan, on perheen perustaminen heillä edelleen
haasteellista. Sateenkaarivanhemmuus on erityisen vaikeaa miehille, koska he eivät kykene naisten
tavoin lisääntymään esimerkiksi keinohedelmöityksen avulla. Tämä tutkielma pyrkii tuomaan esille
asioita, joita liittyvät miesten sateenkaarivanhemmuuteen, sen lähtökohtiin ja siihen kiinnittyviin
seikkoihin.

Hieman alle puolet kyselyyn vastanneista ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneista miehistä kertoi
haaveilevansa vanhemmuudesta tai toimivansa jo vanhempana. Reilu puolet vastaajista ilmaisi, että
ei haaveile vanhemmuudesta ja syitä sen taustalla oli monia, kuten esimerkiksi valinta lapsetto-
masta elämäntilanteesta. Vanhemmuudesta haaveilua tai siitä haaveilemattomuutta ei voitu selit-
tää henkilön iällä tai parisuhdetilanteella, mutta asumistilanne oli tilastollisessa yhteydessä siihen,
haaveiliko sateenkaari mies vanhemmuudesta. Selvää on, että vanhemmuuden toteuttaminen ei-
heteroseksuaalisesti suuntautuneilla miehillä nähtiin hyvin vaikeana ja tutkielman perusteella ei ol-
lut yhtäkään helppoa tapaa lapsen saamiselle. Jotta ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneiden mies-
ten lapsen saaminen helpottuisi, tarvittaisiin erilaisten asenteiden muutoksia ja lainsäädännön ke-
hittymistä.

Mitä tietoisempi mies oli eri vaihtoehtoista vanhemmaksi tulon kannalta, sen mahdollisemmaksi
vanhemmuus kuvautui heidän puheissaan. Jäinkin tutkielman perusteella pohtimaan erilaisia mää-
ritelmiä perheestä, sillä biologisen lapsen saaminen ei näyttäytynyt sateenkaari miehillä ensisijai-
sena seikkana perheen perustamisessa. Pohdin myös vaihtoehtoa ei-heteroseksuaalisesti suuntau-
tuneiden miesten vanhemmuuteen esimerkiksi huostaanotettujen lasten huoltajina.

Avainsanat: Sateenkaarivanhemmuus, perheellistyminen, monimenetelmällisyys

University of Tampere
School of Social Sciences and Humanities

EMMI MÖRT: Men and rainbow parenting. Mixed methods research on the LGBT men's thoughts about becoming a parent.

Social Work's Master's Thesis, 95 pages, 14 appendix pages

Supervisors: Rautniemi, Lasse & Kuusisto, Katja

April 2017

This master's thesis focuses on the non-heterosexual (gay, bisexual and transgender) men's thoughts on becoming a parent. Thesis was conducted by using mixed methods. The general aim of this study was to find out what kind of thoughts non-heterosexual men have about becoming a parent and what ideas they associate with it. The data ($n=213$) was collected by an online survey and in addition three participants were interviewed on the topic of the research.

The thoughts of non-heterosexual men were analyzed by using both descriptive and explanatory quantitative methods. Content analysis was used in analysing survey's open-ended question answers and theme based interviews. According to previous researches, rainbow parenting (lesbian, gay, bisexual and transgender parenting) is as good a form of parenting as other forms. Nevertheless, it is still hard to implement it, and extremely challenging it is for non-heterosexual men, who for example cannot reproduce by using insemination. The aim of this study is to point out information about rainbow parenting among non-heterosexual men and its premises and ideas that are involved in it.

The results of the study show that slightly less than half of the survey respondents dream about becoming a parent or they already are a parent and rest of the respondents conveyed that they are not dreaming about becoming a parent. Reasons for this varied but one the reasons is that they have decided to remain childless. In this study dreaming of becoming a parent could not be explained by respondents' age or relationship status. However living arrangements were connected to the dreams of becoming a parent. This research pointed out that becoming a parent is hard for non-heterosexual men, and there is no easy way to have a child of your own. To make the process of having children among non-heterosexual men easier, there is a need for attitude change and the legislation to be improved.

In this master's thesis it was indicated that the more non-heterosexual men were aware of different options about how to become a parent, the more inconceivable parenting was described to be. For these survey respondents consanguinity was not the primary matter of starting a family, and that also gives a chance to consider the general definitions for families. For non-heterosexual men there could be a possibility to carry out parenting by fostering children who have been taken into custody.

Keywords: non-heterosexual parenting, non-heterosexual men, mixed methods

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	5
2 PERHESUHTEIDEN JA VANHEMMUUDEN MONINAISUUS	7
2.1 Perheen käsite	7
2.2 Sateenkaarevat perhesuhteet	9
2.3 Sateenkaariparien perheellistymisestä.....	12
2.4 Sateenkaariperheiden elämästä	14
3 KONFIGURATIONAALISUUS JA PERHESUHTEET	25
3.1 Näkökulma perheestä konfiguraationaalisesti	25
3.2 Norbert Elias ja konfiguraatiot.....	26
3.3 Sosiaaliset verkostot perhesuhteiden pohjalla	28
3.4 Teorian linkitys tutkielmaan	31
4 TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN JA TUTKIMUSMENETELMÄT.....	33
4.1 Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymys	33
4.2 Aineisto.....	34
4.3 Aineistonkeruumenetelmien kuvaus	37
4.4 Aineiston analysointi	42
4.5 Eettisyys ja luotettavuus.....	46
5 SATEENKAARIMIESTEN VANHEMMUUSAJATUKSET	50
5.1 Tutkimusjoukon kuvausta.....	50
5.2 Tutkimusjoukon ajatuksia vanhemmuushaaveista	54
5.3 Sateenkaariperheet yhteiskunnassa.....	60
5.4 Taustatekijöiden yhteys vanhemmuusajatuksiin	62
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	67
LÄHTEET	73
KUVIOT	
Kuvio 1. Sateenkaarivanhemmuuteen liittyvien lakien kehitys Suomessa	10
Kuvio 2. Sateenkaarivanhemmuuden toteuttamiseen kiinnittyvät tekijät	15
Kuvio 3. Miesten ajatuksia vanhemmuudesta haaveilemattomuuden taustalta.....	55
Kuvio 4. Sateenkaarimiesten ajatuksia lapsen saannin todennäköisille vaihtoehdoille	58
Kuvio 5. Toiveet sen suhteen, että miesparin lapsen saaminen helpottuisi	62
TAULUKOT	
Taulukko 1. Kyselyyn vastanneiden henkilöiden taustatietoja	51
Taulukko 2. Logistinen regressioanalyysi vanhemmuudesta haaveilusta.....	65

1 JOHDANTO

Tämä on tutkielma ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneiden miesten vanhemmuusajatuksista ja tarkoitukseni on tuoda esille, millaisia ajatuksia heillä on perheellistymisestään ja mitä asioita he siihen kiinnittävät. Pro gradu -tutkielman aihetta miettiessäni etsin perheeseen liittyvää aihetta, jossa tasa-arvon ei koeta toteutuvan Suomen lainsäädännön puitteissa. Valitsin aiheeksi sateenkaarivanhemmuuden ja halusin täsmentää sitä miesten sateenkaarivanhemmuuteen, sillä näin vanhemmuuden toteuttamisen vaikeammaksi ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneilla miehillä naisiin verrattuna.

Halusin tutkia miesten sateenkaarivanhemmuutta siitä näkökulmasta, mitä he itse ajattelevat mahdollisesta vanhemmuudestaan ja mitä asioita he siihen kiinnittävät. Ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneiden miesten omien näkemysten esille nostaminen on hyvin tärkeää, jotta he saavat äänensä kuuluviin ja ilmiötä tuodaan laajemmin esille, sillä tästä näkökulmasta aihetta ei ole vielä juurikaan tutkittu Suomessa. Tutkielmallani on merkitystä niin sosiaalityölle kuin laajemminkin yhteiskunnalliselle keskustelulle, sillä sen tarkoituksena on tuoda esille, millaisia mahdollisuuksia sateenkaarimiehillä on haaveilla vanhemmuudesta tai toteuttaa sitä, sillä lähtökohdat miesten sateenkaarivanhemmuudelle ovat tämän päivän Suomessa hyvin vaikeat. Käsitteellä *sateenkaarimies* tarkoitan miestä, joka on seksuaaliselta suuntautumiseltaan ei-heteronormatiivisesti suuntautunut eikä esimerkiksi homo tai transsukupuolisia miehiä ole eritelty toisistaan.

Sateenkaarimiehet eivät useinkaan pysty lisääntymään biologisin keinoin, joten heidän on hyvin vaikeaa saada omaa biologista lasta. Vaihtoehtoina sateenkaarimiesten lapsen saannille on esimerkiksi adoptoida lapsi kotimaasta tai ulkomailta tai hankkia se yhdessä naisen tai naisparin kanssa. (Adoptiolaki 2012/212; Jämsä 2008, 40.) Adoptio on kuitenkin samaa sukupuolta olevalle parille vaikeasti toteutettavissa olevaa, sillä lapsen edun näkökulmasta usein perustellaan heteropariskuntaa lapselle parhaiksi vanhemmiksi. Suomen lainsäädäntö hyväksyy lap-

selle vain kaksi vanhempaa, jolloin miesparin on molempien vaikea tunnustaa vanhemmuutensa, jos lapsi on hankittu yhteissopimuksella naisen kanssa (Aarnipuu 2010, 29). Naispareille lapsen hankinta on mahdollista esimerkiksi hedelmöityshoitojen ja sisäisen adoption avulla, mutta miesparilla tilanne on toinen, sillä lainsäädäntö ei käytännössä anna oikeutta lapsen hankkimiselle ilman äitiä (Moring 2013, 18). Tämän vuoksi sateenkaariperheissä toteutuukin monenlaista vanhemmuutta, perhemuotoja on useita ja ne voivat olla toisistaan hyvinkin poikkeavia (Jämsä 2008, 28; Moring 2013, 56).

Vanhemmuuden määrittely sateenkaariperheissä ei ole helppoa tai yksinkertaista eikä aina edes perheen sisällä samanlaisesti määriteltyä. Perhesuhteiden voidaan katsoa muodostuvan niin biologisista, sosiaalisista, geneettisistä kuin juridisistakin siteistä. (Moring 2013, 56–57.) Yhteiskunnan yleinen heteronormatiivisuuden oletama äidistä ja isästä vanhempina vaikeuttaa sateenkaarivanhemmuuden toteuttamista, kun yleiset äidin ja isän roolit eivät ole yksinkertaisesti sovellettavissa (Moring 2007, 30). Tutkimukset ovat kuitenkin todistaneet, että kasvaminen samaa sukupuolta olevien vanhempien perheessä ei ole haitallista (Amato 2012, 772).

Tutkielmani toinen luku kuvaa sateenkaarivanhemmuuden lähtökohtia ja tarkastelen siinä lainsäädännön vaikutusta sateenkaarivanhemmuuden toteuttamiselle sekä tuon esille sateenkaarivanhemmuuteen kiinnittyviä tekijöitä aiempien tutkimusten valossa. Kolmas luku luo tutkielmani teoreettisen viitekehyksen, jossa kuvaan vanhemmuutta ja monimuotoisia perhesuhteita konfiguraationaalista näkökulmasta katsoen. Konfiguraationaalinen käsitys perheestä näkee suhdemuodostelmat kaiken aikaa liikkeessä oleviksi kudoksiksi, jossa tärkeintä on ihmisen oma kokemus perheenjäsenistään (Elias 1978, 113). Neljännessä luvussa esittelen tutkimuskysymyksen, tutkielmani tarkoituksen ja toteuttamisen tavan. Tutkielmassani selvitän sateenkaarimiesten vanhemmuusajatuksia internet-kyselyn avulla ja täydennän siitä saatuja tuloksia haastattelujen avulla. Aineistosta saamiani tuloksia kuvailen viidennessä luvussa ja luvussa kuusi esitän yhteenvedon tuloksistani sekä erittelen ja pohdin niitä.

2 PERHESUHTEIDEN JA VANHEMMUUDEN MONINAISUUS

Perheen käsite on moninainen, mutta kaikille tuttu sosiaalinen ryhmä. Perheen kokoonpanoa voi olla toisinaan vaikeaa kuvata ja sen kokoonpano saattaa muuttua elämän varrella. (Jallinoja & Hurme & Jokinen 2014, 7.) Perheen rakenteet ovat moninaistuneet ja tänä päivänä on hyvin paljon erilaisia perhemuotoja, kuten yksinhuoltajan perheitä, uusperheitä ja samaa sukupuolta olevien pariin perheitä. Naisten ja miesten välinen tasa-arvo on kuroutunut lähes samanveroiseksi eikä enää voida erotella niin vahvasti äidin sekä isän rooleja perheessä ja isän rooli kotona tulisi olla samanveroisesti huomioidin arvoinen kuin äidinkin. (Autonen-Vaaraniemi 2004, 243). Lapsen osallisuus on kasvanut ja on tärkeää ottaa huomioon heidän roolinsa perheen sisällä (Eydal & Satka 2006, 315—316). Erilaista nykyajan perheelle verrattuna aiempien sukupolvien perheisiin on, että perheen perustaminen aloitetaan aikaisempaa myöhemmin, sillä kouluttautumista ja oman uran luomista pidetään ensiarvoisen tärkeinä (Oinonen 2008, 14; 36—37).

2.1 Perheen käsite

Erilaiset perhetutkimuksen suuntaukset määrittelevät perhettä eri tavoin. Konstruktionistinen lähestymistapa perheeseen määrittelee perheen kokoonpanon muodostuvan arkisissa sosiaalisissa käytännöissä (Forsberg 2014, 126). Perhettä lähestytään siis sosiaalisena todellisuutena, joka saa merkityksensä erilaisissa kohtaamisissa. Näissä kohtaamisissa luodaan, rakennetaan ja merkityksellistetään perhettä tietyssä ajassa, paikassa ja tilanteessa. (Gubrium & Holstein 1999, 5.) Bronfenbrenner (1979) taas katsoi perheen jäsenten olevan tärkeässä vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa ja hän jakoi yksilön ympäristön neljään tasoon riippuen

kunkin tason vuorovaikutuksen aktiivisuudesta. Tällöin ne henkilöt, joiden kanssa henkilö on aktiivisimmin yhteydessä, muodostavat sisimmän tason ja ne, joiden kanssa yhteydenpito on harvinaisempaa, ovat uloimmalla tasolla. Jokaisen tason henkilöillä tai yhteisöllä on kuitenkin tärkeä rooli yksilön sosiaalistumisen kannalta. (Bronfenbrenner 1979, 7—9.)

Konfiguraationaalinen näkökulma määrittelee, että perhe muodostuu ihmisen moninaisista, muuttuvista ja merkityksellisistä sosiaalisista siteistä, johon ihmiselle tärkeät ja läheiset henkilöt kuuluvat (Castrén 2014, 139—140). Teoria universaalista perheestä katsoo, että perhe määrittyy tehtäviensä kautta instituutiona ja koska perheellä ei enää nykypäivänä ole niin laajasti tehtäviä, muodostuu lasten socialisaatio tärkeimmäksi (Parsons & Smelser 1956, 183). Charlotte Bühler (1940) näki elämänsä vaikutuksen perheen synnyssä tärkeänä, sillä elämä on jatkuvaa prosessia muutoksineen ja eri aikoina eri tapahtumat voivat vaikuttaa siihen, miten yksilö määrittelee perheensä.

Perhetutkimuksen suuntauksia on aiemmin mainittujen lisäksi vielä monia ja yhteistä kaikille näille näkökulmille on se, että perhettä ei voida määritellä valmiina kokoonpanona ulkopuolelta, vaan perheen määritelmä elää ja muokkautuu henkilön omasta näkökulmasta. Tärkeimpänä perheen piirteinä voidaan yleisesti pitää sitä, että vanhempien tärkein tehtävä on turvata lapselle paras mahdollinen hyvinvointi sekä opettaa jo varhaisista vuorovaikutussuhteista lähtien terve itsetunto ja vahva itseluottamus (Hansson & Oscarsson 2006, 17). Vanhempien ja lasten välisillä kiintymyssuhteilla on tärkeä rooli lapsen kasvun ja kehityksen kannalta (Kaimola 2005, 11).

Se, miten perhe ymmärretään ja halutaan nähdä, muokkautuu Ritva Nätkinin (2003, 21—22) mukaan yhteiskunnassa vallalla olevista ajattelutavoista. Postmoderni ajattelu näkee ongelmien ja luonnollisuuden sijasta moninaisuutta ja sietää erilaisia perhemuotoja toisin kuin moderni ajattelutapa, joka ongelmakeskeisyydessään hakee yhtä hyväksyttävää tapaa olla perhe (Nätkin 2003, 37). Perheitä on monenlaisia ja sosiologi Diana Gittins (1993) onkin ehdottanut, että puhuisimme yleisesti ja monimuotoisesti perheistä normitetun perhe-käsitteen sijaan, sillä perheiden sisällä on paljon erilaisuutta johtuen monenlaisista perherooleista, kulttuurisista arvoista, luokka-asemasta, elämäntapahtumista, eri sukupolvista ja seksuaalisesta moninaisuudesta (ks. Giddens 2008, 213—214). Hannele Forsberg ja Ritva Nätkin (2016) ovat tutkineet perheen käsitteen muutosta tulevaisuuden suhteen. Perheen merkitykseen ja läheis-

suhteiden tiiviyyteen nähtiin tulevaisuudessa olevan vaikutusta esimerkiksi kasvavalla individualismilla, talouden vaihteluilla, uskontojen merkitysten muutoksilla ja suurilla luonnonkatastrofeilla. (Forsberg & Nätkin 2016, 32; 34; 37.)

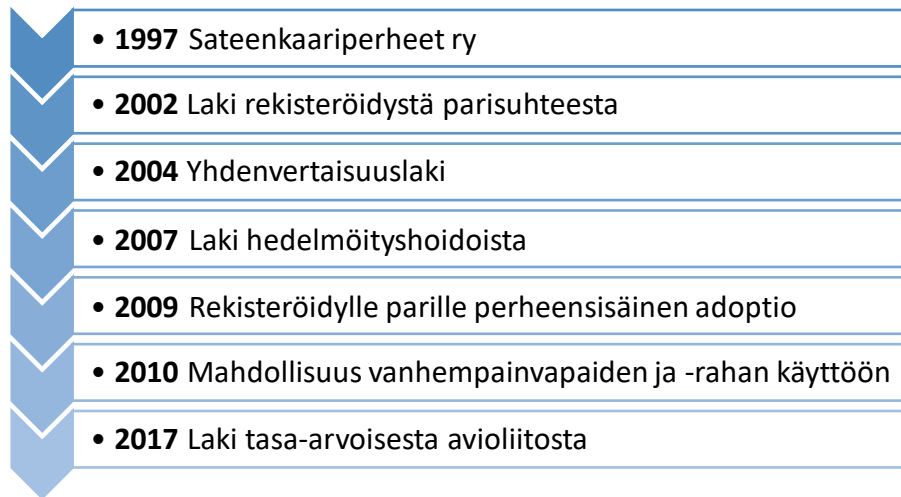
2.2 Sateenkaarevat perhesuhteet

Vanhemmuuden malli yhteiskunnassamme rakentuu Tia Aarnipuun (2010, 23) mukaan jaetun vanhemmuuden diskurssin mukaisesti äidin ja isän toisiaan täydentäville ja vastakkaisille rooleille, eivätkä ne sovellu sateenkaariperheille. Sosiaalisen hyväksynnän saaminen riippuu Cassie Petersonin (2013, 486; 494) mukaan vanhempien normatiivisesta käytöksestä ja hän kuvaa, että vanhempien psykologinen hyvinvointi, parinvalinta ja lastenkasvatus ovat heteronormatiivisesta käytöksestä riippuvaisia, eli kahdelle eri sukupuolelle jaettuja. Hetero-olettamuksesta johtuen sateenkaariperheissä vanhemmuuden toteuttaminen muodostuu haastavaksi, kun vanhemmat joutuvat ansaitsemaan nämä kahdelle eri sukupuolelle muodostetut hyväksyttävyyden, normaaliuden, uskottavuuden ja toivottavuuden normit niitä muuttamatta. (Peterson 2013, 486; 494.) Sateenkaariperheet eivät täten voi välttyä vertailuilta, joita ei-heteroseksuaalisuus heille tuottaa, sillä heihin yhdistetään alakulttuurinomaista erilaisuutta ja leimaantumista (Peterson 2013, 495).

Toisaalta koska yhteiskunta ei määrittele niin voimakkaita kulttuurisia normeja vanhemmuuden toteuttamiselle sateenkaariperheissä, voidaan esimerkiksi vanhemmuuden rooleja, toimintamalleja ja työnjakoa toteuttaa joustavammin (Giddens 2008, 236; Jämsä 2008, 28). Ydinperheen termit *isä* ja *äiti* eivät päde sateenkaariperheissä sellaisenaan, sillä samaa sukupuolta olevia vanhempia on monesti useampia eikä yhtä termiä voida jakaa monelle. Vanhemmille tarvittaisiin uudenlaisia määritelmiä. (Huttunen 2001, 57–58.) Jouko Huttunen (2001, 58–59) pohti isä-käsitteen hataruutta läsnä olevien ja biologisten isien eroavaisuuksissa. Hän esitti, että biologinen isä voisi toimia esimerkiksi siittäjänä, jolloin isä-termi vapautuisi kertomaan isyyden todellista luonnetta (Huttunen 2001, 57–59.)

Juridiset rakenteet ja niiden puuttuminen aiheuttavat sateenkaariperheille vaikeuksia, koska niihin perustuva vanhemmuus ei ole itsestään selvää (Jämsä 2008, 28). Sateenkaariperheiden oikeudet ovat vuosien saatossa kehittyneet suuresti, joskin verrattuna heteropariskuntaan oikeudet ovat tulleet vuosikymmeniäkin perässä. Erilaiset lait ovat kuitenkin mahdollistaneet

vuosien saatossa sateenkaariperheille vakituisen parisuhteen solmimisen ja vanhemmuuden toteuttamisen tietyin tavoin. Sateenkaariperheiden oikeuksien kehittymisestä voi tarkastella kuviosta 1.

Kuvio 1. Sateenkaarivanhemmuuteen liittyvien lakien kehitys Suomessa

Vuonna 1997 perustettiin Sateenkaariperheet ry, jotta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perheet saisivat tukea elämäänsä (Jämsä 2007a, 165; Kuosmanen 2007a, 37). Tällöin julkisuuteen alkoi ilmestyä ydinperheitä, joissa vanhemmat olivat samaa sukupuolta (Jämsä 2007a, 165; Kuosmanen 2007a, 37). Vuonna 2002 sallittiin samaa sukupuolta olevalle parille rekisteröity parisuhde (Laki rekisteröidystä parisuhteesta 2001/950) ja vuonna 1990 asetettu syrjintäsuojalaki sai vahvistusta vuonna 2004 yhdenvertaisuuslailla (2014/1325), joka paransi entisestään seksuaalivähemmistöjen juridista asemaa.

Vuonna 2007 hedelmöitysklinikoilla alettiin antaa hoitoja luovutetun sulusolun avulla naispareille sekä itsellisille naisille (Laki hedelmöityshoidoista 2006/1237), vaikka koeputkihedelmöityshoitoja oli alettu tehdä alkioita ja munasoluja pakastamalla heteropariskunnille jo 1980-luvulla (Jämsä 2007a, 165; Kuosmanen 2007a, 37; Söderström-Anttila 2014). Suomessa on jo vuositasojen adoptoitu lapsia, mutta peruuttamattomat eli vahvistetut adoptiot kotimaasta astuivat voimaan 1980-luvulla ja ulkomailta vuonna 1985. Vuonna 2012 tuli mahdolliseksi avoimet adoptiot, joissa lapsella on mahdollisuus pitää yhteyttä syntymävanhempiinsa. (Adoptiolaki 2012/22.) Rekisteröidyssä parisuhteessa elävä samaa sukupuolta oleva pari sai mahdollisuuden lapsen adoptoimisella vuonna 2009 perheen sisäisen adoption kautta (Aarnipuu 2010, 15).

Äitiysavustukset on aloitettu vähävaraisille äideille Suomessa jo 1930-luvulla ja vuonna 1949 se tuli kaikkien äitien saataville (KELA 2016). Vuonna 1978 vanhemmille annettiin oikeus jakaa vanhempainvapaa keskenään ja vuonna 1991 isät saivat erillisen isyysloman (THL 2017). Sateenkaariperheiden osalta vuonna 2010 tuotiin sateenkaariperheiden toiselle vanhemmalle mahdollisuus vanhempainvapaiden ja -rahan käyttöön (Aarnipuu 2010, 15).

Suomessa avioliiton solmiminen on yli 18-vuotiaille ollut mahdollista jo satoja vuosia, mutta vasta vuonna 2017 avioliiton solmiminen mahdollistettiin samaa sukupuolta olevalle parille. Tasa-arvoisen avioliittolain myötä avautui sateenkaarivanhemmille mahdollisuus vierasadop-tioihin. Vierasadop-tiossa lapsi adoptoidaan perheen ulkopuoliselta taholta kotimaasta tai ulkomailta. (Avioliittolaki 1929/234.)

Vuoden 2016 alusta voimaan tullut uudistettu isyyslaki (2015/11) toi isille uusia oikeuksia vanhemmuuteen, sillä isät voivat vaatia isyyden selvittämistä omasta tahdostaan. Vastaavaa lakia äitien asemaa turvaamaan ei ole olemassa, puhumattakaan samaa sukupuolta olevien vanhempien tilanteesta. Naisparilla synnyttänyt vanhempi on automaattisesti lapsen äiti, mutta toisen, niin kutsutun sosiaalisen vanhemman, on tunnustettava vanhemmuutensa sisäisen adoption kautta. Hänelle ei ole siihen asti juridisia oikeuksia lapseensa, vaikka olisikin ollut alusta alkaen mukana lapsen hankinnan prosessissa. (Aula 2016; Äitiyslaki 2015.)

Vuoden 2015 alusta tehtiin kansalaisaloite äitiyslaista, joka turvaisi naisparin lapsen oikeuden kahteen vanhempaan ja tunnistaisi lapsen tosiasialliset perhesuhteet alusta asti. Laki luopuisi sisäisen adoption prosessista, jos pari on hankkinut lapsen alusta asti yhteisymmärryksessä hedelmöitysklinikalla. Lain myötä lapsesta tulisi tasavertainen heteroparille syntyvään lapseen verrattuna, kun samaa sukupuolta oleva pari voisi tunnustaa vanhemmuutensa kuten avoparikin isyyslain mukaan jo heti neuvolassa. Laki säilyttäisi adoption, jos lapsi olisi saanut alkunsa muualla, jolloin isyydestä ei olisi täydellistä varmuutta. Tämä turvaisi isien oikeudet isyyteen. (Aula 2016; Äitiyslaki 2015.) Kansalaisaloite eteni käsittelyvaiheeseen eduskunnan puhemiehelle syksyllä 2015, jonka jälkeen aloite etenee todennäköisesti lakivaliokuntaan jatkokäsittelyyn. Vuoden 2017 aikana voitaisiin odottaa lopullista päätöstä äitiyslain hyväksymisestä. (Äitiyslaki 2015.)

Äitiyslain johdosta YK:n lapsen oikeuksien sopimus toteutuisi lapsen edun periaattein sateenkaariperheissä eikä lapsi joutuisi syrjittyyn asemaan vanhempiensa ominaisuuksista johtuen

tai menettämään oikeutta kumpaankaan vanhempaansa (Äitiyslaki 2015). YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen lasten oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle eikä lapsia saa erotella lapsen oman, vanhempien tai huoltajan ulkonäön, sukupuolen, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien perusteella. Lapsella on lähtökohtaisesti aina oikeus vanhempiinsa ja vanhemmilla on ensisijainen vastuu kasvatuksesta ja kehityksestä lapsen edun mukaisesti. (Suomen UNICEF 1991.) Kansalaisaloitteen myötä sateenkaarivanhempien ensisijainen asema lapsen huoltajina ja kasvattajina turvattaisiin, ja lapsi saisi turvalliset sekä pysyvät ihmissuhteet elämänsä, kun vanhemman sukupuoli ei vaikuttaisi lapsen oikeudelliseen asemaan syntymähetkellä (Suomen UNICEF 1991; Äitiyslaki 2015).

Miespari ei voi hankkia lasta hedelmöityshoitojen avulla, toisin kuin naispari (Laki hedelmöityshoidoista 2006/1237). Suomessa laittomat sijaissyntytykset eivät ole miesparille väylänä vanhemmuuteen, sillä niihin liittyy monia eettisiä ongelmia. Eettisiksi ongelmiksi luetaan sijaissyntyttäjän vaikean aseman lisäksi esimerkiksi synnyttäjän kohtaamat henkiset ja fyysiset riskit sairastua, kaupalliset ja taloudelliset hyväksikäytön mahdollisuudet sekä pulmat lapsen luovuttamisessa, jos lapsi on esimerkiksi sairas ja jos pari ei haluakaan pitää synnytettyä lasta. (Halonen & Luhtanen 2006.) Apilaperheiden raja on häilyvä eikä ole varmaa, kuinka moni sateenkaariperhe on todellisuudessa apilaperhe ja kuinka monella miesparilla perhe on muodostunut naisen avulla (Jämsä 2008, 44). Vallalla oleva ajattelumaailma ei peräänkuuluta homoisuutta, sillä homous ja vanhemmuus ovat vaikeasti yhdistettävissä olevia positioita (Jämsä 2003, 58—59).

2.3 Sateenkaariparien perheellistymisestä

Suomen laki ei tunnista sateenkaariperheiden perhemuotoja, joissa on enemmän kuin kaksi vanhempaa. Tämän johdosta kolmi- tai neliapilaperheet, joutuvat päättämään ketkä virallistavat vanhemmuutensa juridisesti. Apilaperhe on perhe, jossa lapsella on enemmän kuin kaksi vanhempaa ja lapsi tai lapset on saatu yhdessä, vaikka kaikkien vanhempien välillä ei ole välttämättä koskaan ollut parisuhdetta. Vanhempina voi olla esimerkiksi nais- ja miespari, miespari ja nainen tai naispari ja mies. (Aarnipuu 2010, 29.)

Sateenkaariperheissä toteutuu monenlaista vanhemmuutta, sillä perhemuotoja on useita ja ne voivat olla toisistaan hyvinkin poikkeavia sekä jo saman perheen jäsenet voivat määritellä

oman perheensä erilaisesti (Jämsä 2008, 28; Moring 2013, 56). Perhesuhteiden voidaan katsoa muodostuvan niin biologisista, sosiaalisista, geneettisistä kuin juridisistakin siteistä. Biologinen ja geneettinen vanhempi viittaa lapsen synnyttäneeseen tai sulusoluja luovuttaneeseen vanhempaan. Biologinen vanhempi ei aina ole osana lapsen elämää, jos kyseessä on esimerkiksi sulusoluja luovuttanut ulkopuolinen henkilö. Sosiaalinen vanhempi ei ole lapselle biologisesti tai geneettisesti sukua eikä heidän suhdetta ole juridisesti vahvistettu. Vanhemmuus rakentuu tällöin arjessa ja sosiaalisissa tilanteissa, jolloin asema perheessä määrittyy ensisijaisesti sosiaalisten suhteiden kautta. (Moring 2013, 56–57.)

Juridinen vanhemmuus on oikeudellisesti vahvistettua ja siihen liittyvät lainsäädännössä liitetyt oikeudet ja velvollisuudet. Juridiseksi vanhemmaksi voi tulla lapsen biologinen, sosiaalinen tai geneettinen vanhempi. Myös uusperheen vanhemmuus on sateenkaariperheissä mahdollista. (Moring 2013, 56–57.) Suomalainen lainsäädäntö mahdollistaa naispareille lapsen hankinnan hedelmöityshoitojen ja sisäisen adoption avulla (Adoptiolaki 2012/22). Miesparilla tilanne on toinen, sillä lainsäädäntö ei käytännössä anna oikeutta lapsen hankkimiselle ilman äitiä (Moring 2013, 18). Monen miesparin välänä vanhemmuuteen on perustaa alusta alkaen useamman kuin yhden aikuisen kanssa kolmi- tai nelipilaperheitä. Apilaperheissä vastuu jakautuu vanhempien kesken sovitusti, jolloin jotkut voivat toimia lapselle lähivanhempina ja toiset etävanhempina. (Aarnipuu 2010, 6–7; Jämsä 2008, 40.)

Yhdessä lapsen adoptoivilta pareilta edellytetään niin Suomessa kuin ulkomaillakin avioliittoa, jonka nykyllä lainsäädäntö on samaa sukupuolta olevilta pareilta juuri sallinut (Avioliittolaki 1929/234). Ongelmaksi saattaa kuitenkin muodostua asenteet samaa sukupuolta olevaa paria kohtaan, kun parhaita mahdollisia adoptiovanhempia valitaan lapselle. Suomessa kotimaan sisällä adoptoitavien lasten kohdalla on ensisijaisesti pyritty sijoittamaan lapsi kahden vanhemman perheeseen, joten Suomessa yksin kotimaasta lapsen adoptoivat vanhemmat ovat harvinaisuus (Pelastakaa Lapset ry 2016). Yksin adoptoiminen on mahdollista ulkomailta, mutta käytännössä etenkin miehelle on yksin hyvin hankalaa saada adoptiolapsi (Väestöliitto 2016). Adoptiolaki (2012/22) estää itsellisten adoptioiden toteuttamisen ilman virallisia adoptiokontakteja niiden eettisten pulmien tähden ja lapsen edun varmistamiseksi. Ulkomailla itsenäisesti adoptoitua lasta ei suuressa osassa tapauksista Suomen lain mukaan voida vahvistaa Suomessa päteväksi eikä itsenäisesti adoptoituja lapsia saa tuoda Suomeen, vaikka muissa maissa adoptio olisikin toimeenpantu (Adoptiolaki 2012/22).

Adoptio on lapsen kannalta aina viimeinen vaihtoehto ja ensisijaisesti tulisi ratkaista lasten huono-osaisuutta oman maamme sisällä. Potentiaalinen muoto sateenkaarimiesten vanhemmuudelle voisi olla suomalaisen lastensuojelun kautta toteutettu sijaisvanhemmuus tai avoin adoptio, jossa lapsi säilyttää yhteyden biologisiin vanhempiinsa, mutta juridiset oikeudet ovat adoptoineilla vanhemmilla. (Väestöliitto 2016.) Ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneen henkilön tai parin tie vanhemmuuteen on siis vaikea, sillä jokaiseen lapsen hankinnan tapaan liittyy paljon haasteita ja avoimia kysymyksiä.

2.4 Sateenkaariperheiden elämästä

Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeudet ovat herättäneet Suomessa vilkasta sananvaihtoa kansalaiskeskusteluina puolesta ja vastaan, jonka vuoksi aihe on tällä hetkellä erittäin ajankohtainen. Samaa sukupuolta olevia vanhempia on verrattu sanomalehtien mielipidepalstoilla muihin perhemuotoihin ja puolustettu heidän oikeutta perustaa perhe nykyisten monimuotoisten perhemuotojen ohella (Hänninen 2014). On keskusteltu myös siitä, onko vanhempien oikein olla samaa sukupuolta, kun sitä on lähtökohtaisesti jo biologisestikin mahdotonta toteuttaa (Sjöblom 2014). Toisen sukupuolen edustajan roolimallin puuttumisesta on käyty vilkasta kansalaiskeskustelua ja se on toiminut yhtenä kritiikin aiheuttajana sateenkaariperheitä kohtaan (Savola 2014).

Eri poliittiset puolueet ovat olleet aiheesta eri mieltä erilaisten näkökulmien johdosta (Stenroos 2013). Lisäksi kirkon kanta on hyvin kielteissävytteinen samaa sukupuolta olevia pareja kohtaan. Vaikka tasa-arvoinen avioliittolaki (1929/234) astui voimaan maaliskuussa 2017 ja samaa sukupuolta olevat parit saivat luvan avioliiton solmimiselle, ei piispankokouksessa ole silti yleisesti hyväksytty kirkollista siunausta samaa sukupuolta oleville pareille avioliiton solmimiseksi. (Lehtinen 2016.) Aiheena sateenkaariperheen vanhemmuus on siis mielipiteitä herättävä ja erilaisia kantoja siitä on monia.

Avioliitossa elävät, yksinhuoltajat, uusperheet, adoptioperheet tai esimerkiksi sijaisperheet eroavat kaikki perhemuodoiltaan toisistaan eikä mikään ole toisilleen täysin verrannollinen (Jämsä 2008, 83). Sateenkaariperheitä on vaikea verrata muihin perhemuotoihin, sillä heidän tilanteensa on täysin uniikki monelta kannalta ja he kokevat elämänkulun tapahtumien ohella

monia tekijöitä, jotka vaikeuttavat vanhemmuuden toteuttamista (Eggebeen 2012, 777). Sosiaalista leimaantumista ja sen vaikutusta ei pystytä millään erottamaan sateenkaariperheistä, kun yhteiskunnassa keskustellaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksista kriittiseen sävyyn. Jotta pääsisimme sateenkaarivanhemmuuteen liittyvistä haitallisista lähtökohdista ja sisällöistä eroon, täytyisi yhteiskunnassamme tapahtua suuria asioita ihmisten ja yhteiskunnan suhtautumistavassa erilaisuutta kohtaan. (Baiocco ym. 2015, 210.)

Jotta voin vastata kansalaiskeskusteluissa esiin tulleisiin kysymyksiin sateenkaaripareista vanhemmuusmuotona, tuli minun tutkia aiempien tutkimusten valossa sateenkaariperheiden elämää eri katsantokannoista. Sateenkaarivanhemmuus osoittautui aiempien tutkimusten perusteella erilaisia lähtökohdita ja sisältöjä sisältäväksi ja siihen kiinnittyi runsaasti erilaisia ja eri olosuhteista riippuvia tekijöitä. Näistä lähtökohdista ja sisällöistä huolimatta ja niiden ansiosta sateenkaariperheet näyttäytyvät pääsääntöisesti hyvinvoivina ja tasapainoisina ihmisinä. He ovat kääntäneet vanhemmuuteen kiinnittyneet asiat usein voimavaroikseen ja osoittautuvatkin huolellisiksi vanhemmiksi.

Kuvio 2. Sateenkaarivanhemmuuden toteuttamiseen kiinnittyvät tekijät

Sateenkaarivanhemmuus ja sen toteuttaminen jakautuvat aiempien tutkimusten perusteella viiteen teemaan, jotka esittelen kuviossa 2. Teemat vanhemmuuden jakaminen puolison kanssa, tuki vanhemmuudelle, syrjinnän kokemukset vanhemmuuteen vaikuttamassa, lapsinäkökulma sateenkaarivanhemmuudesta ja kasvattajana toimiminen toimivat tekijöinä, jotka

liitetään aiempien tutkimusten perusteella samaa sukupuolta olevien pariin vanhemmuuteen ja sen toteuttamiseen kiinnittyviksi.

Vanhemmuuden jakaminen puolison kanssa

Sateenkaarivanhemmuuteen kuuluvat olennaisena osana vanhemmuuden jakamisen tavat puolison kanssa, sillä ne eivät päde heteronormatiivisiin olettamuksiin vanhemmuuden rooleista. Sateenkaarivanhemmuuden vastuita jaetaan aiempien tutkimusten mukaan tasapuolisesti, oikeudenmukaisesti ja joustavasti puolisoitten välillä, mutta ongelmia aiheuttavat juridiset roolit, kun sosiaalinen vanhempi ei ole lasten virallinen huoltaja (Ciano-Boyde & Shelley-Sireci 2003, 5;7; 10). Lain tuomat vaikeudet vanhempien juridisten asemien puutteellisuudesta aiheuttavat vanhempien kesken erimielisyyksiä ja sosiaaliselle vanhemmalle vanhemmuuden toteuttamisen lähtökohdat muodostuvat jo alun alkaen puutteellisiksi. Vanhemmuutta ei ole helppoa lähteä toteuttamaan, sillä yhteiskunnan valmiit rakenteet eri sukupuolta oleville vanhemmille eivät sovellu sateenkaarivanhemmille vaivattomasti ja jaetun vanhemmuuden diskurssin mukaisia äidin ja isän rooleja on mahdotonta noudattaa (Vuori 2001, 126).

Useat tutkimukset eivät ole löytäneet eroja hetero- ja samaa sukupuolta olevien vanhempien keskinäisistä suhteista. Ne, jotka ovat toisiinsa sitoutuneita, näyttävät avoimesti tunteita toisiaan kohtaan ja jakavat yhteisiä kiinnostuksen kohteita, ovat muita tyytyväisempiä puolisoonsa niin hetero- kuin sateenkaariparisuhteissa (Baiocco ym. 2015, 208; Perlesz & McNair 2004, 136). Samaa sukupuolta olevat vanhemmat näyttävät Bosin, Balen ja Van Den Boomin (2007, 42) tutkimuksessa yleisesti tyytyväisempinä puolisoonsa kuin heterovanhemmat. Verrattaessa nais- ja miespareja, naisparit nähdään empaattisina ja ymmärtäväisinä sekä heidän suhteet näyttävät pääosin vakaina, onnellisina, positiivissävytteisinä ja tasa-arvoisina (Perlesz & McNair 2004, 136). Tutkimusten mukaan samaa sukupuolta olevat vanhemmat jakavat vanhemmuuden tehtäviä ja vastuita tasapuolisesti, joustavasti sekä oikeudenmukaisesti. He kokevat vanhemmuuden roolit yhdenvertaiseksi, jolloin vastuiden jako nähdään tasapuoliseksi ja asioista keskustellaan päätöksiä tehdessä. (Ciano-Boyde & Shelley-Sireci 2003, 5; Jämsä & Kuosmanen & Selänniemi 2007, 25; Perlesz & McNair 2004, 136.)

Sateenkaarivanhemmuus on jakautunut suurimmaksi osaksi luonteenpiirteiden, osaamisten, kiinnostusten, iän tai taloudellisen tilanteen mukaan, jolloin esimerkiksi sukupuoliroolit eivät ole luoneet sosiaalisia paineita toteuttaa yleisiä vanhemmuuden normeja (Donaldson 2000,

128; Perlesz & McNair 2004, 136). Vanhemmuuden taakkaa on vähentänyt naispareilla puolisoiden jaetut kokemukset äitiydestä, lasten kasvatuksesta ja talousasioista (Perlesz & McNair 2004, 136). Hankaluuksia tasapuolisessa vastuiden jaossa koetaan perheissä, jotka muodostuvat useammasta kuin kahdesta vanhemmasta (Jämsä ym. 2007, 25).

Sosiaalisen vanhemman rooli on aiheuttanut monille perheille ongelmia niin oikeudellisten, sosiaalisten, perhesuhteiden sekä jo itse puuttuvan, yleiseksi määritellyn, nimenkin perusteella (Perlesz & McNair 2004, 134). Monissa perheissä biologinen vanhempi on lapsen emotionaalisesti kiintyneempi kuin sosiaalinen vanhempi ja vastaa useammin lasten hoitoon liittyvistä asioista, kun sosiaalinen vanhempi hoitaa enemmän kodinhoidollisia tehtäviä (Bos ym. 2007, 41–42; Ciano-Boyden & Shelley-Sireci 2003, 5). Synnyttäneet sateenkaariperheen vanhemmat kokevat yleisesti sosiaalista vanhempaa suurempaa määrää stressiä kasvatukseen liittyvistä asioista (Borneskog & Lampic & Sydsjö & Bladh & Svanberg 2014, 543).

Erot biologisen ja sosiaalisen äidin rooleissa näkyvät lasten tavoissa olla heidän kanssaan. Biologinen äiti tuo usein turvaa ja lapsi kaipaa häntä, kun on peloissaan, väsynyt, kätttyisä, kipeä tai loukkaantunut. Sosiaalinen vanhempi on usein seurana hauskanpidossa ja leikeissä sekä viettää enemmän aikaa töissä kodin ulkopuolella kuin biologinen vanhempi. (Ciano-Boyde & Shelley-Sireci 2003, 6–7.) Sosiaalisen ja biologisen vanhemman eroavaisuudet lapsen suhtautumistavassa ovat aiheuttaneet huolenaihetta osalla perheistä (Donaldson 2000, 128).

Toisaalta on perheitä, joissa sosiaalisen ja biologisen vanhemman roolit eivät eroa toisistaan tai ne eivät tuota huolta perheille. Ongelmia ei aiheudu, kun vain toinen on lapsen biologinen vanhempi. Adoptioperheissä tasaväkiset roolit ovat sen sijaan aiheuttaneet konflikteja, kun lapsi on kääntynyt eri vanhempien puoleen johdonmukaisesti eri asioiden puolesta. (Ciano-Boyde & Shelley-Sireci 2003, 6–7; 10.)

Tuki vanhemmuudelle

Sateenkaarivanhemmat nähdään tutkimuksissa yhtä hyvinvoivina kuin heterovanhemmat eikä samaa sukupuolta olevilla vanhemmilla havaita suurempaa henkistä ahdistustasoa heterovanhempiin verrattuna (Baiocco ym. 2015, 209; Bos ym. 2007, 45; Bos & Gelderen & Gartrell 2015, 1039; Fairtlough 2008, 524; Lytle & Foyle & Aster 2013, 550; Power ym. 2015, 388; 390). Ahdistuksen määrää vanhemmuusmuotojen välillä on tutkittu, koska samaa sukupuolta olevat parit ovat joutuneet kokemaan elämässään osittain erilaisia haasteita kuin heterovanhemmat

ja heidän yleiseksi haavoittuvuudeksi nähdään läheisten hylkäämiskokemusten tuomat ongelmat sekä vieraantuminen sukulaissuhteista (Donaldson 2000, 129–130; 134). Sosiaaliset verkostot toimivat sateenkaariperheillä tuen antajina siis vaihtelevasti. Osa saa pääasiallisen tuen lapsuudenperheeltään ja sukulaisiltaan, kun taas osalla on läheisemmät välit ystäviin ja vertaistuen jäseniin. (Donaldson 2000, 130; Jämsä 2009, 143; Jämsä & Kuosmanen 2007, 110.) Monilla syynä sukulaisten kaukaisempaan asemaan johtuu siitä, että sukulaiset eivät ole antaneet täyttä hyväksyntää henkilön seksuaaliselle suuntautumiselle tai lapsen hankinnalle (Rawlsthorne 2009, 51).

Sateenkaarivanhempien vahvuudeksi nähdään kyky muodostaa lujatekoisia ystävyysuhteita ja perheillä on hyvin toimivia ja toisiaan tukevia ystävyysuhteita, jotka tuovat lapsille samalla erinomaisia roolimalleja elämään (Perlesz & McNair 2004, 136; Power ym. 2015, 390). Osa vanhemmista on yhteydessä muihin samaa sukupuolta oleviin pareihin säännöllisesti, kun taas osalle omat ystävyysuhteet ovat korvautuneet enimmäkseen biologisilla ja lapsen kautta ystäviksi tulleilla perhesuhteilla. On todettu, että sateenkaariperheet kokevat vanhemman roolin ja seksuaalisen suuntautumisen yhdistämisen yleisesti ottaen vaikeaksi. Uusien ystävyysuhteiden solmimista auttavat normaalit perhe-elämän areenat, kuten harrastukset ja koulu- ja kirkkopiiri. (Rawlsthorne 2009, 50–51.) Monia ystävyysuhteita on muodostettu vertaistuen jäsenten välillä ja perheet ovat saaneet tukea lainsäädännöllisiin pulmiin järjestöiltä ja vertaistukea asioihin, joihin on vaikeaa saada apua muualta (Jämsä 2007b, 73). Powerin ym. (2015, 388; 390) tutkimuksessa merkittävimäksi tulokseksi osoittautui samaa sukupuolta olevien vanhempien kannalta, että ei ole hyvinvoinnin suhteen väliä, onko läheiset suhteet muodostettu sukulaisiin tai ystäviin.

Suomalaisissa sateenkaariperheissä elävät ovat yleisesti ottaen tyytyväisiä tai melko tyytyväisiä Suomessa järjestettyihin hyvinvointipalveluihin sosiaali- ja terveyspalveluissa ja kouluissa, ja kohtelu niissä on ollut asianmukaista (Jämsä & Kuosmanen 2007, 102; 110). Australiassa tehty tutkimus osoittaa samansuuntaista, sillä sateenkaariperheet kokevat asiointit julkisissa palveluissa yleisesti ottaen positiivisina kokemuksina. Tutkittavat kokevat, että heidät kohdetaan samalla tavalla kuin muutkin perheet ja heitä tuetaan eri palveluissa, joissa hyväksytään moninaisuutta. (Rawlsthorne 2009, 55.)

Asiakassuhteita hedelmöitysklinikoilla kuvataan luonteviksi, mutta osa kokee kohtelun olleen liian asiallista, jolloin aito kohtaaminen jää syntymättä. Hieman alle viidennes tutkittavista kokee palvelun negatiivisena tai melko negatiivisena, ja että heidän vanhemmuuttaan naisparina pidetään muita huonompana joutuessaan esimerkiksi selittelemään lapsensa isättömyyttä. (Kuosmanen 2007b, 47–48.) Suomalaisissa päiväkodeissa sateenkaariperheiden kohtaaminen koetaan toteutuneen verrattain hyvin ja suurin osa on saanut tukea omaan vanhemmuuteensa. Suurin osa vastaajista kokee, että heihin on suhtauduttu luontevasti ja että koko perhe on huomioitu yhteistyössä. Hieman alle puolet kokee, että ei ole varma erityistarpeidensa tunnistamisesta päiväkodin henkilökunnan toimesta. (Kuosmanen 2007c, 64–65; 67.) Sateenkaariperheistä osa kokee opettajan kohdanneen perheiden tilanteet asiallisesti ja osa kokee opettajan tiedot sateenkaariperheistä puutteellisena ja kokee tällä olleen vaikutusta kodin ja koulun yhteistyön toteutumiseen (Jämsä 2007c, 69–70).

Ongelmia palvelukokemuksissa aiheuttavat heteronormatiiviset oletukset, joihin sateenkaariperheiden on vaikea sulautua (Rawlsthorne 2009, 55). Jotkut kokevat palveluiden vastaanneen verrattain huonosti sateenkaariperheiden erityistarpeisiin ja vanhemmat kokevat usein, etteivät ole saaneet tarvitsemaansa tukea vanhemmuuteen ja parisuhteeseen (Jämsä 2007b, 72). Vanhempien lainsäädännöllinen asema aiheuttaa ongelmia palvelukokemuksissa, jos kohtelu vanhempia kohtaan on epätasa-arvoista puolisoitten välillä (Jämsä & Kuosmanen 2007, 103). Loukkaavaa kohtelua koetaan, kun toisen vanhemman asemaa joudutaan puolustamaan lainsäädännöllisten velvoitteiden puitteissa (Jämsä 2007d, 79).

Syrjinnän kokemukset vanhemmuuteen vaikuttamassa

Jo lähtökohtaisesti yhteiskunnassa ajatellaan, että hyvinvointi, parivalinta ja lastenkasvatus ovat heteronormatiivisuudesta riippuvaisia, jonka johdosta sateenkaarivanhemmuus edellyttää hyväksynnän saamista poikkeavuutensa vuoksi (Peterson 2013 486; 494). Sateenkaarivanhemmat tarvitsevat tukea vanhemmuutensa toteuttamiselle, jotta he selviävät tavallisista vanhemmuuden pulmista ja saavat tukea erityistarpeilleen. Tuki on tärkeää, jotta sateenkaarivanhemmat eivät antaisi yleisinä nähtyjen syrjinnän kokemusten haitata elämäänsä. Vanhemmiksi tultuaan sateenkaarivanhemmuus ei siltikään ole helposti toteutettavaa johtuen ympäristön asenteista ja ennakkoluuloista.

Jämsä (2009, 144) kertoo viidesosan kyselynsä vastanneista ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneista kokeneen syrjintää hyvinvointipalveluissa seksuaalisen suuntautumisen johdosta.

Kolmasosa on pelännyt joutuvansa syrjinnän kohteeksi ja osa vastaajista on jättänyt käyttämättä joitain palveluja syrjinnän pelossa. Osa on ennen palveluiden käyttämistä selvittänyt niitä toteuttavien henkilöiden suhtautumistapaa samaa sukupuolta olevia pareja kohtaan. (Jämsä 2009, 144.) Sateenkaarivanhemmat ovat kokeneet vihamielisyyttä ja syrjintää elinympäristössään ja suuri osa on tehnyt kovan työn ehkäistäkseen sitä lastensa kehityksen vuoksi. Moni perheistä on kehittänyt itselleen suojakeinoja ilkeämielisen kohtelun vuoksi. (Rawlsthorne 2009, 52.)

Samaa sukupuolta olevat vanhemmat ovat yhteiskunnissa harvinaisempia kuin heterovanhemmat ja tämä yhteiskunnan vähemmistönä oleminen koetaan paineita aiheuttavaksi, kun muille on todistettava hyvän vanhemmuuden toteutumista (Perlesz & McNair 2004, 134). Uutiset vanhemmiksi tulosta otetaan monen biologisissa perheissä sekavissa tunnelmissa vastaan. Osan omat vanhemmat ovat suhtautuneet iloisesti lapsen tuloon, kun osalle asia vaatii joko hetken sulattelua tai vaikeaa hyväksymisprosessia. Tämä aiheuttaa suurta stressiä ja perheet kokevat, että heiltä puuttuu lapsen ja perheen hyvinvointia suojelevia tekijöitä elämästään. (Rawlsthorne 2009, 51.) Leimaantuminen seksuaalisen suuntautumisen johdosta saattaa aiheuttaa jännitteitä vanhempien keskinäisiin ja perheenjäsenten välisiin suhteisiin (Power ym. 2015, 380). Osa vanhemmista on kokenut syrjiviä kommentteja perhettään kohtaan ja pelkää niiden vaikutusta lapsiinsa (Donaldson 2000, 130).

Osa vanhemmista kokee suurta huolta lastensa pärjäämisestä ja siitä, että lapsi ei joudu kiusatuksi vanhempiansa seksuaalisen suuntautumisen johdosta. Perheet ovat toimineet erilaisilla tavoilla, jotta perhe säästyisi luokittelemiselta. Vieraiden ihmisten nähtyä samaa sukupuolta olevien vanhempien perheet normaaleissa ympäristöissä, välttävät suurimmilta ennakkoilmoitilta ja syrjinnän kokemuksilta (Rawlsthorne 2009, 50–51).

Moni nuorista kokee itse vanhempiansa seksuaalisen suuntautumisen ongelmattomaksi, ongelman siitä tekevät muut ihmiset syrjivällä toiminnallaan (Fairtlough 2008, 524). Osa perheistä on kohdannut vanhempien seksuaalisen suuntautumisen takia kiusaamista, homovastaisia asenteita sekä torjuntaa. Häviävän pieni osa kokee, että homovastaiset asenteet eivät ole vaikuttaneet heihin millään tavalla. (Fairtlough 2008, 525.)

Lapset ovat joutuneet miettimään arvojaan uusiksi, kun ovat ymmärtäneet ulkopuolisten ajattelutavat heidän vanhempiansa seksuaalisesta suuntautumisesta (Fairtlough 2008, 525). Uskontojen näkökulmat ovat merkittävimmin samaa sukupuolta olevia pareja vastaan ja moni sateenkaariperheen lapsista on joutunut punnitsemaan elämänsä aikana omaa uskonnollista identiteettiään uudelleen, sillä kokee vaikeaksi yhdistää uskonnollista syrjivää näkökulmaa homovastaisuudesta ja henkilökohtaista kokemusta oman vanhemman hyväksymisestä (Lytle ym. 2013, 551).

Suhteet valtavirtakulttuuriin olivat Perleszin ja McNairin (2004, 135) tutkittavilla kasvaneet lapsen myötä, jolloin suhtautuminen oman seksuaalisen suuntautumisen suhteen on löystynyt. Itsetunto on iän myötä kasvanut ja tutkittavat kokevat helpommaksi asioida esimerkiksi kouluissa ja lääkärissä. Samaa sukupuolta olevat vanhemmat kokevat tekevänsä yhteiskunnalle suuria tekoja tuomalla esiin erilaisia arvoja ja asenteita perheille ja elämälle yleisesti. (Donaldson 2000, 129.) Suurin osa on yllättyneitä hyvästä vastaanotosta ja hyväksynnästä. Lopputulemana koetaan, että syrjintää koskevissa asioissa on tapahtunut suurta muutosta ajan saatossa ja ihmiset ovat tänä päivänä todella paljon avoimempia erilaisille perhemuodoille kuin ennen (Donaldson 2000, 130; Rawlsthorne 2009, 53).

Lapsinäkökulma sateenkaarivanhemmuudesta

Lapsinäkökulma sateenkaarivanhemmuudesta kertoo lasten olleen pääsääntöisesti tyytyväisiä vanhempiansa ja erilaista perhemuotoaan kohtaan. Vanhempien sukupuolella tai seksuaalisella suuntautumisella ei ole merkitystä lapsen hyvinvoinnin kannalta tai tyytyväisyydessä perhettään kohtaan. Vanhemmat näyttävät taitavina kasvattajina, jotka ottavat lasten tarpeet huomioon. Vanhemmat opettavat lapsilleen avoimuutta ja erilaisuuden sietokykyä, joka osoittautuu perheenjäsenten suureksi voimavaraksi (Baiocco ym. 2015, 209; Bos ym. 2007, 45; Bos ym. 2015, 1039; Fairtlough 2008, 524; Lytle ym. 2013, 550).

Kaikki vastaajat Lytlen ym. (2013, 549) tutkimuksessa kokevat positiivisia tunteita siitä, että omat vanhemmat ovat homoja tai lesboja. He kuvaavat ylpeyttä epätavanomaista perhettään kohtaan, joka häpeän tunteista on muuttunut ylpeyden aiheeksi. He kertoivat itsetulleensa paremmiksi ihmisiksi sateenkaarivanhempiansa johdosta, kun ovat oppineet ajattelemaan uudella tavalla. Yksi vastaajista kuvasi, että ei ikinä muuttaisi vanhempiansa, vaan kokee olevansa kaksi kertaa onnekkaampi oman kasvun ja vanhemman onnen myötä. (Lytle ym.

2013, 549.) Samaa sukupuolta olevien vanhempien lapset ovat kokeneet erilaiset perhemuotonsa voimavaroiksi, sillä heillä on ollut monta hoivaajaa ja omissa kasvuympyröissä on ollut hauskaa varttua. He ovat oppineet ymmärtämään erilaisia, hyvin poikkeaviakin perspektiivejä elämälle ja erilaisille ihmisille. (Fairtlough 2008, 524.)

Vanhempien seksuaalinen suuntautuminen osoittautui monen tutkimuksen perusteella samantekeväksi, kun kyseessä oli lapsen hyvinvointi. Lapsen tyytyväisyys elämää kohtaan nähdään olevan yhteydessä häneen tapaansa kiintyä vanhempiinsa eikä tällä ole tekemistä vanhemman seksuaalisen suuntautumisen kanssa. (Erich & Kanenberg & Case & Allen & Bognados 2009, 402.) Vanhempien seksuaalinen suuntautuminen ei haittaa suurinta osaa, se ei ole johdanut suuriin ongelmiin tai onnettomuuteen, vaan moni kertoo ymmärtäneensä ja kunnioittaneensa vanhempiaan. Osa kokee elämänsä olleen vanhempiensa johdosta enimmäkseen positiivista ja osa kokee suhtautumisensa vanhemman seksuaaliseen suuntautumiseen sekavaksi, niin positiiviselta kuin negatiiviseltakin kannalta. (Fairtlough 2008, 524.) Lytle ym. (2013, 548) kertoivat lähes kaikkien tutkittavien kokeneen kuitenkin vanhempiaan kohtaan häpeää, jännitteitä tai kiusaantuneisuuden tunteita jossain kohtaa elämäänsä.

Kasvattajana toimiminen

Vaikean ja työlään lapsen hankinnan prosessin läpikäyminen on kasvattanut ja valmistanut homoja ja lesboja vanhemmiksi tuloa ajatellen, jonka johdosta he ovat tunteneet ylpeyttä hyvästä kasvatuksesta haasteista ja rajoituksista huolimatta. Sateenkaarivanhemmat ovat nähneet prosessin tuoneen suurta voimaa jaksaa arjessa ja kuvanneet tämän johdosta perheittäin huolellisesti suunnitelluiksi, ylpeiksi, erilaisuuden ja moninaisuuden hyväksyviksi sekä sukupuolirooleiltaan joustaviksi. (Perlesz & McNair 2004, 135–136.) Lesbovanhemmat osoittautuivat itsevarmoiksi kasvattajiksi, jotka eivät stressaantuneet muita enempää kyvyttömyydestä, roolien rajoittuneisuudesta tai sosiaalisesti eriytetystä asemasta vanhempana (Borneskog ym. 2014, 543).

Samaa sukupuolta olevien pariin vanhemmuus ei tutkimusten perusteella eronnut hetero- vanhemmuudesta, kun vertailtiin lasten hyvinvointia ja lasten kasvatusta sekä kehitystä (Baiocco ym. 2015, 209; Bos ym. 2007, 45; Bos ym. 2015, 1039; Fairtlough 2008, 524; Lytle ym. 2013, 550). Vanhemman seksuaalinen suuntautuminen ei ollut yhteydessä vanhempi-lapsisuhteeseen tai tyytyväisyyteen lastaan kohtaan. Sateenkaarivanhemmat nähtiin taitavina, vastuullisina, turvaa luovina ja rakastettavina kasvattajina, joille oli tärkeää arvot sekä muiden

arvostaminen ja empaattisuus. (Erich ym. 2009, 402; Perlesz & McNair 2004, 135; Scott 2007, 126.)

Keski-iässä vanhemmiksi ryhtyneet lesbot kuvasivat saaneensa vanhemmuudesta suurta iloa. He kokivat iän myötä itsevarmuutta ja pätevyyttä sekä yhteyttä lapsiinsa. (Donaldson 2000, 127.) Monilla naispareilla seksuaaliset halut ja suhteen romanttisuus olivat iän myötä laskeutuneet ja perhe-elämä meni selkeästi parisuhteen edelle. Suurin osa ei kokenut asiaa haitalliseksi, vaan koki sen luonnollisena osana elämää, sillä äitiys oli muodostunut elämän itse tarkoitukseksi ja lapsen hankinnan myötä parisuhdekin oli saanut aivan uudenlaisen merkityksen. (Donaldson 2000, 134.)

Samaa sukupuolta olevilla vanhemmilla todetaan olevan hyvät taidot kasvattaa tasapainoisia lapsia lasten adoptioita edeltäneistä vaikeista elämäkokemuksista huolimatta (Scott 2007, 126). Vanhemmat kykenivät usein johdonmukaiseen arviointikykyyn ja samaistuivat helposti lapsiinsa ja lasten onkin ollut helppoa puhua asioistaan vanhemmilleen (Perlesz & McNair 2004, 135; Scott 2007, 126). Lastenkasvatuksessa tyypillisenä asiana nähdään monen tutkimuksen perusteella avoimuuden, erilaisuuden ja moninaisuuden sietämisen opettaminen. Tämä koetaan suurena voimavarana, jota vanhemmat ovat lapsillensa periyttäneet. (Baiocco ym. 2015, 209; Bos ym. 2007, 45; Bos ym. 2015, 1039; Fairtlough 2008, 524; Lytle ym. 2013, 550.)

Sateenkaarivanhemmat ovat usein tasapainoisia kasvattajia, jotka ovat opettaneet lapsilleen tunteiden säätelyä ja psyykkisen toiminnan hallintaa. Eroja heterovanhempien kasvattamiin lapsiin ei näillä osa-alueilla ole löytynyt. Samaa sukupuolta olevien vanhempien lapset nähdään usein itsetunnon vahvemmiksi kuin heterovanhempien lapset, kun taas heterovanhempien lapsilla on verrattain vähemmän käytösongelmia. (Bos ym. 2015, 1039.) Bos ym. (2007, 45) tutkimus osoittaa, että lapsen käytösongelmia lisää vanhempien tyytymättömyys puolisoaan kohtaan tai jos vanhempi on lapselleen liian kontrolloiva tai huolehtiva. He eivät yhdistäneet lapsen käytösongelmia siis vanhemman seksuaaliseen suuntautumiseen johtaviksi (Bos ym. 2007, 45).

Toisin kuin Baioccon ym. (2015, 209) tutkimus leimaantumisen pelosta olettaa, ei saman sukupuolen omaavien vanhempien lapsilla ole muita enempää ongelmia kaverisuhteissa. Tutkimus totesikin, että samaa sukupuolta olevat vanhemmat osoittautuvat tällä saralla taitaviksi

kasvattajiksi, sillä heillä on usein kekseliäitä tapoja olla vanhempia ja he joustavat jokapäiväisissä ongelmissa, jolloin nämä taidot saattavat heijastua myös lasten kykyihin sopeutua tilanteisiin (Baiocco ym. 2015, 209).

Sateenkaariperheet ovat suhteellisen uusi näky yhteiskunnassamme (Jämsä 2007a, 163). Sateenkaarivanhemmuuteen liittyy aiempien tutkimusten perusteella monia lähtökohtia ja sisältöjä, joita kaikki perheet eivät joudu elämänsä aikana käymään läpi. Lähtökohdat sateenkaarivanhemmuudelle ovat siis paljon vaikeammat ja vanhemmuuden toteuttaminen katsoo sinnikkyyttä ja periksiantamattomuutta, sillä edes laki ei mahdollista samanlaisia oikeuksia eri vanhemmuuden muodoille. Vanhemmiksi tultuaan sateenkaarivanhemmuus ei siltikään ole helposti toteutettavaa johtuen ympäristön asenteista ja ennakkoluuloista.

3 KONFIGURATIONAALISUUS JA PERHESUHTEET

Konfiguraationaalinen näkökulma perheestä pohjautuu Norbert Eliaksen (1897—1990) sosiologiseen ajatteluun sekä sosiaalisten verkostojen tutkimukseen ja siinä keskeistä on nähdä ihmisen suhdemuodostelmat kaiken perustana. Konfiguraationaalinen näkökulma määrittelee, että perhe muodostuu ihmisen sosiaalisista siteistä, jotka ovat eri lähtökohdista muodostuvia moninaisia, muuttuvia ja merkityksellisiä, yli kotitalouksienkin muodostuvia suhteita. Konfiguraatio käsitteenä siis kuvaa suhdemuodostelmaa, johon ihmiselle tärkeät ja läheiset henkilöt kuuluvat. (Castrén 2014, 139—140.) Verkostotutkimuksen avulla tutkitaan näitä yksilölle tärkeitä rakenteita ja huomioidaan, että yksilö on aina muodostunut suhdemuodostelmien kautta (Blok 1973, 164). Tällöin yksilöä ja rakenteita ei voida erottaa toisistaan, vaan niitä tulee tutkia aina toisiinsa liittyneinä (Elias & Scottson 1994, 172).

3.1 Näkökulma perheestä konfiguraationaalisesti

Erilaiset suhdemuodostelmat, jotka määritellään perheeksi, ovat yksilöllisiä ja historiallisesti sekä kulttuurisesti aina uudelleen järjestäytyviä. Konfiguraationaalinen näkökulma perheeseen siis kertoo siitä, että määritelmä perheestä elää ja muokkautuu jatkuvasti. (Castrén 2009, 35.) Perheessä merkityksellisiä ovat ihmisten väliset eletyt ja merkityksellisiksi koetut sosiaaliset suhteet ja näitä suhteita tarkastellaan laajemmassa ympäristössä kuin vain perheen sisäisesti. Tällöin on tärkeää huomioida yksilön identiteetti ja henkilökohtaiset valinnat käyttäytymisen selittäjänä ja niiden merkitys osana sosiaalisten suhteiden ajallista ja paikallista kontekstia. (Widmer & Castrén & Jallinoja & Ketokivi 2008, 5.)

Perhe ei siten muodostu vain verisukulaisista, vaan mukana määritelmässä ovat biogeneettisen, parisuhteen ja oikeudellisen sopimuksen perusteella tehtyjen sopimusten lisäksi heikommin institutionalisoituneiden tunteiden ja kokemusten kautta muodostuneet jaetut ajatukset läheisyydestä, läsnäolosta, hoivasta, huolenpidosta ja rakkaudesta. (Castrén 2014, 140.) Näin ollen perhe on ajassa muuttuva kokonaisuus, jota ei ole olennaista nähdä pysyvänä käsitteenä ja sosiaalisena instituutiona, vaan perhe nähdään osana laajempaa suhdeverkostoa, jonka määritelmät ilmenevät parhaiten empiirisistä tutkimuksista (Ketokivi 2010, 48–49).

Joustava katsantokanta perhesuhteisiin mahdollistaa moninaisten perhe-elämän tapojen, muotojen ja ilmiöiden esille tuomisen, jossa ei ole yhtä ainoaa tapaa ajatella perheestä (Castrén 2009, 58; 62). Näin ollen esimerkiksi uus-, adoptio- ja sijaisperheet ja perheet, joissa on useampia vanhempia sosiaalisin sekä biologisin sitein, nähdään kaikki hyväksyttävänä perhemuotoina (Yesilova 2009, 17). On tavanomaista, että perheen sisällä perheen rakennetta määritellään eri tavoin eri jäsenten toimesta (Jämsä 2008, 28). Näin ollen perhettä on ulkopuolisen mahdotonta määritellä, sillä henkilön oma ajallinen kokemus on kaiken keskiössä (Castrén 2014, 140).

3.2 Norbert Elias ja konfiguraatiot

Norbert Elias kuvasi sosiaalisten ilmiöiden muodostuvan sidoksista ja suhteista, jotka ovat kaiken aikaa liikkeessä olevia muodostelmia (Elias 1978; Elias & Scotson 1994, 160–163). Ihmisten välinen dynamiikka synnyttää sosiaalisia ilmiöitä, kun ihmisten toiminnat, liikkeet ja ratkaisut suhteutuvat toisiinsa (Elias 1978, 130). Norbert Elias (2001, 22–23) ei niinkään painottanut tutkimustaan perheeseen, vaan keskittyi sosiologiseen ajatteluun ja konfiguraation käsitteeseen, joiden kautta perheen käsitettä voidaan hahmottaa.

Konfiguraation käsite tarkoittaa sosiaalisten suhteiden kudosta, joka ympäröi ihmistä. Kudoksen kokoonpano ja muoto ovat sidoksissa historialliseen aikaan ja paikkaan sekä järjestykseen, voimasuhteisiin ja rakenteisiin, jotka yhteisöissä ja yhteiskunnissa vallitsevat. (Elias 2001, 22–33.) Konfiguraatio toimii siten terminä ja näkökulmana, joka kattaa niin sosiaaliset rakenteet kuin järjestelmätkin ja näkee yksilön vahvasti kiinnittyneenä yhteiskuntaan (Elias 1978; Elias & Scotson 1994, 160–163).

Perhetutkimuksen kentällä Elias kritisoi ajatusta perheestä yhteiskunnan perusyksikkönä. Hän halusi korostaa perheen roolia sosiaalisen elämän ilmentymänä, joka muodostuu moninaisista sidoksista ja on yhteydessä ympäröivän todellisuuden kanssa jatkuvasti muuttavana kokonaisuutena. Perhettä ei siis voitu Eliaksen mukaan nähdä erillisenä yhteiskunnasta niin kuin ei voitu nähdä yksilöäkään, sillä yhteiskunta muodostuu ihmisistä ja yhteiskunta edellyttää ihmisten välisiä suhteita ollakseen olemassa. (Elias 1978, 113.)

Yksilö siis rakentuu prosessina suhteessa ja sidoksessa muihin ihmisiin. Hän on rationaalinen henkilö, jonka syvällinen perusta muodostuu suhteessa toisiin. Ihmiset ovat tarvitsevia yksilöitä ja vaativat emotionaalista sitoutuneisuutta toisiinsa, jotta voivat hahmottaa oman olemuksensa ja toimintansa perusteet. (Elias 1978, 118; 135; Elias 2001, 22.) Näin ollen kaikenlaiset konfiguraatiot ovat perustana, joiden pohjalle ihminen syntyy, joissa hän elää ja joiden pohjalta hän rakentaa minuutensa (Elias 2001, 22; Elias 1978, 128).

Elias tutki suhdemuodostelmia monenlaisissa paikoissa, niin jalkapallo-ottelussa kuin teollisuuspaikkakunnan eri asuinalueiden välillä (Elias & Scotson 1994, 1—3). Hän halusi antaa tilaa ajatukselle, että ilmiöt johtuvat ihmisistä ja ne ovat tai ovat olleet keskenään muuttuvissa riippuvuussuhteissa. Niin yhteiskunta kuin yksittäinen yksilökin muodostuvat Eliaksen mukaan konfiguraatioista, joita ei voi erottaa vallitsevasta ympäristöstä. (Elias 1978, 113.) Elias muodosti teoriallaan kritiikkiä aikansa sosiologista tutkimusta kohtaan, sillä sen ajan sosiologit eivät nähneet asioiden syntyprosessia ja moniulotteisuutta, vaan kategorisoivat sosiaaliset ja inhimillisen elämän ilmiöt pysyviksi tiloiksi (Elias 1978, 111).

Brittiläinen sosiologi Derek Layder on kritisoinut Norbert Eliasin sosiologiaa ja figuraation käsitettä. Hän esittää, että Elias ei näe ilmiöiden olemassaoloa kuin yhdellä tapaa ja ihmisten keskinäisten vuorovaikutussuhteiden tulkinnasta jää puuttumaan kielellinen todellisuus. Layder näkee, että konfiguraation käsite kuvaa ilmiöitä hyödyllisesti ja näkee sosiaalisten verkostojen muutoksia, mutta se ei kykene niiden selittämiseen millään tasolla. Layder huomioi, että vaikka perhe on moninaisten perhesuhteiden muodostelma, tulee huomioida, että se on itsessään olemassa oleva konstruktio. (Layder 1986, 374; 376.) Tämän huomaa esimerkiksi perheeseen edelleen vahvasti liitettävistä odotuksista ja ideaalinäkemyksistä (Castrén 2009, 33—34).

Stephen Mennell kritisoi Eliaksen ennalta määrittelemää konfiguraatio-termiä, jolloin suhde-muodostelmia ikään kuin määritellään jo ennalta niitä etsien (Mennell 2012). Konfiguraation käsite ei siis tuo tietoa perheilmioista, vaan kertoo ihmisten välisistä sidoksista ja niiden jännitteistä sekä muodoista, jotka ihmistä tukevat ja rajoittavat. Konfiguraation näkökulma ei siis toisaalta vastaa kysymykseen siitä, mitä perhe on vaan antaa erilaisia näkökulmia ja välineitä sen ajattelulle, miten perheestä ajatellaan. (Edwards & Gillies 2012, 67–68.)

3.3 Sosiaaliset verkostot perhesuhteiden pohjalla

Sosiaaliset verkostot toimivat voimavaran ja sosiaalisen tuen lähteinä yksilöille, yhteisöille sekä yhteiskunnalle. Sosiaaliset verkostot koostuvat yhteisöistä, joita muodostetaan erilaisin periaattein esimerkiksi suvun, perheen, ystävien, työkavereiden tai instituutioiden avulla. Tänä päivänä uusien yhteisöjen muodostuminen on entistä hankalampaa, sillä yhteiskunnan kaupungistuminen on johtanut siihen, että sosiaaliset verkostot, kuten suku ja naapurusto ovat menettäneet merkitystään (Roivainen & Ranta-Tyrkkö 2016, 7). Sosiaalisten verkostojen analysoinnissa onkin nykyään kiinnitetty erityistä huomiota erilaisiin yksilöiden ihmissuhteisiin ja niiden rakenteiden tutkimiseen. Yhteisöä ajatellaan siten sosiaalisena verkostona, jota ei ole sidottu rakenteellisesti paikkaan, vaan ensisijaisena kriteerinä on se, mitä ihmiset tekevät toistensa hyväksi. (Wellman 1999, xiv.)

Henkilökohtaisiin sosiaalisiin verkostoihin voi siis kuulua kaukanakin asuvat ihmiset, sillä yhteisöllisyyden rakentajana sosiaalisen median rooli on tämän päivän maailmassa merkittävä etenkin nuorimmissa ikäryhmissä (Roivainen & Ranta-Tyrkkö 2016, 7). Yhteisöjen rakenteen muutoksen myötä sosiaaliset verkostot ovat muuttuneet luonteeltaan entistä yksityisemmiksi. Toisaalta eri yhteisöillä on eroja sidoksen luonteesta ja rakenteesta johtuen. (Wellman & Gulia 1999, 84.)

Pierre Bourdieu määrittelee hyödylliset verkostosuhteet sosiaalisen pääoman lähteiksi (Bourdieu 1986, 248–252). Sosiaalisten verkostojen tärkeimpänä tehtävänä onkin tuottaa jäsenilleen verkostopääomaa, joka on yksi sosiaalisen pääoman muodoista (Wellman & Frank 2000, 2). Verkostopääomassa henkilöiden väliset suhteet toimivat resurssien tuottajina ja sen avulla on mahdollista saada apua, tukea, tietoa, kumppanuutta sekä ryhmään kuulumisen tunnetta

(Coleman 1988, 101). Henkilön sosiaalisen pääoman saaminen verkostoista riippuu paljolti yhteisön luonteesta, rakenteesta ja koostumuksesta sekä henkilön omasta luonteenomaisesta käytöksestä (Wellman & Frank 2000, 3).

Sosiaalisten verkostojen kautta voi vahvistaa omaa identiteettiä olemalla vuorovaikutuksessa muiden henkilöiden kanssa. Verkostoista saa henkistä tukea, jolloin tuntee olevansa arvostettu sekä kuuluvansa joukkoon. (Lin 1999, 31.) Burt (2000, 347) on kuvannut verkostojen tärkeyttä tiedon välittäjänä, joka tukee yksilön asemaa omien tavoitteiden toteuttamisessa. Kaiken kaikkiaan sosiaalisten verkostojen on mahdollista lisätä henkilön elämänhallinnan tunnetta, joka on edellytys yksilön hyvinvoinnille (Kotakari & Rusanen 1996, 177—178).

Sosiaalisten verkostojen tutkimusala on monitieteinen ja moniselitteinen, sillä se kattaa monenlaisten verkostojen analyysin. Sosiaalityössä on jo pitkään tehty työtä yhteisöjen kesken. 2000-luvun alussa Suomeen vakiintui käsite yhteisösosiaalityö, josta oli aiemmin puhuttu yhdyskuntatyönä ja alueellisena sosiaalityönä. Yhteisösosiaalityössä on tänä päivänä tärkeää huomioida yhteisöt laajempina kokonaisuuksina kuin vain alueellisina keskittyminä. (Roivainen 2008, 26; 37; Turunen 2008, 47.) Sosiaalityössä käytetäänkin monenlaisia menetelmiä sosiaalisten verkostojen ja niiden rakenteiden tutkimiseen.

Verkostotutkimus pohjautuu niin sosiologiseen, antropologiseen kuin sosiaalipsykologiseen tutkimusalaan. Jacob Moreno (1889—1974) oli sosiaalipsykologi ja merkittävä verkostotutkimuksen alullepanija. Hän loi sosiaalisten suhteiden mittaamiseen menetelmiä, joista esimerkkinä toimii sosiogrammi. Sosiogrammi tutkii sosiometri-menetelmällä rakennettua kokonaiskuvaa ihmisen suhteiden verkosta, jossa yksilöt toimivat sosiaalisten verkostojen solmukohdina ja sosiaaliset verkostot yksilöiden välisinä viivoina. (ks. Wellman & Berkowitz 1988, 21.)

Konfiguraationaalisen näkökulman kannalta tärkeintä on antropologisen ja etnografisen verkostotutkimuksen otteet. Nämä tutkimusperinteet korostavat toiminnan ja käyttäytymisen selittämistä verkostojen avulla, jotka muodostuvat ihmisten keskinäisistä sidoksista ja riippuvaisuuksista. (Boissevain 1973, 146—147.) Norbert Eliaksen konfiguraationaalista ajattelua on yhdistetty paljon verkostotutkimuksen piirissä, sillä se sopii hyvin ajattelumaailmaan, jossa huomioidaan kiinteästi yksilöiden ja sosiaalisten rakenteiden yhtäläisyys (Blok 1973, 151—152). Verkostotutkimus huomioi tällöin sen, että yksilöt ovat rakenteita eikä heitä voida irrot-

taa heihin liittyneistä suhdemuodostelmista niin kuin rakenteita ei voida nähdä ilman yksilöiden osallisuutta niihin (Blok 1973, 164). Yksilöt ja rakenteet nähdään siis kiinteänä ketjuna, jossa on keskenään vahvoja riippuvuussuhteita. Näin ollen suhdemuodostelmat aiheuttavat yksilölle myös painetta, rajoituksia ja reunaehtoja. (Elias & Scottson 1994, 172.)

Verkostoanalyysi pyrkii erittelemään ilmiöiden välisiä suhteita. Sen mukaan, mihin tai keneen tutkimus kohdistuu, määritellään verkostotutkimuksen laajuus. Verkostotutkimus voi muodostua kokonaisverkostoista, jolloin kartoitetaan rajattu toimijajoukko ja heidän keskinäiset suhteensa. On mahdollista tehdä verkostotutkimus myös yksilökeskeisiin verkostoihin, jolloin kartoitetaan verkosto tietyn keskushenkilön näkökulmasta. (Mattila & Uusikylä 1999, 7; 10.) Usein sosiaalisia verkostoja tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota yksilökeskeiseen lähestymistapaan, jolloin määritellään yksilön henkilökohtaisia sosiaalisia verkostoja (Castrén 2014, 148).

Amerikkalainen sosiologi Robert Milardo (1988) on määritellyt kolme erilaista henkilökohtaisen verkoston tyyppiä. Läheissuhdeverkostot kattavat tutkittavan läheisiksi ja tärkeiksi määrittelemät henkilöt. Vaihtoverkostoissa ovat ne henkilöt, joilta tutkittava esimerkiksi pyytää tai saa apua tai neuvoa. Vuorovaikutusverkostot pitävät sisällään ne henkilöt ja suhteet, joiden kanssa tutkittava on arkielämässään tekemisissä. Suhdemuodostelmat usein lomittuvat keskenään ja tutkimuskysymys määrittääkin sen, minkä tyyppisiä suhteita kartoitetaan ja minkälaisia erityispiirteitä niistä etsitään. Verkostojen rakenteista voidaan päätellä paljon siitä, miten ihmiset esimerkiksi toimivat, sillä kaikkea ei voida selittää yhteisöjen erityispiirteiden tai henkilön luonteenpiirteiden avulla (Milardo 1988, 18; 22; 37).

Konfiguraation ohella verkostotutkimus on saanut osakseen kritiikkiä. Se, että suhdemuodostelmia analysoidaan niiden rakenteista käsin toiminnan selittäjinä, on nähty puutteellisena näkökantana. (Emirbayer & Goodwin 1994, 1414–1415). Verkostotutkimus ei ole huomionnut merkityksiä toimijoiden uskomuksia, arvoja ja normatiivisia sitoumuksia kohtaan. Kulttuurisen kontekstin vaikutusta ei myöskään ole tarpeeksi korostettu, jolloin suhdemuodostelmat ovat ikään kuin irrotettuja kontekstistaan. (Emirbayer & Goodwin 1994, 1417–1418.)

3.4 Teorian linkitys tutkielmaan

Sateenkaarimiesten on vaikea sulautua yleisimpiin perhetyyppeihin, jotka peräänkuuluttavat heteronormatiivisuutta, äidinhoivan diskurssia tai ydinperheontologiaa. Heteronormatiivisessa perheolettamassa vanhemmuus jakautuu äidin ja isän vastakkaisille, toisiaan täydentäville rooleille (Aarnipuu 2010, 23). Äidinhoivan diskurssissa lapsen ja äidin suhde on ensisijainen, jolloin lapsen kaikki muut suhteet määrittyvät tämän ulkopuolelle. Tasa-arvokeskustelun myötä äidinhoivan diskurssi on kuitenkin väistynyt isien osallistuttua yhä enenevässä määrin vanhemmuuteen ja tämän perusteella on muodostunut jaetun vanhemmuuden diskurssi, jossa vanhemmuutta jaetaan tasapuolisesti äidin ja isän välillä. (Vuori 2001, 126.) Tämäkin vanhemmuusolettama peräänkuuluttaa eri sukupuolista muodostuvaa paria vanhemmiksi, joka ydinperheontologiassakin on keskeisenä. Katja Yesilova (2007, 60) puhuu ydinperheontologiasta painottaessaan ydinperheenä äidin, isän ja lasten muodostaman kokonaisuuden luonnollisuutta ja välttämättömyyttä, joka rikkoutuessaan aiheuttaa aina tragedian.

Sateenkaarimiehet ovat siis vaikeassa tilanteessa muodostaessaan perhettä, sillä yleisimmät perhediskurssit eivät sovellu heille. Koska äidin ja isän välinen jaetun vanhemmuuden diskurssi ei jo lähtökohtaisesti sovellu sateenkaariperheisiin kuin ei myöskään äidin, isän ja lasten välinen ydinperheontologia, on sateenkaarimiesten vaikea löytää itselleen sopiva perhemuoto. Pohdittavaksi jääkin, mikä mahtaisi olla miesparin kannalta hyvän vanhemmuusmuodon diskurssi, joka oikeuttaisi heidän vanhemmuutensa itsestäänselvyytenä. Toisaalta sateenkaarimiehet voivat toteuttaa aivan omanlaistaan vanhemmuutta, sen rooleja ja työnjakoa ilman valmiiksi määriteltyjä kulttuurisia normeja (Giddens 2008, 236; Jämsä 2008, 28).

Sateenkaarimiesten on hyvin vaikeaa muodostaa perhe lapsineen, sillä lapsen hankinnan tavat ovat heille lähes mahdottomia keskenään toteuttaa. Moni sateenkaarimies elääkin tällä hetkellä yksin tai parisuhteessa ilman lapsia. Osa heistä kenties haaveilee lapsista ja osa ei. Koska heidän on hyvin vaikeaa saada lapsia perinteisin keinoin, haluankin tällä tutkimuksella selvittää, miten sateenkaarimiehet määrittelevät oman perheensä ja läheissuhteensa. Onko sateenkaarimiehillä kenties vaihtoehtoisia tapoja ajatella perhekokonaisuudestaan sekä omista lapsista?

Valitsin konfiguraationaalisen näkökulman perheestä, sillä se näkee perhesuhteet hyvin avoimesti ja antaa niille tilaa olla erilaisia. Perhesuhteet voivat muokkautua läpi elämän ja ne voivat olla hyvin laajalle levittäytyneitä, jolloin esimerkiksi saman perheen jäsenet voivat hyvin asua eri kotitalouksissakin. Tärkeänä kriteerinä konfiguraationaalisessa näkökulmassa toimii se, että merkityksellisiksi koettuja sosiaalisia suhteita tarkastellaan aina yhteydessä laajempaan ympäristöön, jolloin huomioidaan yksilön identiteetti sekä henkilökohtaiset valinnat käyttäytymisen selittäjänä. Rakenteeltaan erilaisia sateenkaariperheitä on monia ja esimerkiksi apilaperheet luovat omanlaisen vaihtoehdon jakaa vanhemmuutta jopa neljän vanhemman kesken. Sateenkaarimiehet voivat siten määritellä perheensä hyvin eri tavoin eri katsantokannoista ja konfiguraationaalinen näkökulma perheestä antaa tilaa sille.

Konfiguraationaalisen näkökulman perustana on se, että perhe muodostetaan tunnesuhteiden sekä kokemusten pohjalta, ei verisukulaisuuden. Se, että perheen annetaan jo alun alkaen olla konfiguraationaalisen katsantokannan mukaan hyvin laaja-alainen, mahdollistaa sen, että sateenkaarimiehille asetetaan moninaisia mahdollisuuksia perhe-elämän käytäntöjen, ilmiöiden ja muotojen varalle. Etuna on siis se, että jokainen määrittelee perheensä omalla tavallaan omista lähtökohdista.

Haluan tutkielmani avulla nähdä, miten sateenkaarimiehet määrittelevät itse perheensä ja miten he kuvaavat vanhemmuusajatuksiaan. Myös se on tärkeää, miten yhteiskunta luo pohjaa sateenkaarimiesten ajatuksille, jotka johtavat perhemääritelmiin ja vanhemmuusajatuksiin. Konfiguraationaalinen näkökulma perheestä antaa tilaa sille, että yksilö muodostuu suhteessa toisiin ja muodostaa minuutensa vuorovaikutussuhteiden pohjalta. Ei-heteroseksuaalisesti suuntautunut henkilö saattaa joutua elämänsä aikana kokemaan syrjintää ja erilaisuuden kokemuksia. Sosiaalinen pääoma auttaa verkostosuhteiden kautta luomaan yksilölle apua, informaatiota, henkistä tukea, kumppanuutta ja ryhmään kuulumisen tunnetta, jotka ovat hyvin tärkeitä minuuden ja identiteetin muodostamisen kannalta. Haluan tutkielmallani tuoda esille sitä, miten sateenkaarimiehet kertovat elämännhallinnastaan suhteessa vanhemmuusajatuksiinsa ja siitä, saavatko he esimerkiksi tukea sitä tarvitessaan. Verkostotutkimus on siis konfiguraationaalisen perhenäkemyksen ohella äärimmäisen tärkeä metodi tuomaan esille sateenkaarimiesten elämäntilannetta.

4 TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Esittelen tässä luvussa tutkielman toteuttamisen kokonaisuudessaan. Ensin kuvailen tutkimustehtävän ja esittelen tutkimuskohteen, jonka jälkeen kuvailen tutkimuksen aineistoa, jota oli yhteensä 213 kyselyyn vastannutta sateenkaarimiestä, joista kolmea haastattelin lisäksi. Tämän jälkeen kerron kyselylomakkeen laadinnan prosessista, haastatteluista ja käyn läpi aineiston analyysissä käytetyt menetelmät ja kuvaan kerättyä aineistoa. Lopuksi esittelen eettisiä kysymyksiä, jotka ovat olleet tutkielman teon prosessissa tärkeinä tekijöinä.

4.1 Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymys

Pro gradu -tutkielmani tutkimusaiheena on miehet ja sateenkaarivanhemmuus. Tarkoitukseni on tarkastella sateenkaarimiesten perheellistymiseen liittyviä ajatuksia ja tuoda esille, millaisia ajatuksia sateenkaarimiehillä on vanhemmuudesta tai sen toteuttamisesta. Pyrin tarkastelemaan asioita, jotka liittyvät miesten sateenkaarivanhemmuuteen, sillä lähtökohdat sille ovat tällä hetkellä Suomessa hyvin vaikeat. Tutkimuskirjallisuuden ja aiempien tutkimusten pohjalta loin tutkielmalleni tutkimustehtävän (Hirsjärvi & Hurme 2008, 14; Metsämuuronen 2001, 13). Tutkimustehtävän avulla on tarkoitus tarkastella sateenkaarimiesten vanhemmuusajatuksia seuraavan tutkimuskysymyksen pohjalta:

Millaisia ajatuksia sateenkaarimiehillä on omasta perheellistymisestään ja mitä asioita he perheellistymiseensä kiinnittävät?

Tutkimuskysymyksen avulla saan tietoa sateenkaarimiesten perheellistymisajatuksista ja niihin liittyvistä asioista tällä hetkellä. Sateenkaariperheet ovat moninaisia ja pyrin kuvaamaan sateenkaarimiesten perherakenteiden ja parisuhdetilanteen kautta heidän omia vanhem-

muusajatuksiaan ja sateenkaarivanhemmuuteen yleisesti liitettäviä lähtökohtia. Tarkoitukseni on tuoda tätä yhteiskunnallisesti tärkeää aihetta esiin niin sosiaalityön kuin yleisten arvojenkin kannalta.

4.2 Aineisto

Seksuaalivähemmistöihin kuuluu Suomen väestöstä arviolta 5–15 prosenttia. Tilastossa ovat kaikki ne ihmiset, jotka eivät määrittele itseään heteroseksuaalisesti suuntautuneiksi ja mukana on niin naisia kuin miehiä. (Lehtonen 2007, 20.) Tämänhetkistä sateenkaariperheiden tilannetta on mahdotonta laskea ja sateenkaariperheiden todellisen määrän arvioidaan olevan paljon tilastoitua suurempi, sillä perheiden moninaisuutta esiintyy paljon. Tilastoissa näkyvät vain ne perheet, joissa lapset asuvat pysyvästi rekisteröidyssä parisuhteessa olevien vanhempiensa luona. Tällöin tilastojen ulkopuolelle jäävät esimerkiksi yksinhuoltaja-, etävanhempien ja rekisteröimättömässä parisuhteessa elävien sateenkaariperheet sekä lähes kaikki homo- tai bi-miesvanhempien perheet. (Jämsä 2008, 44.)

Tutkielmani kohdejoukkona ovat sateenkaarimiehet eli miehet, jotka eivät määrittele itseään heteroseksuaalisesti suuntautuneiksi. Kohdejoukko kattaa lapsettomat ja jo vanhempina toimivat miehet, jotka elävät sekä yksin että parisuhteessa, jolloin se pitää sisällään pienen osuuden Suomen yli viiden ja puolen miljoonan asukkaan kansasta (Tilastokeskus 2016a). Kohdejoukosta rajautuivat pois alaikäiset, sillä heihin kohdistuu erityisiä suojeluvaatimuksia tutkielmaa tehdessä eikä huoltajan suostumusta lapsen kyselyyn osallistumisesta pystytä keräämään (Kuula 2006, 147–148). Sateenkaarinaiset rajautuivat tutkielmani ulkopuolelle, koska heillä on miehiä moninaisempia keinoja tulla vanhemmaksi esimerkiksi keinohedelmöityksen avulla, jolloin heidän vanhemmuutensa lähtökohdat eroavat sateenkaarimiesten vastaavista. En saanut mitenkään selville sateenkaarimiesten kokonaisjoukkoa, sillä Suomessa ei ole erillistä rekisteriä seksuaaliseen suuntautumiseen perustuen (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2012, 180). Jatkossa puhunkin otoksen sijaan näytteestä, koska en valikoinut tutkimusjoukkoani yksilökohtaisesti todennäköisyysotannan periaatteiden mukaan (Valli & Perkkilä 2015, 111).

Tutkielmani nojautuu kuvailevan tutkimuksen kategoriaan ja tarkoitukseni on kuvata sateenkaarimiesten perheellistymisajatuksia ilmiönä esittelemällä sen eri puolia (Neuman 2012, 17). Valitsin menetelmäksi triangulaation, jolloin lähestyn aineistoa eri menetelmiä käyttäen.

Triangulaation avulla voidaan aihetta tutkia luotettavammin ja monipuolisemmin, kun yhdistetään eri tutkielman tekemisen tapoja. (Raunio 1999, 340—341.) Valikoin triangulaation osaluokiksi määrällisen ja laadullisen tutkimuksen teon tavat, sillä niillä molemmilla on oma paikkansa ja roolinsa tutkimuksen teon kentällä ja yhdessä ne täydentävät toisiaan. Laadullisessa otteessa vahvuutena on sen vuorovaikutuksellisuus aineiston suhteen ja määrällisessä voidaan tavoittaa tärkeitä asioita tutkimuskentältä, kun tutkijana olen tutkimusmenetelmässä objektiivisena henkilönä. (Töttö 2000, 10.) Kumpikin tutkimussuuntaus on tutkielmassani tärkeä ja pyrin molempien avulla vastaamaan tutkimuskysymykseeni (Raunio 1999, 341). Määrällinen tutkimusote tuo vastauksia monen henkilön osalta ja laadullinen ote pyrkii rikastamaan näitä tuloksia henkilöiden ajatusten ja kokemusten myötä (Alasuutari 2001, 37;39; Hirsjärvi & Hurme 2008, 31-32). Triangulaatiolla pyrin siis rikastuttamaan ja monipuolistamaan tutkielmaani sekä lisäämään sen luotettavuutta (Töttö 2000, 16).

Tutkimustehtävän kannalta relevanteinta ja informatiivisinta tietoa varten tarvittiin sitä parhaiten esiin tuova tutkimusmenetelmä. Tutkimusmenetelmän valitsemisessa on oltava tarkka, jotta se toteuttaa parhaalla tavalla tutkielman etenemisprosessia, tietojen keruuta ja otoksen tavoitettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2012, 183—183.) Tutkimustehtävän täsmennyttyä sateenkaarimiesten perheellistymisajatuksiksi valikoin pääasialliseksi aineistonkeruumenetelmäksi kyselylomakkeen (Liite 1). Koska kokonaisjoukon määrittäminen oli mahdotonta, koin tarkoituksenmukaisimmaksi suorittaa kyselyn internetissä, sillä internet ja sosiaalinen media ovat tänä päivänä merkittäviä viestinnän ja jakamisen välineitä, joiden kautta vaihdetaan tärkeää tietoa ja vuorovaikutusta (May 2011, 94; 119; Valli & Perkkilä 2015, 116).

Tutkielmani aihe on ajankohtainen, johon juuri internetin ja sosiaalisen median kautta ihmiset saattaisivat vastata aktiivisimmin. Kohdejoukko oli helpoin tavoittaa näiden kanavien kautta, sillä internet-kysely mahdollistaa tutkielman levittämisen laajalle alueelle, jolloin on mahdollista saavuttaa suurempi tutkimusjoukko eikä kohdejoukkoa täytynyt rajata maantieteellisesti vaan kaikki suomen kieltä ymmärtävät voisivat vastata kyselyyn. Tietoa kyselystä jaettiin internetissä linkin välityksellä sateenkaarimiesten foorumeilla, jolloin kenenkään yksityisyys ei loukkaantunut, kun halukkaat voivat avata linkin eikä heidän täytynyt esimerkiksi kommentoida omalla nimellään minnekään. (Valli & Perkkilä 2015, 111; 112; 116; 118.)

On huomioitava, että näyte on muodostunut sen mukaan, miten olen onnistunut sen monipuolisessa levittämisessä. Tiedetään esimerkiksi, että nuoret vastaavat nettikyselyyn vanhempia innokkaammin ja eroja on myös eri ammattiryhmien välillä (Valli & Perkkilä 2015, 112). Kyselylomakkeen vaaroina onkin, että vastausprosentti jää pieneksi, jos kysely ei tavoita laajaa tutkimusjoukkoa tai jos tutkittavat eivät innostu vastaamaan kyselyyn tai vastaavat siihen epäluotettavalla tavalla (Hirsjärvi ym. 2012, 195). Toisaalta kyselyn levittäminen henkilöille, joiden oletetaan jo ennalta olevan jäsenenä jossain järjestössä tai keskustelupalstalla, saattaa vinouttaa vastauksia koskien vain niin sanotusti aktiivisia sateenkaarimiehiä, jotka ovat perehtyneet tutkielman aihealueeseen jo ennakolta. Tällöin ne, jotka eivät aihetta ole vielä pohtineet tai ota aktiivisesti osaa asioidensa käsittelyyn, saattavat jäädä tutkielmani ulkopuolelle. Tämän vuoksi pyrin mahdollisimman laaja-alaiseen kyselyn levittämiseen, jotta olisi mahdollista saavuttaa mahdollisimman moninainen sateenkaari miesten joukko. Vaarana oli, että internetissä vastaaja saattaa jättää kyselyn kesken, kun hän esimerkiksi voi samanaikaisesti hoitaa useita asioita. (Valli 2015a, 94.)

Toisaalta kyselyn etuna on, että tutkijana en vaikuttanut vastaajien vastauksiin läsnäolollani ja jokainen kysymys esiintyi jokaiselle vastaajalle samassa muodossa (Kuula 2006, 174). Internet-kyselyn etuna on, että sen voi tehdä itselleen mieluisana ajankohtana missä ja milloin tahansa (Hirsjärvi ym. 2012, 195). Verrattaessa paperikyselyyn, sähköisen kyselyn aineiston analysoinnin virheet vähenevät, kun vastaaja ei voi valita kahta vaihtoehtoa eivätkä vastaukset ole epäselviä esimerkiksi kynän jäljestä johtuen (Valli & Perkkilä 2015, 113).

Kysely oli avoinna ajalla 30.11.2016 –6.1.2017 ja se avautui internet-linkillä. Olin yhteydessä eri järjestöjen edustajiin ja heidän kautta sain tietoa seksuaalivähemmistöjen foorumeista, joissa tietoa kyselystä voisi levittää. Sateenkaariperheet ry -järjestö tiedotti jäsenilleen kyselystä Facebook- ja Twitter-sivuillaan sekä uutiskirjeessään ja Seta-järjestö ilmoitti kyselystä jäsenilleen sisäisessä ryhmässään, Twitter- ja Facebook-sivuillaan sekä uutiskirjeessään. Se, että järjestöt tiedottivat monilla foorumeillaan, lisäsi vastaajamääriä, kun tieto kyselystä näkyi monessa paikassa ja kyselyyn vastaamisesta muistutettiin useasti. Muutkin järjestöt ja henkilöt jakoivat oma-aloitteisesti sivuillaan järjestöjen foorumeilla sekä omalla Facebook-sivullani sijainnutta ilmoitusta kyselystä nähtyään sen ensin muualla. Jaoin tiedon kyselystä myös Facebookin suljetussa ryhmässä nimeltä Sateenkaari-Suomi, jossa on osallisina ei-heteroseksuaa-

lisesti itsensä määrittäviä henkilöitä. Lisäksi kyselyä levitettiin Porin yliopistokeskuksen opiskelijoiden Pointer-yhdistyksen kautta sekä Tampereen yliopiston internet-sivuston tutkimuspalstalla.

Enemmistö vastaajista ohjautui kyselyyn Seta-järjestön kautta (44 %) ja toiseksi yleisin vaihtoehto oli ollut löytää kysely muualta sosiaalisesta mediasta tai internetistä kuin järjestöjen sivuilta (38 %). Osa oli kuullut kyselystä ystävältä, läheiseltä tai tutulta ja osa jonkin muun järjestön tai yhdistyksen kautta kuin Setan tai Sateenkaariperheet ry -järjestön kautta. Neljä prosenttia vastaajista oli löytänyt kyselyn Sateenkaariperheet ry -järjestön kautta ja yksi prosentti oli saanut tiedon kyselystä muualta kuin edellä mainituista.

Kyselylomakkeen lisäksi oli tarpeen syventää aihetta toisen menetelmän avulla ja menetelmäksi valikoin haastattelun. Haastattelu toimi näin triangulaation toisena osana, kun halusin täydentää internet-kyselystä saatuja tuloksia toisen menetelmän avulla. (Eskola & Suoranta 2003, 68.) Haastattelin kyselyyn yhteystietonsa jättäneistä sateenkaarimiehistä kolmea henkilöä. Haastattelujen avulla pyrin tutkimustehtävän mukaiseen, syvälliseen ja mahdollisimman laaja-alaiseen ilmiön kuvaamiseen. Yleispäteviä, kaikkia sateenkaarimiehiä koskevia tuloksia en haastatteluilla tavoitellut, vaan tarkoituksena oli tuoda kyselytulosten vierelle tutkimustehtävään liittyen yksilökohtaista tietoa sateenkaarimiesten elämäntilanteista, jotka luovat pohjaa heidän perheellistymisajatuksilleen. (Raunio 1999, 245; Neuman 2012, 17.)

4.3 Aineistonkeruumenetelmien kuvaus

Kyselylomakkeen laadinta

Kyselylomakkeen huolellinen laadinta luo pohjan tutkielman onnistumiselle, sillä kysymysten muotoilu ja sanavalinnat ovat avainasemassa tulosten kannalta (Valli 2015a, 84—85). Kyselylomakkeen kysymykset pohjautuivat laajasti tutkimustehtävän pohjalle sitä täydentäen sekä huomioiden tutkielman taustalla olevat teoriat ja kokemukselliset tiedot (Neuman 2012, 174). Mietin kysymysten muotoilua pitkään, jotta ne vastaisivat juuri siihen, mitä tutkin, ja jotta ne olisivat mahdollisimman yksiselitteisiä vastaajalle, eivätkä aiheuttaisi virhetulkintoja (May 2011, 106—107). Kysymysten ja vastausten tuli muodostua niin selkeiksi, ettei vastaaja joudu miettimään niiden tarkoitusta (Hirsjärvi ym. 2012, 202; Neuman 2012, 175). Selkeyttämisen vuoksi liitin kysymyksiin ja vastauksiin selittäviä ohjeita ja pyrin avaamaan käsitteitä niin, että

ne olivat helposti ymmärrettävissä. Loin kysymykset vastaajalle henkilökohtaiseen muotoon ja huolehdin, että kysely säilytti muodon, jonka vastaaja pystyi lukemaan huolellisesti ja johon hän jaksoi vastata. (Valli 2015a, 87.)

Testasin kyselylomaketta noin 20 ihmisellä ja pyysin siitä asiantuntijoiden palautetta (May 2011, 107). Muutin palautteen myötä sanamuotoja sensitiivisemmiksi ja vahvistin kyselyn eettisiä piirteitä sekä tarkensin kysymysmuotoja, jotta ne helpottaisivat analyysin tekemistä. Koekelin kahta ohjelmaa kyselyn muodostamisessa, mutta koin tärkeäksi sen, että kysely oli ulkoiseltaan selkeä ja kiinnostusta sekä mielenkiintoa herättävä, jotta se erottuisi kontekstistaan sekä motivoisi mahdollisimman monia tutustumaan siihen tarkemmin. Tärkeää oli, että kyselyyn pystyi helposti vastaamaan eri laitteilla. Tämän vuoksi toteutin kyselyn Google Forms -alustalla, joka mahdollisti kysymysten selkeyden ja johdonmukaisen esittämisen käytettävissä olevien taloudellisten resurssien rajoissa. Tärkeänä kriteerinä oli, että vastaukset saatiin siirrettyä suoraan yhdeksi tiedostoksi helpottaen niiden analysointia. (Hirsjärvi ym. 2012, 204; Valli 2015a, 88.)

Kyselyn rakenne

Muodostin kyselylomakkeen pohjaksi kolme pääteemaa, jotka koostuivat vastaajan taustatiedoista, omista vanhemmuusajatuksista sekä yleisesti sateenkaarivanhemmuutta koskevista kysymyksistä. Nämä teemat operationalisoin tutkimustehtävää mittaaviin kysymysmuotoihin sen mukaan, miten ne parhaiten vastaisivat tutkimustehtävään (May 2011, 106; Raunio 1999, 128). Kyselylomakkeen rakenne muodostui vastaajalle siten, että hän näki koko ajan sen, kuinka paljon kyselyssä olisi vielä kysymyksiä jäljellä ja hänelle tuli kerralla nähtäväksi teemoitain jäsennehtyjä kysymyksiä ja edellisiin kysymyksiin oli mahdollista palata (Valli & Perkkilä 2015, 115).

Kyselylomakkeessa kaikki kysymykset olivat luokitteluasteikollisia eli ne sisälsivät vain kategorisia muuttujia. Numeerisia muuttujia mittaavia kysymyksiä ei siis kyselylomakkeessa ollut lainkaan. (Metsämuuronen 2001, 44–45.) Kysely sisälsi laadullisia vaihtoehtokysymyksiä, järjestysasteikollisia mielipideväittämiä Likert-asteikolla ja avoimia kysymyksiä, joissa vastaaja sai itse määrittellä vastauksensa. Kyselyn 20 kysymyksestä 13 oli laatueroasteikollisia ja ne kartoittivat laadullisin ominaisuuksin toisiaan poissulkevia luokkia. Järjestysasteikollisia muuttujia

kyselyssä kysyttiin yhteensä viidessä eri kysymyksessä Likert-asteikon avulla. Avokysymyksiä kyselyssä oli kaksi. (Holopainen & Tenhunen & Vuorinen 2004, 27.)

Kysely alkoi kysymyksillä, jotka toimivat kyselyssä taustamuuttujina ja auttoivat vastaajaa orientoitumaan kyselyyn (Valli 2015a, 86). Kysymykset 1–5 kartoittavat vastaajan taustatietoja: ikää, asumistilannetta, lähiperheeseen kuuluvia henkilöitä ja parisuhdetilannetta. Kysymykset olivat monivalintakysymyksiä, joissa ikä ja parisuhteen kesto oli jaettu numeerisiin ja muut laadullisiin, toisensa poissulkeviin luokkiin. Monivalintakysymysten vaihtoehdot pohjautuivat tutkielmani teoreettiseen viitekehykseen ja käytännön tietoon ja pyrin niissä muodostamaan vastaukset niin, että jokaisella oli mahdollisuus valita omaa mielipidettään parhaiten kuvaava vaihtoehto. Näissä kysymyksissä esitin vastaukseksi myös vaihtoehtona *muu*, johon vastaaja sai itse määritellä vastauksensa. (May 2011, 108–111; Neuman 2012, 185–187.)

Kyselyssä oli seuraavana arkaluontoisemmat kysymykset, jotka koskivat vastaajan omia ajatuksia omasta elämäntilanteestaan (Valli 2015a, 86). Kysymykset 6–10 sekä 18 selvittivät vastaajan omia vanhemmuusajatuksia ja tämän luokan kysymykset olivat pääosin monivalintakysymyksiä, joista vastaaja sai valita mielipidettään parhaiten kuvaavan vaihtoehdon tai useita vaihtoehtoja. Kysymys 9. kartoitti Likert-asteikolla vastaajien näkökulmaa oman lapsen saamisen mahdollisuudelle. Likert-asteikollisissa kysymyksissä oli vastausvaihtoehtona myös *en osaa sanoa*. (Jokivuori & Hietala 2007, 13; Neuman 2012, 136.) Kysymys 18 oli avoin kysymys ja se kartoitti vastaajien tuen saamisen kokemusta. Avointen kysymysten etuna on, että vastaaja saa avoimesti miettiä kysymykseen omanlaisen vastauksen, eivätkä valmiit vaihtoehdot rajaa hänen tulkintaansa. (Hirsjärvi ym. 2012, 198–201; May 2011, 108-111; Neuman 2012, 185–187.) Avointen kysymysten kohdalla huomioin, että niihin jätetään helposti vastaamatta ja käytinkin näitä vain lisäinformaatiota tutkimustehtävän kannalta tuomiin kysymyksiin, joilla ei ole pois jäädessä tutkielmaan aiheuttavia aukkoja (Valli 2010, 107–111). Lopputulemana oli, että avoimet kysymykset tuottivat hyvin hedelmällisiä ja relevantteja vastauksia kasvat-taen tutkielman tietoarvoa ja toivat uusia näkökulmia aiheeseen.

Kysymykset 11–17 kartoittivat yleisiä ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneen miehen vanhemmuuteen liittyviä tekijöitä, joihin vastaajan oli jälleen helpompi vastata kysymysten yleisen luonteen johdosta (Valli 2015a, 86). Näistä kysymyksistä 11, 14, 16 ja 17 olivat Likert-asteikollisia kysymyksiä ja loput monivalintakysymyksiä. Lopuksi kysymyksellä 19 kartoitin vielä avo-

kysymyksellä vastaajan lisäajatuksia tutkielman teemaan liittyen. Viimeisellä kysymyksellä selvitin monivalintakysymyksellä, mitä kautta henkilö oli kyselyn löytänyt. Kyselyn lopussa oli vielä paikka, johon sai jättää yhteystietonsa mahdollista haastattelua varten.

Jälkikäteen ajateltuna olisi ollut viisaampaa olla luokittelematta ikää ja parisuhteen kestoa valmiisiin luokkiin, jotta kyselyn analysointivaihtoehdot olisivat monipuolistuneet eri luokka-asteikoiden myötä. Kysymys vanhemmuudesta haaveilusta saattoi olla puutteellisesti asetettu, sillä ihmiset ovat voineet ajatella sen tilannekohtaisesti tai tulevaisuuden kannalta. Jotkut ovat vastanneet kysymykseen niin, että haaveileeko vanhemmuudesta juuri nyt ja jotkut, että haaveileeko ylipäätään jossain vaiheessa elämäänsä olevansa vanhempi. Kysymys olisi voinut olla selkeämpi, jos olisin lisännyt siihen selittäväksi tekijäksi esimerkiksi, että haaveileeko olevansa vanhempi nyt tai jossain vaiheessa elämäänsä, jolloin kysymys olisi ollut yksiselitteisempi. Nyt vastaukset kertovat omasta valinnasta lapsettomuuden taustalta, mutta olisivatko tulokset olleet erilaiset, jos kysymys olisi ollut yksiselitteisempi?

Haastattelut

Haastattelu soveltui erityisen hyvin tuomaan kyselyn tueksi sateenkaarimiesten perheellistymishaaveista lisäinformaatiota ja selventäviä tekijöitä, kun tarkoituksena oli selvittää haastateltavan näkökulmia ja ajatuksia aiheesta, josta oli jo valmiiksi tutkimustuloksia (Hirsjärvi & Hurme 2008, 36). Tarkoituksena ei ollut vertailla kyselyn ja haastattelun tuloksia keskenään, vaan pyrkimyksenä oli täydentää vastauksilla toisiaan ja kuvata tutkittavaa ilmiötä laajalla otteella. Haastattelulla oli siis mahdollisuus tuoda ilmi tutkielman kannalta hyvin relevantteja asioita, joita ei pelkällä internet-kyselyllä olisi voitu kartoittaa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 39.) Tärkeimpänä tehtävänä haastattelulla oli tuoda sateenkaarimiehen ääni kuuluviin tutkittavien asioiden tiimoilta (Eskola & Vastamäki 2015, 28).

Vaikka haastattelu metodina on aikaa vievä, oli sen avulla mahdollista selventää kyselyssä esiin nousseita teemoja ja niihin oli mahdollista saada yksilökohtaisia perusteluja (Hirsjärvi ym. 2012, 205—206). Halusin haastattelun olevan keskustelunomainen ja koin tärkeäksi antaa haastateltavalle avoimen mahdollisuuden kertoa kokemuksistaan (Eskola & Vastamäki 2015, 24; 26). Haastattelussa etuna oli joustavuus, kun voin tarpeen mukaan esittää lisäkysymyksiä sekä tarkentaa keskustelun aiheena olevaa aihetta sitä syventäen ja näin lisätä omaa ymmärrystäni esimerkiksi kyselyn tulosten tulkinnassa (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 73).

Kyselyssä oli viimeisenä kohta, johon vastaajat saivat halutessaan jättää yhteystietonsa myöhempää haastattelua varten. Tällä varmistettiin jo se, että haastateltava oli ainakin alustavasti myöntäväisiä haastattelujen toteuttamiselle, jolloin kysely oli saattanut rajata ne tutkittavat haastattelujen ulkopuolelle, jotka esimerkiksi kokivat aiheen niin arkaluontoiseksi, etteivät halunneet siitä lainkaan puhua (Kuula 2006, 136; Neuman 2012, 59). Yhteystietonsa jätti kyselylomakkeen perusteella yhteensä 37 henkilöä. Koska internet-kyselyn vastaajamäärä ylitti odotukset ja vastasi itsessään jo lähes kaikkiin tutkimustehtävää käsitteleviin asioihin, päätin täydentää tutkielmaa kolmella haastattelulla. Valikoin henkilöt yhteystietonsa jättäneistä, olin heihin yhteydessä sähköpostitse (Liite 2) ja haastattelin heitä ilmiön tiimoilta tarkemmin heidän omien kokemustensa pohjalta (Eskola & Suoranta 2003, 85; Metsämuuronen 2001, 37).

Haastattelumuotoja on monia, mutta tutkielmassani määritin tarkoituksenmukaisimmaksi tavaksi yksilöhaastattelun käsiteltävän aiheen sensitiivisyyden vuoksi. Sateenkaarimiesten oli tärkeää voida rauhassa kertoa omista vanhemmuuteen liittyvistä kokemuksistaan, jolloin heidän anonymiteettinsä säilyi, kun haastattelutilanteessa ei ollut muita. (Kvale 1996, 110—111.) Valikoin tutkimustehtävän kannalta haastattelutyypeistä tarkoituksenmukaisimmaksi puolistrukturoidun teemahaastattelun sen avoimuuden vuoksi. Tarkoitukseni oli antaa haastateltaville mahdollisuus puhua aiheesta vapaamuotoisesti oman kokemuksensa pohjalta niin, että aiemmin määrittelemäni teemat tulevat käsitellyiksi ennalta määrittämättömässä järjestyksessä. (Eskola & Suoranta 2003, 87—88; Eskola & Vastamäki 2015, 26—27.)

Teemojen aihepiiri muodostui kyselylomakkeen ja niiden tuloksista esiin nousseiden ilmiöiden pohjalta ja ne perustuivat tutkielmani kirjallisuus- ja teoriapohjaan, aiempiin tutkimuksiin sekä luovaan ideointiin. Pyrin teemojen avulla vastaamaan tutkimustehtävään ja tuomaan lisätietoa sitä varten. (Eskola & Vastamäki 2015, 33.) Lopullisesti teemat tarkentuivat siten, että oli mahdollista selventää sateenkaarimiesten elämäntilanteita laaja-alaisemmin, sillä kyselylomakkeesta nousi esiin asioita, joihin halusin vastauksia yksilötasolla. Muodostin tarkennettavista asioista kolme teemaa, jotka kartoittivat aihepiirin asioita eri katsantokannoista ja toimivat näin ollen haastattelun pohjana (Liite 4). Käytin haastattelutilanteessa kyselyyn tulleita avovastauksia ja havainnollistin kolmen eri kysymyksen vastausjakaumia kuvioilla. Nämä yhdessä toimivat keskustelunherättäjänä, joihin haastateltavat saivat kertoa omia kokemuksiaan ja mielipiteitään. Haastattelut etenivät eri järjestyksessä ja poimin aihealueita sen mukaan, miten keskustelu eteni luontevasti niin, että kaikki teemat tulivat käsitellyiksi.

Ensimmäinen teema selvitti vanhemmuutta ja perhe-elämää tänä päivänä yleisesti. Keskustelimme siinä esimerkiksi perheen muutoksesta ja miehen sekä naisen rooleista tänä päivänä vanhempina. Toinen teema kartoitti asioita miesten sateenkaarivanhemmuudesta haastateltavan omasta näkökulmasta. Toisen teeman mukaan keskustelimme miesparin vanhemmuudesta, sen mahdollisesta haaveilusta sekä lapsettomuudesta. Kolmas teema koski erilaisten sateenkaariperhemuotojen moninaisuutta ja niihin kiinnittyviä asioita. Pohdimme esimerkiksi erilaisia lapsen saannin keinoja ja niihin liittyviä eettisiä kysymyksiä. Keskustelimme myös siitä, mitä yhteiskunnassa tulisi tapahtua, jotta asenteet ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneita ihmisiä kohtaan muuttuisivat ja näiden kautta esimerkiksi lapsen saaminen helpottuisi.

4.4 Aineiston analysointi

Kvantitatiivinen analyysi

Tutkimusaineisto kyselystä tallentui Google Forms -alustalle ja ne avautuivat ohjelmasta suoraan Microsoft Excel -tiedostoksi. Google Formsin puutteena oli, että se käänsi vastaukset kirjallisesti Excel-taulukkoon ja jouduin syöttämään kyselyn tulokset yksi kerrallaan Excelistä manuaalisesti SPSS-tilastointiohjelmaan, josta käytin versiota IBM SPSS 23. Tulokset yksi kerrallaan syöttäen varmistin mahdollisimman huolellisen ja tarkan aineiston tallennuksen, jotta kirjauksessa ei tapahtuisi virheitä. Google Formsissa toteutetun kyselylomakkeen vahvuutena oli, että kyselylomakkeen pystyi ohjelmoimaan niin, että tietyistä vastauksista pystyi ohjautumaan niitä selventäviin kysymyksiin. Kysymykseen parisuhteen kestosta ohjautui, jos oli määritellyt seurustelevansa tai elävänsä rekisteröidyssä parisuhteessa, avo- tai avioliitossa. Vanhemmuuden haaveilusta kertovan kysymyksen vastauksen perusteella ohjautui selventävään monivalintakysymykseen siitä, miksi ei haaveile vanhemmuudesta tai mistä lähtökohdista omat lapset ovat. Jos näihin selventäviin kysymyksiin ei siis ohjautunut, merkitsin ne datamatriisissa tyhjiksi kohdiksi, en puuttuviksi tiedoiksi.

Puuttuvat tiedot kirjasin datamatriisiin numerokoodilla 99, joka ei vastannut yhtäkään aineiston vastauksen kirjauskoodia. Tein muuttujamuunnoksia luokittelemalla jo olemassa olevia muuttujia, jotta voisin tarkemmin tarkastella tutkimuskysymystäni eri tilastollisten menetelmien avulla (Jokivuori & Hietala 2007, 9). Muuttujamuunnoksia olen tehnyt useasta kysymyksestä, koska monessa vastausvaihtoehdot olivat jakautuneet vahvasti joihinkin vaihtoehtoihin,

jolloin toiset jäivät vähin vastauksin ja vaikeuttivat näin ollen analyysien suorittamista. Alkuperäisiä muuttujia datamatriisissa oli 59, mutta muuttujamuunnosten teon jälkeen muuttujia oli yhteensä 70.

Tutustuin aineiston jakaumaan aluksi Google Forms -alustalla, josta näkyi koko aineistonkeruuprosessin ajan vastausjakaumia kuvioiden ja kaavioiden muodossa. Tämä helpotti aineistoon tutustumisprosessia, sillä jo ennen analyysivaihetta minulla oli alustava kuva aineiston vastaajajakaumasta. Syötettyäni aineiston SPSS-ohjelmaan suoritin koko aineiston kuvailun yksiulotteisten jakaumien avulla tarkastellen niiden frekvenssi- ja prosenttilukemia. Jakauksista muodostin vielä kuvioita ja kaavioita rikastuttamaan aineiston esittämistä. Koska aineistossani ei ollut yhtään jatkuva-asteikollista muuttujaa, en tarkastellut vastausten normaalijakaumaa, vaan olen käyttänyt epäparametrisia testejä. (Tähtinen & Laakkonen & Broberg 2001, 59; 97.)

Tarkastelin muuttujien vaihtelua erilaisten kuvailevien analyysimenetelmien avulla (Jokivuori & Hietala 2007, 14). Taustamuuttujien (ikä, asumis- ja parisuhdetilanne) yhteyttä vanhemmuudesta haaveiluun tarkastelin χ^2 -riippumattomuustestin¹ avulla. Testin avulla selvitin, riippuuko vanhemmuudesta haaveilu -muuttujan arvojen jakautuminen toisesta kategorisesta muuttujasta. Tarkastelin muuttujia kontingenssitauluissa prosenttiosuuksittain, jotta niiden vertailu oli havainnollisempaa. Odotettujen solufrekvenssien tuli olla viiterajojen sisällä eikä alle viiden arvoja hyväksytäväksi kuin 20 prosentissa odotetuista frekvensseistä. Tämän johdosta tein muuttujille muuttujamuunnoksia ja yhdistelin luokkia keskenään, jotta sain kasvatettua solukohtaisia odotusarvoja. (Tähtinen ym. 37—39.) Esittelemissäni tuloksissa p-arvo on alle .05, joka kertoo, että riski virheellisten tulosten todennäköisyyteen on enintään viisi prosenttia. P-arvon avulla selvitin tilastollista merkitsevyyttä eli sitä, kuinka suuri vaikutus sattumalla on voinut olla saamiini tuloksiin. P-arvo 0,05 kertoo viiden prosentin todennäköisyydellä sattuman osuudesta tuloksiin ja 0,01 vastaavasti yhden prosentin tarkkuudella sattuman osuutta. (Tähtinen ym. 2011, 65—66.)

---

¹ χ^2 -riippumattomuustestin avulla tarkastellaan kahden kategorisen muuttujan yhteyttä toisiinsa. Muuttujat ovat vähintään järjestysasteikollisia, tässä tapauksessa laatueroasteikollisia. Muuttujista katsotaan, riippuuko niiden arvojen jakautuminen jostain toisesta kategorisesta muuttujasta. (Nummenmaa 2006, 295-296.)

Mittasin järjestysasteikolla mitattujen muuttujien välistä korrelaatiota Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimella². Tein vielä korrelaatiomuuttujille tarkasteluja siitä, vaikuttavatko taustamuuttujat niiden yhteyksiin. Tarkastelin iän, asumis- ja parisuhdetilanteen vaikutusta vakioimalla ne osittaiskorrelaation³ avulla. (Jokivuori & Hietala 2007, 34—35.)

Kuvailevien analyysimenetelmien lisäksi käytin selittäviä analyysimenetelmiä monimuuttujamenetelmien avulla (Jokivuori & Hietala 2007, 14). Tarkastelin logistisen regressioanalyysin⁴ avulla riippuvan muuttujan vaihtelua riippumattomien muuttujien avulla ja selvitin, onko saatu ilmiö seurausta joistain toisista muuttujista. Selvitin, millaiset taustatekijät (ikä, parisuhde- ja asumistilanne) ennustavat vanhemmuudesta haaveilua. Vanhemmuudesta haaveilun asetin kaksiluokkaiseksi selitettäväksi muuttujaksi, jossa en haaveile vanhemmuudesta sai arvon 0 ja haaveilen vanhemmuudesta arvon 1.

Tutkielmani ei perustu satunnaisotantaan vaan tutkimusjoukko määrittelee näytettä sateenkaarimiehistä. Saamiani tuloksia en voi siis yleistää koskemaan koko sateenkaarimiesten joukkoa, enkä voi tehdä johtopäätöksiä tulosten perusteella. Saamani tulokset saattavat esiintyä vain keräämälläni näytteellä. Onkin ollut tärkeää tehdä tilastollisia testejä sateenkaarimiesten taustamuuttujien suhteen, jotta voin saada selvyden niiden osuudesta saamiini tuloksiin. (Valli 2015b, 238.)

---

² Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimen avulla tarkastellaan järjestysasteikollisten muuttujien välistä riippuvuutta. Korrelaatiokertoimessa muuttujat saavat arvoksi jonkin välillä $[-1, 1]$, jossa ääriarvot kuvaavat voimakasta muuttujien välisestä yhteyttä ja arvon muodostuessa nolaksi ei muuttujien välillä ole minkäänlaista yhteyttä. Muuttujan korrelaatio itsensä kanssa saa aina arvon 1. (Nummenmaa 2006, 267—268.) Ihmistieteissä korrelaatiota mitattaessa vahvaa korrelaatiota pidetään kuitenkin jo, kun x :n katsotaan selittävän y :n muutoksia 0,20—0,40 korrelaatiolla (Jokivuori & Hietala 2007, 37).

³ Osittaiskorrelaation avulla tarkastellaan kahden muuttujan välistä korrelaatiota, jossa yhden tai useamman muuttujan vaikutus on vakioitu. Tällöin lasketaan siis alkuperäisten muuttujien korrelaatio jokaisen vakioitavan muuttujan luokissa ja saaduista korrelaatiokertoimista lasketaan keskiarvo. Osittaiskorrelaation avulla selvitetään yhteyden kausaalisuutta ja tarkastellaan, onko saatu korrelaatio todellinen yhteys muuttujien välillä vai onko sen tuottanut jokin kolmas muuttuja. (Jokivuori & Hietala 2007, 32; 35.)

⁴ Logistisen regressioanalyysin avulla pyritään ennustamaan selittävien muuttujien avulla vaihtelua selittävässä muuttujassa (Nummenmaa 2006, 297). Logistinen regressioanalyysi ei vaadi muuttujien jatkuvuutta, joten muuttujat voivat olla luokitteluasteikollisia. Tällöin luokittelu- ja järjestysasteikollisia muuttujia voidaan käyttää analyysissa, kun ne ovat valmiiksi kaksiluokkaisia tai kun ne uudelleenkodeataan kaksiluokkaiseksi dummy-muuttujaksi $[0, 1]$. Testin vaatimuksena on, että havainnot eivät ole keskenään riippuvaisia ja että selitettävä muuttuja on lineaarisesti yhteydessä selittäviin muuttujiin. (Jokivuori & Hietala 2007, 56; 58—59.) Logistisessa regressioanalyysissa ryhmien vertailu tapahtuu odds ration avulla, jonka avulla ilmaistaan selittävien muuttujien vaikutusten voimakkuutta (Tähtinen ym. 2011, 164—165). Odds ratio suomennetaan esimerkiksi vetosuhteeksi (Rita & Töttö & Alastalo 2008, 72).

Kvalitatiivinen analyysi

Kvalitatiivinen osuus aineistostani koostuu kyselyn avokysymyksistä sekä monivalintakysymysten muu-vastausvaihtoehtoihin tulleista selittävästä vastauksista sekä haastatteluaineistosta. Tallensin kyselyn avovastaukset Microsoft Word -tiedostoksi, jossa oli yhteensä seitsemän sivua. Numeroin vastaukset SPSS-datamatriisiin mukaisesti henkilön numerokoodin mukaan. Vastaukset järjestin kysymyksittäin ja luokittelin ne väreittäin toisiaan sisällöltään vastaaviin kategorioihin. Käytin luokittelussa sisällönanalyysin laadullisia sekä sisällönerittelyn numeerisia menetelmiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 105-106.) Osassa vastauksista oli sisällytetty monia kategorioita, joten pilkoin vastauksia osiin ja jaoin osat luokkien mukaan yläteemoihin. Osan avokysymysten vastauksista olen karsinut luokitteluista pois niiden vähäisen vastausmäärän sekä tutkimuskysymykseen vastaamattomuuden johdosta.

Kuvasin saatua kyselyaineistoa frekvenssien avulla, teemoittelua esiintuomalla ja suoria sitaatteja käyttäen. Luokittelin vanhemmuudesta haaveilemattomien henkilöiden avovastaukset ($n=14$) saatujen vastausten perusteella kolmeen kategoriaan kattaen oman haluamisen, lasten saannin vaikeuden ja maailman nykytilanteen. Kysymyksen tuen saamisesta luokittelin avovastaukset ($n=79$) seitsemään kategoriaan sen mukaan, miten vastaajat määrittelivät tuen saannin tahoja vanhemmuusajatustensa puhumiseen. Kysymykseen, joka kartoitti kyselyn aihepiiristä nousevia muita ajatuksia, tulleet vastaukset ($n=27$) luokittelin neljään luokkaan. Nämä luokat kattoivat vanhemmuudesta haaveilun, seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuden, moninaisen vanhemmuuden sekä tuen saamisen yhteiskunnalta.

Haastatteluiden analyysin aloitin niiden nauhoittamisella ja äänitallenteiden litteroinnilla (Nuolijärvi 1992, 127). Suoritin litteroinnin tarkalla tasolla, joka sisälsi puheen, täytesanat ja toistot. Kun haastattelut oli litteroitu, aloin analysoida niitä tutkimustehtävää silmällä pitäen. (Grönfors 1982, 140; Eskola & Vastamäki 2015, 42.) Tutkielmaan kirjoitetuista sitaateista olen [...]merkillä ilmaissut, että olen poistanut sitaatin keskeltä tekstiä.

Valikoin analyysimenetelmäksi sisällönanalyysin, jonka avulla etsin tekstistä tärkeimpiä sisältöjä, pääkohtia ja seuraamuksia (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 134). Sisällönanalyysia on kolmenlaista kattaen niin teorialähtöisen, teoriaohjaavan kuin aineistolähtöisen analyysin. Tutkielmassani käytin teoriaohjaavaa analyysia, jolla on teoreettisia yhtymäkohtia,

mutta joka ei suoraviivaisesti perustu teoreettiseen viitekehykseen. Teoriaohjaavassa analyysissä aikaisempi tieto siten ohjaa ja auttaa analyysia. Tavoitteenani on tällöin aiemman tiedon ohjaavana tuoda ilmiöstä esille uusia ajatusmalleja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95-97.)

Sisällönanalyysin ensimmäisenä osana luin haastattelujen litteraatiot huolella useaan kertaan, jonka jälkeen aloitin aineiston luokittelamisen, jossa etsin tekstistä tärkeitä huomioita ja merkityksiä (Eskola & Vastamäki 2015, 42—43). Yhdistelemällä tärkeitä havaintoja etsin litteraatioista samankaltaisuuksia ja toistoja sekä poikkeavia tapauksia (Hirsjärvi & Hurme 2008, 149). Samalla pelkistin aineistoa poistaen siitä epäolennaisen tutkielman kannalta. Huolellisen aineistoon tutustumisen, koodauksen ja luokittelun jälkeen etsin yhtäläisyyksiä jo löydetyistä kohdista ja muodostin niistä yhteisiä yläluokkia eli teemoja. Teemat nousivat esiin kaikissa haastatteluissa. (Raunio 1999, 315—316.) Teemat perustuivat haastatteluiden pohjalla olleisiin teemoihin, mutta lisäksi haastatteluiden litteraatioista muodostui uusia teemoja (Hirsjärvi & Hurme 2008, 173). Koin tärkeäksi myös sitaattien merkityksen, joita huomioin tarkasti litteraatioista.

Haastattelut pohjautuivat kyselystä esiin nousseisiin teemoihin, joten oli tärkeää voida kytkeä saadut teemat kyselyn tuloksiin niitä rikastaen sekä selittäen. Teemojen kytkeminen tutkielman teoreettiseen viitekehykseen oli tärkeässä osassa koko sisällönanalyysia (Eskola & Vastamäki 2015, 42—43). Analyysin loppuun saattaminen kertoo onnistuneesta synteesisistä, jossa tutkielmasta saadut tulokset yhdistetään takaisin kokonaisuuteen oman tulkinnan sekä teoreettisen viitekehyksen avulla (Hirsjärvi & Hurme 2008, 144).

4.5 Eettisyys ja luotettavuus

Triangulaatiota menetelmänä käyttäessäni olen huomionut niin määrällisen kuin laadullisen aineiston eettisyyden ja luotettavuuden kriteeristöt. Olen koko tutkielman teon ajan pyrkinyt reliaabeliuteen, jotta tutkielma olisi mahdollisimman luotettava, johdonmukainen ja mahdollisesti toistettavissa. (Ketokivi 2015, 97.) Validi tutkielma mittaa yhdenmukaisesti käsiteltäviä asioita ja olen kiinnittänyt siihen huomiota, että kaikki tiedot tutkielmassani olisivat päteviä ja oikeita (Metsämuuronen 2002, 32). Validiteetin onnistuneisuuteen on osaltaan vaikuttanut paljon se, miten hyvin olen muodostanut teemat kysymyksineen kyselylomakkeeseen sekä

haastatteluihin ja kuinka tasapainoisia ne ovat olleet tutkielman kannalta. Toisin sanoen tutkielmaa mittaa siis se, kuinka hyvin olen onnistunut käsitteiden operationalisoinnissa. (Metsämuuronen 2002, 25—26.)

Tutkielman luotettavuuden kannalta kysymystenasettelu on ollut ensiarvoisen tärkeää, jotta on ollut mahdollista luoda mittarit juuri tutkimustehtävää varten (Metsämuuronen 2002, 39). Huolelliset kysymykset minimoivat virheellisten vastausten määrää ja kasvattavat näin ollen luotettavuutta. Kyselylomakkeen teossa olen pyrkinyt kiinnittämään erityisesti huomiota hienovaraiseen kysymyksenasetteluun ja siihen, että jokaiselle vastaajalle löytyisi ajatuksia vastaava vastausvaihtoehto jollain muodolla. (Neuman 2012, 179; 181.) Koin tärkeäksi luoda kaikki kysymykset ja vastaukset yhtä arvokkaiksi, jotta jokaisen ajatuksille annetaan tilaa tulla julki juuri sellaisina kuin ne ovat (Valli 2010, 103—104). Vastausten analyysivaiheessa minulla on ollut tärkeä tehtävä kirjata vastaukset huolellisesti ylös, jotta pienennän virheiden ilmaantumisen mahdollisuuden niiden tallennus- ja analysointivaiheessa (Hirsjärvi ym. 2012, 232).

Järjestöt tiedottivat jäsenilleen kyselyn internet-osoitteesta, jolloin en saanut käsiini vastaajien nimiä tai yhteystietoja oma-aloitteisesti. En kysynyt kyselyssä tarkkoja henkilötietoja lukuun ottamatta kyselyn viimeistä kohtaa, johon sai halutessaan lisätä omat yhteystietonsa mahdollista lisähaastattelua varten. En lähettänyt kenellekään henkilökohtaisesti linkkiä kyselyyn, enkä saanut tietoa vastaajista esimerkiksi lokitietojen tai evästeiden kautta. Kyselyä jaettiin internetissä eri sivustoilla, joten kyselyyn pääsi vastaamaan itsenäisesti ja oma-aloitteisesti. Näin ollen tutkimuslupaa ei internet-kyselyyn pyydetty miltään taholta, sillä anonyymiyttä säilyi kaikkien vastaajien kesken kaiken aikaa, enkä nähnyt oma-aloitteisesti kenenkään yhteystietoja.

Kyselylomakkeessa oli saateteksti, jossa tutkittavia informoitiin kyselyn tarkoituksesta ja tekiästä sekä vastaajien anonyymiydestä. Painotin kyselyn anonyymiyttä ja sitä, että käsittelen haastattelupyynnön yhteystietonsa jättäneiden tiedot erikseen analysoitavan aineiston kanssa eikä niiden perusteella ketään yhdistetä vastauksiin. Saatetekstissä painotin kyselyn vapaaehtoisuutta ja mahdollisuutta sen keskeyttämiseen sekä kerroin tulosten käsittelemisestä ja vastausten hävittämisestä tutkielman valmistuttua. (Neuman 2012, 59—60.) Omat henkilötietoni olivat avoimesti näkyvillä kyselylomakkeessa kuin olivat myös tiedot tutkielmasta ja sen tarkoituksesta (Kuula 2006, 175—176).

Sateenkaarimpiesten vanhemmuus on Suomessa tällä hetkellä vaikeasti toteutettavaa ja se saattaa aiheena aiheuttaa tutkittavissa suuria tunteita. Seksuaalivähemmistöt joutuvat elämässään kokemaan marginaaliasemassa elämistä, joten koko tutkielman toteuttamisprosessissa minun on täytynyt olla hyvin hienovarainen ja kohtelias. Olen kiinnittänyt erityistä huomiota asioiden käsittelyyn ja niiden esittämiseen. Haastattelut järjestettiin yleisissä tiloissa, jolloin pyrin luomaan haastateltaville neutraalin ja rauhallisen kohtaamispaikan (Eskola & Vastamäki 2015, 30).

Pyrin luomaan haastateltaville olotilan, että olen haastattelijana helposti lähestyttävä sekä luotettava (Eskola & Vastamäki 2015, 28—29). Haastattelun aihe oli jo lähtökohtaisesti hyvin sensitiivinen ja minun oli tarpeen valmistautua haastatteluihin huolella, jotta voisin edustaa luotettavaa henkilöä, jolle oli luontevaa kertoa henkilökohtaisista asioista. Oli tärkeää kiinnittää huomiota puhetapaani ja kielen käyttöni, koska sillä saattaisi olla erityistä vaikutusta haastatteluiden kulkuun. (Eskola & Vastamäki 2015, 30—31.) Haastattelut oli hyvä aloittaa kevyemmällä puheenaiheilla ja siirtyä vasta myöhemmin arkaluontoisempien kysymysten esittämiseen (Grönfors 1982, 107). Toivon, että sateenkaarimiehille on muodostunut minusta kuva asiallisena ja luotettavana henkilönä, jonka pyrkimyksenä on ollut tuoda kunnioittavasti esille tutkimustehtävää.

Haastateltavat allekirjoittivat lomakkeen, jossa kerrottiin tutkielman tarkoituksesta, taustoista ja eettisyydestä (Liite 3). Lomakkeessa kerroin, että nauhoitan haastattelun ja hävitän nauhoitteen sekä siitä kirjoitetun litteraation tutkielman valmistuttua. Korostin myös haastateltavien anonymiteettia. Lomakkeella varmistin haastateltavien sitoutumisen tutkielmaan osallistumisesta ja huolehdin tutkimusluvan saannin haastatelluilta.

Poistin analyysivaiheessa kaikista kyselylomakkeen vastauksista ja haastattelun litteraatioista henkilötiedot sekä yksittäiseen henkilöön viittaavat asiat. Yksittäisiä henkilöitä ei voida siis tunnistaa tutkielmasta ja kaikki arkaluontoiset asiat on peitetty tutkimusaineistosta, jotta tutkittavat eivät kokisi häpeän tai leimaavuuden tunteita. (Kuula 2006, 129; 207.)

Tutkielman luotettavuudesta kertoo, kuinka yleistettävissä tulokset ovat. Tutkielmani avulla minulla ei ollut aikomuksena saada yleistettäviä tuloksia sateenkaarimpiesten perheellistymisajatuksista, vaan tärkeää oli tuoda aihetta ja sen eri puolia ilmi yleisesti. Tulee huomioida, että

tutkielmani on vahvasti sidonnainen aikaan, jolloin sen olen tehnyt ja yhteiskuntaan sekä poliittiseen tilanteeseen, jossa olen sen toteuttanut. Tutkielmani aiheen kannalta merkittävänä seikkana tulee ottaa huomioon, että tasa-arvoinen avioliittolaki (1929/234) astui voimaan maaliskuussa 2017 ja sillä on vaikutusta esimerkiksi adoptiolainsäädäntöön samaa sukupuolta olevien parien kannalta. Myös ihmisten asenteet ja tietoisuus erilaisuutta kohtaan on jatkuvassa muutoksessa ja niillä on vaikutusta tutkielmani tuloksiin.

5 SATEENKAARIMIESTEN VANHEMMUUSAJATUKSET

Tutkielmani internet-kyselyyn vastasi yhteensä 213 itsensä ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneeksi määrittelevää miestä ja he kuvasivat vastaustensa avulla miesten sateenkaarivanhemmuutta hyvin laajasti eri näkökulmista. Kyselyn lisäksi kartoitin haastatteluiden avulla sateenkaarimiesten ajatuksia perheestä, miesten sateenkaarivanhemmuudesta sekä erilaisista sateenkaariperhemuodoista (Liite 4). Selvittäessä haastateltujen miesten ajatuksia vanhemmuushaaveiden taustalta kävi ilmi, että he näkivät perhe-elämän toteuttamisen itsessään luonnollisena asiana mutta perhe-elämän toteuttamisen he kuvasivat hyvin vaikeana johtuen monista eri syistä, joita käsittelen tässä kappaleessa.

5.1 Tutkimusjoukon kuvausta

Ikäjakauma vastaajilla muodostui kaikkien laadittujen ikäryhmien kesken siten, että enemmistö vastaajista oli iältään 18—25 -vuotiaita ja toiseksi eniten vastaajia kuului ikäluokkaan 26—35-vuotiaat. Vastaajista noin viidennes oli 36—49-vuotiaita ja loput olivat yli viisikymmentävuotiaita. Tyypillisin vastaaja oli siten 26—35-vuotias mies. Yksi vastaaja jätti vastamatta ikää koskevaan kysymykseen. Vastaajista noin puolet ilmoitti asuvansa yksin ja yli kolmannes asui puolison kanssa. Loput vastaajista jakautuivat lasten tai lasten sekä puolisonsa kanssa tai muun kuin perheenjäsenensä kanssa asuviin sekä muu-vastausvaihtoehdon valinneiden kesken. Parisuhdetilannetta kysyttäessä lähes puolet vastaajista ilmoitti seurusteluvansa vakituisesti tai elävänsä rekisteröidyssä parisuhteessa, avo- tai avioliitossa. Lähes puolet vastaajista ilmoitti, ettei seurustele vakituisesti.

Tutkielmaani osallistuneista sateenkaarimiehistä siis noin selvä enemmistö oli iältään alle 35-vuotiaita. Kyselyyn vastanneista melkein puolet seurusteli vakavasti, mutta puolisonsa kanssa

yhdessä asui vain alle puolet vastanneista. Pieni osa vastanneista ilmoitti olevansa jo vanhempi lapselle. Kyselyyn vastanneiden taustatietoja voi tarkastella taulukosta 1.

<i>Kyselyn kohdejoukko</i>	<i>n = 213</i>	<i>%</i>
Ikä		
18—25-vuotiaat	96	45 %
26—35-vuotiaat	71	34 %
36—49-vuotiaat	37	17 %
Yli 50-vuotiaat	8	4 %
Pääasiallinen asumistilanne		
Asun yksin	102	48 %
Asun puolison kanssa	79	37 %
Asun puolison ja lapsen / lasten kanssa	5	2 %
Asun lapsen / lasten kanssa	4	2 %
Asun yhdessä henkilön kanssa, joka ei ole perheenjäseneni	13	6 %
Muu	11	5 %
Lähiperheeseen kuuluvat henkilöt		
Vanhempani	171	81 %
Sisarukseni	143	68 %
Puolisoni	96	46 %
Lapseni	15	7 %
Läheisen ystävän	64	30 %
Muun sukulaisen	20	10 %
Muu	15	7 %
Parisuhdetilanne		
En seurustele vakituisesti	93	44 %
Parisuhdetilannettani on vaikea kuvailla	13	6 %
Seurustelen vakituisesti	43	20 %
Elän rekisteröidyssä parisuhteessa, avo- tai avioliitossa	61	29 %
Muu	3	1 %

Taulukko 1. Kyselyyn vastanneiden henkilöiden taustatietoja

Osa tutkielmani kyselystä kartoitti sateenkaarimiesten lähiperheeseen kuuluvia henkilöitä. Saamani vastaukset kertoivat, että lähiperheeseen kuuluviksi määriteltiin usein lapsuudenperheen jäsenet. Valtaosa sateenkaarimiehistä määritteli vanhempansa ja yli puolet kokivat sisaruksensa lähiperheeseen kuuluviksi henkilöiksi. Verrattaessa vanhemman lähiperheeseensä lukeviksi määrittelevien henkilöiden ja heidän ikäjakauman frekvenssejä, selvisi, että mitä nuorempi sateenkaarimies oli kyseessä, sitä useammin hän määritteli vanhempansa lähiperheeseensä kuuluvaksi. Samanlaista jakaumaa voitiin nähdä toteutuneen myös sisaruksensa lähiperheeseen kuuluviksi määrittelevien kesken, joskaan ei aivan yhtä selvästi kuin vanhempansa lähiperheeseen määrittävien joukosta.

Lähes puolet vastaajista määritti puolisonsa lähiperheeseen kuuluvaksi henkilöksi ja ne vastaajista, joilla oli lapsia, ilmoittivat lastensa kuuluvan lähiperheeseen. Verrattaessa ikäluokkia ja puolison kokemista lähiperheenjäseneksi, voitiin huomata aiemmin mainituista tuloksista päinvastaista. Mitä vanhempi sateenkaarimies oli, sitä useammin hän määritteli puolisonsa lähiperheeseensä kuuluvaksi henkilöksi. Vastaajista noin kolmannes määritti läheisen ystävänsä lähiperheeseen kuuluvaksi henkilöksi.

Haastatteluiden perusteella ilmeni, että sateenkaarimiehet määrittelivät perheen sosiaalisiksi yksiköksi, joka muodostuu oman kokemuksen perusteella henkilöistä, jotka yksilö kokee itselleen läheisiksi ja tärkeiksi. Tällöin verisukulaisuus ei ole ainoana perheen määritelmän taustalla, vaan esimerkiksi ystävät voivat toimia perheenjäseninä, kun taustalla on ehdoitta rakastamista. Haastateltavat kokivat, että perheen käsite on ajan saatossa muuttunut, kun naisen ja miehen roolit vanhempina ovat vapautuneet tasa-arvoisemmiksi. Toisaalta haastateltavat kokivat, että edelleen vaikuttaa vahvasti ajatusmaailma siitä, että äiti on lapsen ensisijainen kasvattaja ja isän rooli vanhempana on tällöin äidin roolille alisteinen. Sateenkaarimiehet kokivat tämän ajatusmaailman olevan suurena esteenä esimerkiksi juurikin miesparin vanhemmuudelle. Seuraavat sitaatit kuvastavat perheen määritelmää ja vanhemmuutta haastateltavan kuvaamana:

”Sellasii ihmisii, niiden kans ei voi mennä välit poikki tavallaan, ne on aina siin ja ne on sillasii ihmisii ketkä rakastaa sua ehdoitta [...] mulla on sellasii ystävii, jotka on mulle kuin perheenjäsen ja vaiks me ei puhuta vaik kuukauteen, niin se ei tarkota mitään. [...] ne on niin vahvoi ihmissuhteit, niit ei pysty sanoin niin ku tavallaan puhumaan. [...] et jos joku tuntuu perheelt niin se on sun perhe.”

”Ulkopuolelta kukaan ei tuu määrittelee et nää on sun perheenjäseniä, vaan sä saat ite niinku määritellä.”

”Kaikil lapsil ei oo äitii ja ne on ihan onnellisii. On jo paljon sateenkaariperhei, jos on onnellisii lapsii.”

Haastateltavat toivat ilmi sitä, että ajatukset erilaisuuden sietämisestä ovat ajan myötä parantuneet ja toivoivat, että avoimuus lisääntyy entisestään pikkuhiljaa erilaisia perhemuotoja kohtaan. Puolison löytäminen koettiin haasteelliseksi ja se, että puoliso jakaa samanlaiset ajatukset ja arvot. Perheen merkitys korostuu kuitenkin tässä, sillä haastatteluissa kävi ilmi, että jokainen tarvitsee rinnalleen jonkun tuen lähteen. Seuraava sitaatti kuvaa haastateltavan näkökulmasta vaikeutta löytää sopivaa kumppania:

”Jos miettii, että kuinka vaikeeta se on heteroille löytää kumppania ja siitä kavennetaan ja kavennetaan ja ei se voi olla kuka tahansa ja sen täytyy mätsätä vielä hyvin. Mutta tosiaan joo meillä on ne ihan samat ongelmat, jos toinen haluaa lapsen ja toinen ei niin kyllä se helposti rikkoo sen suhteen, vaikka muuten ois hyvä suhde.”

Kyselyssä kysymys tuen saamisesta vanhemmuuteen liittyvistä asioista puhumiseen oli avokysymys, jotta vastaajilla oli mahdollisuus vapaasti määritellä vastauksensa huolimatta kadon suuresta todennäköisyydestä. Saattaa olla, että tähän vastaukseen vastasivat vain ne, joille kysymys aiheutti voimakkaita reaktioita esimerkiksi juuri tuen puutteen johdosta tai sen helpouden vuoksi. Kysymykseen vastasi yhteensä 79 henkilöä, joka on hieman yli kolmannes kyselyn vastaajista. Vastauksissa oli siis merkittävä kato, joka tulee huomioida tulosten tulkinnaissa. 28 sateenkaarimiestä toi kysymyksessä ilmi, että ei koe saavansa tukea miltään taholta vanhemmuusajatustensa läpikäymisessä. Seuraavat sitaatit kuvaavat kyselyyn vastanneiden ajatuksia tuettomuuden taustalta:

”Haave omista lapsista on niin vaikea ja osin vielä itsellenikin jäsentymätön, etten ole puhunut siitä kenellekään. Tiedän, että olisin todella hyvä isä. Toisaalta tiedostan, etten mitenkään jaksaisi yksin huolehtia lapsesta. Haluaisin biologisen lapsen, mutta kynnys kysyä kuinka tuttavapiiriini kuuluvat naiset edes suhtautuvat ajatukseen on todella korkea.” 174.

”En. Vanhemmuudesta puhuminenkin voidaan nähdä todisteena siitä ettei ole valmis sukupuolenkorjausprosessiin. Vain yksi transdiagnosointien aikana tapaamani henkilö koki, että transsukupuolisuus ei täysin viivaa vanhemmuuden mahdollisuutta pois elämästä.” 197.

Osa kyselyn sateenkaarimiehistä ($n=29$) koki, että saa tukea vanhemmuusajatuksien läpikäymiseen ystäviltä ja vertaistuelta. Muutama vastaaja ($n=10$) kertoi tuen lähteekseen puolisonsa, osa ($n=11$) lapsuudenperheensä jäsenet tai sukulaisensa ja loput ($n=13$) luettelivat eri palveluita ja järjestöjä, joilta kokevat saavansa tukea vanhemmuusajatuksiinsa. Muutama vastaaja ($n=3$) kertoi saavansa halutessaan tukea, muttei maininnut erikseen tuen lähteen tahoja ja kolmella sateenkaarimiehellä asia ei ollut ajankohtainen, joten he eivät osanneet ajatella sopivia tahoja tuen etsinnässä. Seuraavat sitaattit kuvaavat kahden kyselyyn vastanneen näkemystä siitä, miten sateenkaarimiesten vanhemmuuteen on vaikeaa saada tukea.

”Ei-heteroseksuaalisena miehenä koen kärsiväni lapsettomuudesta samoin kuin lapsettomuudesta kärsivät heteropariskunnat. Yhteiskunta ja lähiyhteisöt eivät useinkaan näe asiaa näin. Jos haluaisin saada lapsia nyt niin se ei ole mahdollista ilman muiden tukea, samoin kuin lapsettomat heteroparit tarvitsevat tukea.” 101.

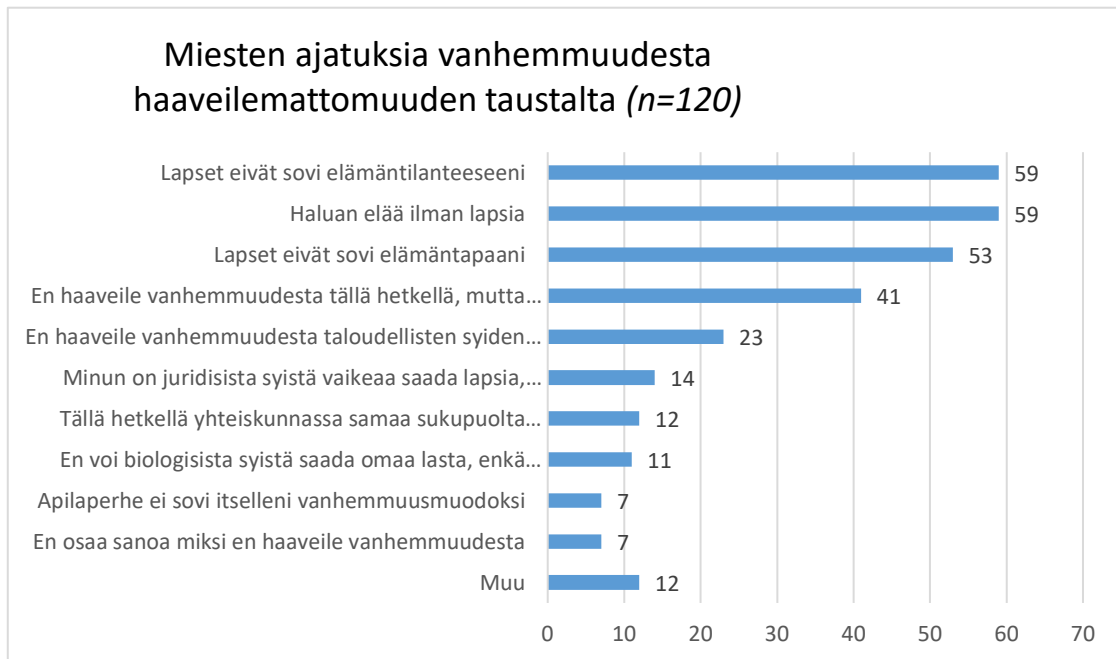
”Ei miehille ole tukimuotoja Suomessa. Tai jos on niin niitä ei markkinoida sellaisissa kanavissa joista niitä löytäisi. Yhden löysin, sinne piti soittaa puhelimella toimistoaikoina ja sai ehkä takaisinsoiton. Ei miehet aidosti kiinnosta suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa.” 32.

5.2 Tutkimusjoukon ajatuksia vanhemmuushaaveista

Kyselyyn vastanneista kaikki 213 vastasivat kysymykseen vanhemmuudesta haaveilusta. Hie-
man yli kolmannes vastasi kysymykseen haaveilevansa vanhemmuudesta. Pienellä osalla sa-
teenkaarimiehiä oli jo lapsia. Näillä henkilöillä lapset olivat biologisia lapsia ($n=10$), ne olivat
syntyneet aiemmasta suhteesta vastakkaista sukupuolta olevan henkilön kanssa ($n=9$) tai ne
olivat apila- ($n=3$) tai sijaisperheen ($n=1$) lapsia. Osa itsellään lapsia ilmoittaneista toimivat so-
siaalisina vanhempina lapselle ($n=4$).

Alle puolet vastanneista kertoi, että ei haaveile vanhemmuudesta ja osa vastanneista ei osan-
nut sanoa vastausta kysymykseen. *En haaveile vanhemmuudesta ja en osaa sanoa* -vastaus-
vaihtoehdon valinneille esitettiin selventävä kysymys vanhemmuusajatuksista, jossa pyrin kar-
toittamaan ajatusten taustalla olevia tekijöitä. Eniten vastauksia saivat vaihtoehdot *lapset ei-
vät sovi elämäntilanteeseeni* ($n=59$), *haluan elää ilman lapsia* ($n=59$), *lapset eivät sovi elämän-
tapaani* ($n=53$) ja *en haaveile vanhemmuudesta tällä hetkellä, mutta asia saattaa olla ajan-
kohtainen tulevaisuudessa* ($n=41$). Taloudelliset ($n=23$), juridiset ($n=14$) ja biologiset syyt
($n=11$) olivat myös kielteisten vanhemmuusajatuksien taustalla sekä se, että yhteiskunnassa on

tällä hetkellä vaikeaa toimia vanhempana samaa sukupuolta olevana parina ($n=12$) tai apilaperheen ei koettu olevan itselle sopiva vanhemmuusmuoto ($n=7$). Osa ($n=7$) ei osannut sanoa mielipidettään kysymykseen. Vastausjakaumaa vanhemmuudesta haaveilemattomuuden taustalta voi tarkastella kuviosta 3.

Kuvio 3. Miesten ajatuksia vanhemmuudesta haaveilemattomuuden taustalta

Vastaajajakaumasta voidaan päätellä, että mielipide vanhemmuudesta haaveilemattomuuteen on harvoin yhteydessä seksuaaliseen suuntautumiseen. Vain 15 prosenttia koko kysymyksen 298 vastauksesta olivat jakautuneet seksuaalisesta suuntautumisesta johtuviin teemoihin sen taustalle, että ei haaveillut vanhemmuudesta. Vaikuttaisi siis siltä, että ne sateenkaarimiehet, jotka eivät haaveile vanhemmuudesta, eivät haaveile siitä omien päätöstensä johdosta eikä seksuaalisella suuntautumisella ole merkittävää roolia sen suhteen.

Koin tärkeäksi selventää tätä vastausjakaumaa haastatteluiden avulla. Sateenkaarimiehet toivat ilmi sitä, että kouluttautuminen ja uran luominen ovat tällä hetkellä yhteiskunnassa tärkeysjärjestyksessä merkittävällä sijalla eikä vanhemmuudesta ole yleistä haaveilla ennen näiden toteutumista. Saattaa olla, että jo tämä on ollut syynä suosituimpiin vastausvaihtoehtoihin vanhemmuudesta haaveilemattomuuden taustalta. Suurin osa kyselyyn vastanneista oli iältään 18–35-vuotiaita ja tilastojen mukaan miehet tulevat ylipäätään vanhemmiksi vasta täytettyään 30 vuotta (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2016). Toisaalta sateenkaarimiehet

toivat haastatteluissa ilmi sitä, että heillä on ylipäätään epätasa-arvoiset mahdollisuudet vanhemmuuteen ja katsoo todellista sinnikkyyttä, että pystyy myöntämään haaveilevansa vanhemmuudesta. Saattaa olla helpompaa kieltää haaveilevansa vanhemmuudesta kuin myöntää se itselleen, sillä haastateltavat painottivat, että sateenkaarimiehet kärsivät lapsettomuudesta aivan samalla kuin esimerkiksi heteropariskunnatkin. Seuraava sitaatti kuvaa haastateltavan ajatusta kyselyyn vastanneiden vanhemmuudesta haaveilemattomien miesten taustalta:

”Mä veikkaan et ”haluan elää ilman lapsia” siihen sisältyy kans osittain se et ei jaksa ajatella sitä, ei jaksa haluta. Että tuolla oli kuitenkin noita vanhempiakin vastaajia ja ne on saattaneet esimerkiksi koko ikänsä haluta sitä lasta ja eivät oo, on ollut niin mahdotonta, niin eivät oo. Niin ovat sitten loppupeleissä kokeneet sen niin turhaks sen haaveilun ja sit vaan luovuttaneet. Et se voi olla vähän sellasta itsehuijaamistakin et ”haluan elää ilman lapsia”, sillanen defensi.”

Kysymykseen vanhemmuudesta haaveilemattomuuden taustalla oleviin tekijöihin valitsi yhteensä 12 sateenkaarimiestä *muu*-vaihtoehdon. Tähän vastausvaihtoehtoon tulleet vastaukset käsittelivät niin nyky maailman tilannetta ylikansoituksineen, omaa halua esimerkiksi siten, että perusteluna oli jokin muu elämäntehtävä kuin vanhempana oleminen sekä vaikeutta saada lapsi ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneena miehenä. Seuraavat sitaattit kuvaavat kyselyyn vastanneiden sateenkaarimiesten ajatuksia kielteisten vanhemmuushaaveiden taustalta:

”Maailma ei ole tällä hetkellä houkutteleva paikka lisääntyä. Ylikansoitus, ilmastonmuutos ja uuden maailmansodan todennäköisyys ei ole mielestäni paikka johon on syytä tuottaa lisää ”ihmisloisia”.” 32.

”Homoparin vanhemmaksi tuleminen on monin tavoin hankalaa, joten en edes jaksa haaveilla lapsista.” 74.

”Uskon, että lapsen saaminen tulee olemaan haasteellista, koska en voi saada biologisia lapsia ja adoptio miespareille on kiven alla.” 88.

”Pidän lapsista, mutta en itse halua ottaa vastuuta omasta. Se riittää, että voi välillä olla esimerkiksi ystävien lasten kanssa.” 44.

Haastatteluissakin tuli esille, että osa näki ylikansoituksen ja sen, että monelta lapselta puuttuu hyvät vanhemmat, ongelmaksi biologisen lapsen saannin kannalta. Haastateltavista kaksi perustelivat tätä näkemystä sillä, että haluavat mieluummin adoptoida lapsen kotimaasta tai

ulkomailta kuin hankkia lisää lapsia maailmaan biologisin keinoin. Yksi haastateltavista oli tätä näkemystä vastaan ja perusteli asiaa enemmän elämänvalintojen kannalta kuin ylikansoitukseen tukeutuen.

Haastateltavat eivät olleet juurikaan tietoisia esimerkiksi sijaisvanhemmuudesta ja sen mahdollisuuksista vanhempana toimimisen kannalta. Sateenkaarimiehet toivat haastatteluissa esille toivetta hyvinvointierojen kaventumisesta ja lasten oikeudesta huolehtiviin vanhempiin. Sateenkaarimiehillä biologinen vanhemmuus ei noussut itseisarvoksi, vaan he olivat haastatteluiden perusteella valmiit esimerkiksi adoptoimaan lapsen.

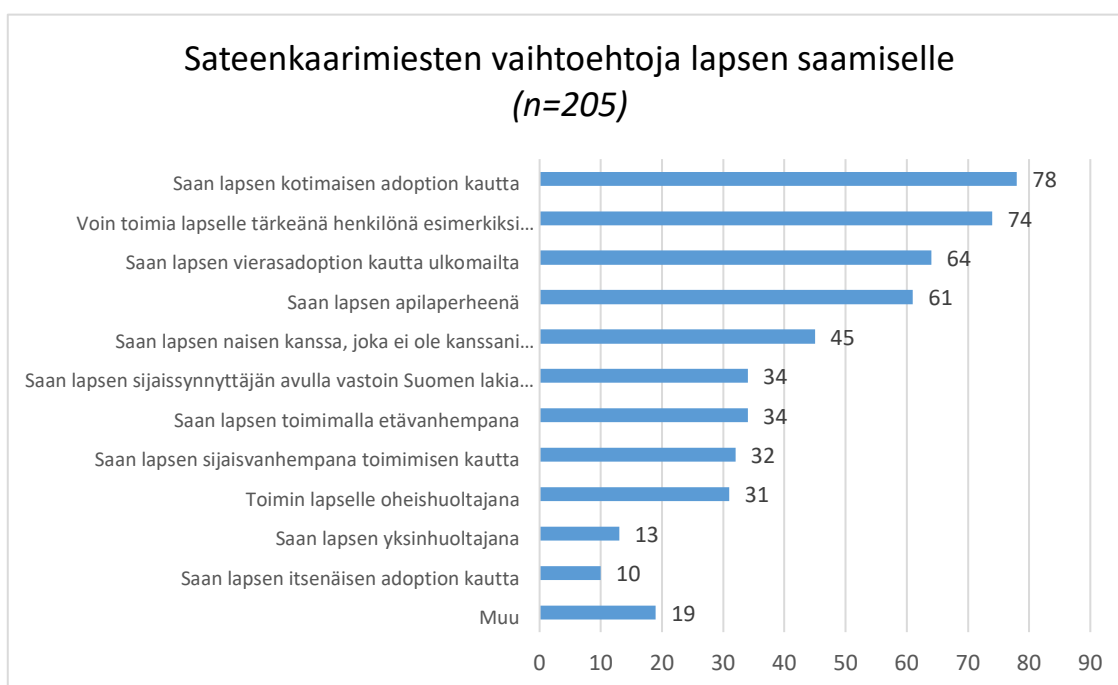
Ajateltuna, että vanhemmuus olisi omalla kohdalla ajankohtaista, kyselyyn vastanneista sateenkaarimiehistä selvä enemmistö näki mahdollisuuden lapsen saannille tällä hetkellä vaikeana (39 %) tai erittäin vaikeana (38 %) asiana. Pieni osa vastaajista näki lapsen saannin mahdollisuuden helppona (5 %) tai erittäin helppona (1 %) ja loput eivät ilmaisseet mielipidettään (6 %) tai kokivat asian olevan neutraali (12 %).

Kyselyssä todennäköisimpiä vaihtoehtoja lapsen saannille vastausjakaumat jakautuivat hyvin monien vaihtoehtojen välille, kattaen niin biologisen, sosiaalisen kuin juridisenkin vanhemmuuden. Useimmin todennäköisimpänä vaihtoehtona lapsen saannille vastattiin kotimainen adoptio (38 %) ja lapselle kummina, tukihenkilönä tai tukiperheenä toimiminen (36 %). Seuraavaksi yleisimpiä vaihtoehtoja olivat vierasadoptio (31 %) ja apilaperheenä toimiminen (30 %).

Sateenkaarimiehet vertasivat haastatteluissa näitä vanhemmuusmuotoja toisiinsa ja toivat ilmi adoption roolia ihanteellisena vaihtoehtona itselleen, mutta toisaalta painottivat sitä, että on hyvä, että adoptioon annettavien lasten määrä on yleisesti maailmalla vähentynyt lastensuojelun kehityttyä. Apilaperhe olisi toimiessaan käytännöllinen ratkaisu vanhemmuuteen, mutta haastatteluissa tuotiin esille sen vaikeutta arjessa. Vanhemmuuden jakaminen toisten kanssa koettiin erityistä joustavuutta ja luottamusta vaativaksi. Suomen lainsäädäntö ei salli lapselle kuin kaksi juridista vanhempaa, jolloin haastateltavat toivat ilmi parisuhteen epätasaroista asemaa, kun luultavasti vain toinen puolisoista toimisi virallisena vanhempana lapselle. Eron sattuessa juridisten suhteiden puuttuminen veisi apilaperheen vanhemmat vaikean tilanteen eteen. Seuraavat sitaatit kuvaavat lapsen saannin taustalla olevia haaveita sekä apilaperheen hataruutta haastateltavien kuvaamana:

”Niin nää on vähän, mä veikkaan et nää on enemmän ihmisten haaveita. Et tää vierasadoptio on täällä tosi korkeella vaikka kaikkihan tietää että se on käytännössä mahotonta. Mä veikkaan että nää on enemmän tunteella vedettyjä vastauksia kuin järjellä.”

”Sit on se apilavanhemmuus ainut homma. Ekanakin se on vähän niinku harmaalla alueella niinku lain mielestä ja sit ei oo niinku mitään oikeuksia. On niinku se biologinen vanhempi ja toinen biologinen vanhempi ni niillä toisilla vanhemmilla ei niinku oo mitään oikeuksia kauheesti siihen lapseen. Niin, ei nähdä sitä asiaa. Et se on niinku et vaikka haluais lapsen niin se on monesti se este sitten että kun ei halua parisuhdetta sitten niin epätasa-arvoiseen asemaan.”

Kuvio 4. Sateenkaarimiesten ajatuksia lapsen saannin todennäköisille vaihtoehdoille

Lapsen saannin todennäköisimpien vaihtoehtojen jakaumaa voi tarkastella kuvioista 4. Seuraaviksi todennäköisimpiä keinoja lapsen saamiselle olivat kyselyn perusteella naisen kanssa yhdessä lapsen saaminen ilman parisuhdetta (22 %), sijaissynnyttäjän avulla lapsen saaminen vastoin Suomen lakia (17 %) ja etävanhempana toimiminen (17 %). Sijaissynnytyksestä haastateltavat kommentoivat arveluttavaksi keinoksi lapsen hankinnan suhteen liittyen esimerkiksi sen kaupallisuuden mahdollisuuteen.

Haastateltavat toivat esille ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneiden vanhemmuuden moninaisuutta, jolloin vanhemmuus ei ole sidottu valmiisiin määritelmiin, vaan on arjessa tuotettavaa ja sopimusten varaista. He kertoivat, että on yleistä sopia tutun henkilön kanssa van-

hemmaksi ryhtymisestä ilman keskinäistä parisuhdetta. Tämä johtaa siihen, että sateenkaari-
miehille on mahdollista toteuttaa vanhemmuuttaan sopimuksenvaraisesti esimerkiksi apila-
perheen ja sijaissyntytyksen välimuotoja toteuttaen ja vanhemmuuden rooleista tilannekoh-
teisesti keskustellen.

Sijaisvanhempana (16 %) sekä oheishuoltajana toimiminen (15 %) olivat suosiossaan lähellä
toisiaan kyselyssä vanhemmuusmuodoista. Yksinhuoltajuus (6 %) ja itsenäisen adoption (5 %)
mahdollisuus olivat harvinaisempia vaihtoehtoja. Haastatellut eivät olleet täysin tietoisia si-
jaisvanhemmuuden vaihtoehtoista, saati avoimen adoption mahdollisuudesta. Mahdollisuus
vanhemmuudelle sijaisperheeksi ryhtymisen kautta tai toimimalla lapselle kummina, tukihen-
kilönä tai -perheenä, tuli ilmi kyselyn muutamassa vastauksessa ja seuraavat sitaatit kertovat
kyselyyn vastanneiden ajatuksia tukiperheenä toimimisen mahdollisuudesta muiden lapsille:

*”Oman lapsen saanti (biologinen/adoptio) on hankalaa Suomessa. Tukiperheenä toimi-
minen taas on helpompaa ja pääsy siihen on merkittävästi helpompaa. Puolisoni kanssa
tukiperheenä toimiminen tuo arkeemme vaihtelua ja rikkautta, kun lapsi käy luonamme
yleensä kerran kuussa viikonlopun. [...] Ainakin tällä hetkellä olen tyytyväinen tilantee-
seen, jossa tukiperhelapsi käy meillä säännöllisesti, mutta muuten vapaa-ajalla olen va-
paa tekemään mitä haluan.” 137.*

*”Jotenkin tuntuu tällä hetkellä niin kurjalta ajatukselta, että koska olen homoseksuaali,
niin lapsen saanti Suomessa on ns. melkein mahdotonta esim. adoption kautta varsinkin,
jos on miespari. Haluisin kuitenkin kovasti olla joskus isä, mutten voi kuvitella hankkivani
lasta naisen kanssa ”normaalilla tavalla” eikä ystäväpiirissäkään ole ketään, jonka voi-
sin kuvitella lapsen mahdolliseksi äidiksi. Oon tietty vielä nuori, [...], mutta ois niin kiva
kasvattaa oma perimää oleva lapsukainen ja nähdä hänen kehittyvän ja aikuistuvan.
Ennen aattelin, että pelkkä kummilapsi riittäis, [...] eikä se oo sama asia olla kummi kuin
oikee vanhempi. Käsittäakseni minä sekä poikaystäväni olemme molemmat lapsilähei-
siä ihmisiä, ja jossain vaiheessa varmaan tämä lapsiasiakin tulee taas ajankohtaiseksi,
kun parisuhde etenee.” 212.*

Kyselyyn vastanneiden sateenkaarimiesten todennäköisimpinä pitämiä vaihtoehtoja lapsen
saamiselle oli siis monenlaisia ja kaikki vastausvaihtoehdot saivat vastauksia osakseen. Vaihtoehtona oli vastata myös *muu* (9 %), jossa tuli ilmi esimerkiksi bi- ja transseksuaalisesti suuntautuneiden henkilöiden vanhemmuusmahdollisuuksia, jotka eroavat miesparin lapsen saannin biologisesta mahdottomuudesta. Yhdessä kyselyn vastauksessa tuli vahvasti esiin äidinhoivan diskurssi, joka toimii esteenä miesparin vanhemmuudelle. Haastateltavatkin toivat esille

yleisesti yhteiskunnassa vallalla olevaa äidinhoivan diskurssia, joka vaikeuttaa miehen roolia ensisijaisena vanhempana lapselle. Seuraava kyselyyn tullut vastaus kuvaa tätä ajatusta:

"Koen, että asenteisiin Suomessa vaikuttaa myös se vanhakantainen ajattelu, että "mies ei voi kasvattaa lasta"; eli tilanteessa, jos on äiti tai isä, niin äiti on luonnollisempi kasvattaja. Tästä johtuen koen, että miesparin adoptiomahdollisuudet ovat huomattavasti heikommat kuin naisparien. Nykyinen lainsäädäntö myös syrjii miespareja, joilla ei ole luonnollista mahdollisuutta synnyttää lasta." 90.

5.3 Sateenkaariperheet yhteiskunnassa

Mielipiteet vanhempien biologisesta alkuperästä niin yleisessä keskustelussa, poliittisten puolueiden sisällä kuin kirkonkin kannalta aiheuttavat sen, että tällä hetkellä yhteiskunnassa samaa sukupuolta olevan pariskunnan on vaikeaa toimia yhdessä vanhempina. Miespari ei voi hankkia lasta hedelmöityshoitojen avulla toisin kuin naispari ja Suomessa laittomat sijaissynnytykset eivät ole miesparille väylänä vanhemmuuteen, sillä niihin liittyy monia eettisiä ongelmia (Halonen & Luhtanen 2006; Laki hedelmöityshoidoista 2006/1237). Seuraavissa sitaateissa käsitellään ympärillä olevien ihmisten asenteiden tuomitsevuutta ja ankaruutta kuin myös positiivista näkemystä asioiden edistymisestä kyselyyn vastanneiden kuvaamana:

"Suurin ongelma tuntuu olevan syyllistäminen, ja ajatus siitä, että halu saada lapsia on erityisen itsekästä, jos ei ole heteroseksuaali." 156.

"Mielestäni Sipilän hallitus on yllättävän edistyksellisesti edistänyt asiaa, sillä liittännäislait hyväksyttiin ja yksinhuoltajaisät ovat nyt vanhempainrahan piirissä." 161.

Sateenkaarimiehet kokivat, että Suomessa hyväksytään yleisesti erilaisia perhemuotoja suurimmaksi osaksi kohtalaisesti (43 %). Haastateltavat kokivat, että vielä tulisi tapahtua suuria asioita, jotta ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneiden oikeudet olisivat samalla tasolla heteroparin suhteen esimerkiksi lapsen saannin kannalta. Haastateltavat viittasivat siihen, että hyvinvointivaltion tulisi taata onnellisuus kaikille, joten asenteita sekä lakeja erilaisia perhemuotoja kohtaan tulisi kehittää. He painottivat, että asenteiden muutoksella luodaan tasa-arvoa, eivätkä haastateltavat kokeneet voivansa olla täysin avoimesti itsejään, sillä ympäristön asenteet olivat joltain osin tuomitsevia, johtuen esimerkiksi tietämättömyydestä. Sateenkaarimiehet toivoivatkin empatiakyvyn kehittymistä, jotta ihmiset pystyisivät asettumaan muiden kat-

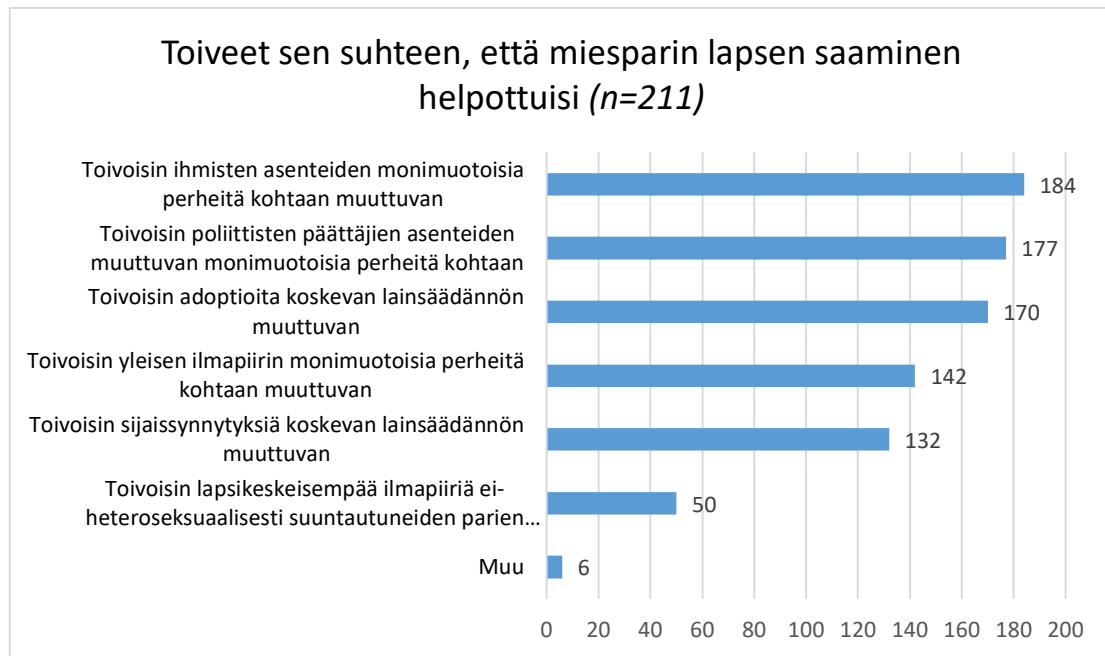
santokantaan, jotta asenteet voisivat muuttua ja jonka johdosta esimerkiksi äitiys- sekä trans-
lakia voitaisiin kehittää vastaamaan sateenkaariperheiden tarpeisiin. Seuraavat sitaatit kuvaavat
ajatusta ihmisten avoimuuden lisäämisestä toisia kohtaan haastateltavien kuvaamana:

”Ajatusmaailma lähtee siit itsestään, omast maailmast ja omist kokemuksist. Vaiks pitäis kehittää niinku omaa empatiakykyä ja siirtyy jonkun toisen elämään. Elää päivä jonkun toisen elämäs ja sit tehä uus päätös. Mietti se, et ketä tää päätös vaikuttaa.”

”Meillä sateenkaaripiirissä on vahvana se ajatus, että asenteita muuttamalla muutetaan lakia. Ei toisinpäin, ei lakeja muuttamalla muuteta asenteita vaan toisinpäin. Ja niinkun siinä on myös muita sellasia ongelmia lapsen hankkimisessa, niinkun sukulaisten asenteet, työkaverien asenteet ja monia semmosia kirjautumattomia sääntöjä. Sitten että vaikka ois se lapsi jo hankittu niin toivotaan asenteiden muuttumista. Että ois helpompi kertoa siitä omasta perheestä esimerkiks työpaikalla tai lasten päiväkodeissa.”

Tasa-arvon ei koeta toteutuvan kyselyn mukaan hetero- ja ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneiden välillä (88 %) ja miesparin mahdollisuus saada lapsi Suomessa tällä hetkellä kuvataan suurimmaksi osaksi vaikeana (58 %) tai erittäin vaikeana (28 %). Verrattuna naispariin, miesparin vanhemmuus nähdään keskimäärin vaikeampana (63 %) tai erittäin paljon vaikeampana (26 %). Apilaperheen vanhemmuutta kuvattiin pääosin vaikeana (42 %) tai *ei vaikeana eikä helppona* (24 %), tosin kaksi viidestä (23 %) ei osannut sanoa mielipidettään kysymykseen.

Jotta miesparin lapsen saaminen helpottuisi, toivottiin niin ihmisten (87 %) kuin poliittisten päättäjien (84 %) asenteiden monimuotoisia perheitä kohtaan rikastuvan sekä adoptioita (81 %) ja sijaissynnytyksiä (63 %) koskevan lainsäädännön muuttuvan (kuvio 5). Yleisen ilmapiirin, esimerkiksi julkisessa keskustelussa monimuotoisia perheitä kohtaan, (67 %) toivottiin muuttuvan ja osa toivoi lapsikeskeisempää ilmapiiriä ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneiden parien keskuuteen (24 %).

Kuvio 5. Toiveet sen suhteen, että miesparin lapsen saaminen helpottuisi

Seuraavat sitaatit kuvaavat kyselyyn vastanneiden toiveita miesparin lapsen saannin helpotumiselle:

”Lainsäädäntö on tärkein lapsen hankkimisen estäjä tai mahdollistaja.” 56.

”Ihmisten asenteet sijais- ja adoptiovanhemmuuteen saisivat muuttua. Lapsia on jo liikaa, mutta hyvät vanhemmat puuttuvat hävyttömän monilta lapsilta.” 109.

”Itse, täyttäessäni kohta 40 vuotta, en enää usko että hankkisin lapsen jonkun kanssa, jotain kautta. Koen olevani asian kanssa aika itsekseni. Puoliso kokee että lapsi hankkii elämää, ystävät ymmärtävät mutta eivät ole koskaan tukeneet tai kannustaneet. Yhteiskunta ei tue millään tavalla, joten minulla pitäisi olla varallisuutta huomattavan paljon lasta varten. Toivon että nykyiset kaksikymppiset voivat perustaa perheitä ja hankkia lapsia helpommin.” 177.

5.4 Taustatekijöiden yhteys vanhemmuusajatuksiin

Testasin iän ja vanhemmuudesta haaveilun yhteyttä toisiinsa χ^2 -riippumattomuustestillä. Alkuperäisiä luokkia oli kysymyksissä niin paljon, että niitä piti yhdistää toisiinsa, jotta χ^2 -riippumattomuustestin edellytykset toteutuivat odotettujen frekvenssien osalta. Ikäluokista yli 50-vuotias sai yhteensä kahdeksan vastausta, joten tein neliluokkaisesta monivalintakysymyksestä muuttujamuunnoksen kolmiluokkaiseksi. Yhdistin 36–49-vuotiaat ja yli 50-vuotiaat yhdeksi ryhmäksi, joka kattoi tällöin kaikki yli 36-vuotiaat vastaajat. Tein muuttujamuunnoksen

myös vanhemmuudesta haaveilua kartoittavaan kysymykseen ja yhdistin vastaukset: *haaveilen vanhemmuudesta ja minulla on jo lapsia*. Tämän yhdistelmän perustelen sillä, että jos henkilöllä on jo lapsia, hän on jo aiemmin todennäköisesti haaveillut vanhemmuudesta. Muiksi vaihtoehdoiksi kysymykseen jäivät *en haaveile vanhemmuudesta ja en osaa sanoa*. Aineistoni perusteella iällä ei ole tilastollisesti merkitsevää riippuvuutta vanhemmuudesta haaveilun kannalta. Jakauma sen välillä, haaveiliko mies vanhemmuudesta, ei haaveillut siitä tai ei osannut sanoa mielipidettään, oli samanlainen eri ikäluokkien välillä.

Käytin χ^2 -riippumattomuustestiä mittaamaan asumistilanteen yhteyttä vanhemmuudesta haaveiluun. Asumistilannetta kartoittavalle kysymykselle tuli tehdä muuttujamuunnos, jotta testin edellytykset toteutuivat. Säilytin vastausvaihtoehdon yksinasumisesta ja yhdistin vaihtoehdot *asun puolison kanssa, asun puolison ja lapsen/lasten kanssa* sekä *asun lapsen/lasten kanssa* yhdeksi vastausvaihtoehdoksi, joka kuvaa asumista jonkun perheenjäsenen kanssa. Yhdistin myös vastausvaihtoehdot *asun yhdessä henkilön kanssa, joka ei ole perheenjäseneni ja muu*, sillä niissä vastaukset eivät pääsääntöisesti kuvanneet parisuhteeseen tai perheen perustamiseen liittyviä asumismuotoja. Vanhemmuuden haaveilusta selvittämään käytin aiemmin kuvattua muuttujamuunnosta. Verrattaessa asumismuotoa ja vanhemmuudesta haaveilua selvisi, että eri asumismuotojen välillä on tilastollisesti merkitseviä eroja vanhemmuudesta haaveilun kannalta ($p=0,014$). Kun sateenkaarimies asuu yksin, hän haaveilee vanhemmuudesta harvemmin kuin sateenkaarimies, joka asuu jonkun perheenjäsenensä kanssa. Perheenjäsenistä lapsensa kanssa asuvia sateenkaarimiehiä oli yhteensä yhdeksän ja puolisonsa kanssa asuvia oli vastaajista yli kolmannes. Se, että sateenkaarimies asui lapsensa kanssa, on siis pieni osuus kaikista perheenjäsenensä kanssa asuvista.

Selvitin χ^2 -riippumattomuustestillä myös parisuhdetilanteen yhteyttä vanhemmuudesta haaveiluun. Tein parisuhdetilanteesta muuttujamuunnoksen siten, että jaoin sen kaksiluokkaiseksi kuvaamaan, seurusteleeko henkilö vakituisesti tai eläkö hän rekisteröidyssä parisuhteessa, avo- tai avioliitossa ja sitä, että hän ei seurustele vakituisesti, ei osaa kuvailla parisuhdetilannettaan tai vastasi vaihtoehdon *muu*. Vanhemmuuden haaveilusta selvittämään käytin aiemmin kuvattua muuttujamuunnosta. Vakituisessa parisuhteessa, rekisteröidyssä parisuhteessa, avo- ja avioliitossa elävät haaveilivat vanhemmuudesta prosentuaalisesti hieman useammin kuin ne, jotka eivät seurustelleet vakituisesti, mutta yhteys ei ollut tilastollisesti merkitsevä.

Tarkastelin logistisen regressioanalyysin avulla sitä, miten monet yhtäaikaiset tekijät ennustavat vanhemmuudesta haaveilua sateenkaarimiehillä. Tein vanhemmuuden haaveilusta kaksiluokkaisen selitettävän muuttujan: vanhemmuudesta haaveileviin (*haaveilen vanhemmuudesta* tai *minulla on jo lapsia*) ja niihin, jotka eivät haaveile vanhemmuudesta. En haaveile vanhemmuudesta -vaihtoehto sai arvon 0 ja haaveilen vanhemmuudesta arvon 1. Valitsin selittäjiksi muuttujiksi iän, parisuhde- ja asumistilanteen. Selittävistä muuttujista käytin aiemmin mainittuja muuttujamuunnoksia iän sekä parisuhdetilanteen osalta ja tein vielä uuden muuttujamuunnoksen asumismuodosta. Jaoin asumistilanteen kaksiluokkaiseksi, jolloin vaihtoehdoiksi tuli asua yksin tai henkilön kanssa, joka ei ole perheenjäsen ja asua perheenjäsenen kanssa. Analyysistä jäi pois ne, jotka eivät osanneet sanoa mielipidettään vanhemmuudesta haaveiluun, jolloin mukana oli yhteensä 186 vastaajaa (87 %).

Vanhemmuudesta haaveilevien osuus tästä 186 vastaajan joukosta on 58,1 prosenttia. Cox & Snell R square ja Nagelkerke R square kertovat selitettävän muuttujan vaihtelusta välillä 4,9—6,6 prosenttia. Hosmer and Lemeshow -testi ilmentää hyvää p-arvoa ($p > 0,05$), joka kertoo mallin ja aineiston sopivuudesta toisilleen. Testi onnistuukin luokittelemaan 61,3 prosenttia tapauksista oikein. En haaveile vanhemmuudesta -havainnoista testi pystyy luokittelemaan 63 prosenttia oikein ja haaveilen vanhemmuudesta -kertovista havainnoista 59 prosenttia. Selittävien muuttujien muutos on suurempi kuin 0.05, joka kertoo, että selittäjämuuttujilla ei ole ollut havaittavaa vaikutusta selitettävään muuttujaan nähden. Alempaa taulukosta 2 on nähtävillä vanhemmuudesta haaveilua ennustavat taustatekijät. Taulukosta näkyy myös tilastollinen merkitsevyys, vetosuhte sekä 95 % luottamusvälit.

Aineistossa iällä ja parisuhdetilanteella ei ollut havaittavaa vaikutusta vanhemmuudesta haaveilun kannalta ($p > 0.05$). Asumismuodolla sen sijaan oli tilastollisesti merkitsevä yhteys siihen, haaveileeko sateenkaarimies vanhemmuudesta ($p=.022$). Se, että asuu puolison kanssa tai puolison ja lapsen/lasten kanssa ja elää rekisteröidyssä parisuhteessa, avo- tai avioliitossa, kasvattaa mahdollisuutta kuulua vanhemmuudesta haaveilevien ryhmään. Päinvastoin jos asuu yksin tai henkilön kanssa, joka ei ole perheenjäsen, kasvattaa mahdollisuutta kuulua vanhemmuudesta haaveilemattomien ryhmään.

	Vanhemmuudesta haaveilua selittävät tekijät	p-arvo	Vetosuhde	95 % Alaraja	luottamusväli Yläraja
Ikäluokka (<i>n</i> =212)	18—25-vuotiaat	,981	,001	,494	1,993
	26—35-vuotiaat	,667	,185	,539	2,624
	Yli 36-vuotiaat	,417	,658	,384	10,075
Asumismuoto (<i>n</i> =213)	Asun yksin tai yhdessä henkilön kanssa, joka ei ole perheenjäseneni	,022	5,272	,138	,855
	Asun perheenjäseneni kanssa	,592	,287	,415	4,681
Parisuhdetilanne (<i>n</i> =213)	En seurustele vakituisesti tai parisuhdetilannettani on vaikeaa kuvailla	,549	,359	,532	3,274
	Seurustelen vakituisesti, elän rekisteröidyssä parisuhteessa, avo- tai avioliitossa	,462	,541	,200	34,715

Taulukko 2. Logistinen regressioanalyysi vanhemmuudesta haaveilusta

Tein korrelaation mittauksia Likert-asteikollisista muuttujista ja selvitin niiden välistä yhteyttä. Tutkin korrelaatiota sen välillä, miten sateenkaarimies näki mahdollisuuden oman lapsen saannille verrattuna siihen, miten sateenkaarimies koki miesparin vanhemmuuden mahdollisuudet naisparin vanhemmuusmahdollisuuksiin nähden. Se, millaisena mahdollisuutena kyselyyn vastannut sateenkaarimies näkee oman vanhemmuutensa, on tilastollisesti merkitsevä yhteys siihen, millaisena hän kokee miesparin mahdollisuudet vanhemmuuteen Suomessa tällä hetkellä naispariin verrattuna ($r = .236$, $p < 0,01$). Ajateltuna, että lapsen saaminen olisi vastaajalla ajankohtainen asia, hän näkisi mahdollisuuden siihen useimmiten vaikeana tai erittäin vaikeana, usein myös neutraalina asiana.

Tutkin korrelaatiota myös sen välillä, miten oma näkökulma lapsen saamisesta on yhteydessä siihen, miten miesparin mahdollisuudet lapsen saannille koetaan tämän hetken Suomessa. Oma näkökulma miesparin lapsen saannin mahdollisuudelle oli tilastollisesti merkitsevässä

yhteydessä siihen, millaisena miesparin mahdollisuus saada lapsi nähtiin tämän hetken Suomessa ($r = .332$, $p < 0,01$). Vakioitaessa osittaiskorrelaatioon taustamuuttujiksi ikä, asumis- ja parisuhdetilanne, yhteys säilyi tilastollisesti merkitsevänä ($r = .286$) ja voidaan todeta, että yhteys säilyy todennäköisesti, vaikka vakioituja muuttujia lisättäisiin.

Mittasin korrelaatiokertoimia selvittämään miesparin lapsen saannin mahdollisuuden yhteyttä siihen, miten vastaajien mielestä Suomessa hyväksytään erilaisia perhemuotoja. Suomen tilanteella erilaisten perhemuotojen avoimella hyväksymisellä ja miesparin mahdollisuudella saada lapsi nähtiin olevan tilastollisesti merkitsevä yhteys ($r = .279$, $p < 0,01$), jota ei iän, parisuhde- tai asumistilanteen vakioiminen taustamuuttujiksi muuttanut juurikaan ($r = .272$).

Selvitin korrelaatiota vielä sen suhteen, onko yhteyttä, miten miesparin mahdollisuutta saada lapsi kuvataan ja millaisena miesparin mahdollisuudet vanhemmuuteen nähdään naispariin verrattuina. Sillä, miten miesparin mahdollisuutta saada lapsi kuvattiin ja miten miesparin mahdollisuutta vanhemmuuteen kuvattiin naispariin verrattuna, oli tilastollisesti merkitsevä yhteys korrelaatiolla mitattuna ($r = .436$, $p < 0,01$). Miesparin mahdollisuutta saada lapsi tällä hetkellä Suomessa kuvattiin suurimmaksi osaksi vaikeana tai erittäin vaikeana. Miesparin mahdollisuudet vanhemmuuteen Suomessa tällä hetkellä nähtiin naispariin verrattuna useimmiten vaikeana tai erittäin vaikeana. Se, miten näiden kysymysten vastaukset jakautuivat, olivat siis tilastollisesti voimakkaassa yhteydessä toisiinsa kyselyyn vastanneilla henkilöillä.

Halusin nähdä, onko taustamuuttujilla vaikutusta tämän voimakkaan korrelaatiosuhteen syntyyn. Vakioidessa ikä, näiden muuttujien yhteys säilyi tilastollisesti merkitsevänä, mutta sen taso laski hieman ($r = .259$). Lisättäessä vakioitaviksi muuttujiksi vielä asumis- sekä parisuhdetilanne, korrelaatio säilyi melko samanlaisena kuin pelkän iän vakioituakin ($r = .241$). Tätä muuttujien välistä yhteyttä ei siis ole todennäköisesti aiheuttanut mikään kolmas muuttuja, vaan se on niiden välillä todellinen. Tässä kysymyksessä suurta korrelaatiota yhtenä vaihtoehtona mahdollisesti selittää se, että esimerkiksi bi- ja transeksuaalisilla nais- ja miesparien väliset erot eivät ole niin suuria kuin esimerkiksi homoseksuaalisesti suuntautuneiden välillä. Tällöin omaa vanhemmuustilannetta ei nähdä niin toivottomana verrattaessa naisparien vanhemmuuteen, kun kanavat vanhemmuuteen ovat moninaisemmat.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Pro gradu -tutkielmani tutkimusaiheena olivat miehet ja sateenkaarivanhemmuus. Tarkoituksenani oli tarkastella määrällisen analyysin avulla sateenkaarimiesten perheellistymisajatuksia ja niihin kiinnittyviä asioita ja täydentää tuloksia laadullisella aineistolla. Määrällisen aineiston osalta aloitin analyysin kuvailevan analyysin menetelmien avulla sateenkaarimiesten perheellistymisajatuksista. Tarkastelin taustamuuttujien yhteyttä vanhemmuudesta haaveiluun sekä kyselyn vastausten yhteyttä toisiinsa eri vanhemmuusmuotojen ja erilaisuuden hyväksymisen välillä. Tarkensin analyysiani vielä selittävän analyysimenetelmän avulla, jonka avulla kartoitin monen taustamuuttujan yhtäaikaista yhteyttä vanhemmuudesta haaveiluun. Aiemmin mainittujen lisäksi analysoin laadullisten menetelmien avulla kyselyn avovastauksia sekä haastatteluja. Avovastaukset käsittelin sisällönanalyysin keinoin luokittelemalla niitä toisiaan vastaviin luokkiin. Haastattelut analysoin sisällönanalyysin avulla ja etsin litteraatioista yhtäläisyyksiä, joita teemoittelin kokonaisuuksiksi. Laadullinen aineisto toimi tutkielmassani menetelmänä, jonka avulla täydensin kyselystä tulleita tuloksia.

Perheen käsite on aikojen saatossa muuttunut ja on selvää, että jokainen määrittelee perheensä itse omien kokemustensa kautta. Tutkielman avulla sain selville, että on yleistä määrittellä lapsuuden perheenjäsenet aikuisenakin lähiperheenjäseniksi, mutta vanhemmiten puolison merkitys lähiperheenjäsenenä kasvaa. Vaikka perheen määritelmä on aiemmasta löystynyt ja naisen ja miehen välinen tasa-arvo on kaventunut, vaikuttaa äidin rooli ensisijaisena kasvattajana edelleen vahvasti ihmisten asenteisiin, joka taas osaltaan vaikeuttaa sateenkaarimiesten vanhemmuuden toteuttamista.

Erilaisia perhemuotoja on nykyään monia, mutta sateenkaarimiesten perheet kärsivät osaltaan tuen puutteesta liittyen vanhemmuusajatuksiinsa. Jo lähtökohtaisesti voidaan nähdä, että sateenkaarimiesten vanhemmuus on hyvin vaikeasti toteutettavissa olevaa. Hieman alle puolet kyselyyn vastanneista kertoi haaveilevansa vanhemmuudesta tai ilmoitti toimivansa jo vanhempana. Yli puolet sateenkaari miehistä ilmaisi, että ei haaveile vanhemmuudesta tai ei

osaa sanoa haaveileeko siitä. Syitä haaveilemattomuuden taustalle oli monia. Lähtökohtaisesti lapset eivät sopineet näiden sateenkaarimiesten elämäntilanteeseen tai he halusivat elää ilman lapsia. Harvinaisempaa oli vastata esimerkiksi biologisten syiden tai vanhemmuusmuodon vaikeudesta johtuvia syitä lapsettomuuden taustalle. Kaiken kaikkiaan sateenkaarimiehet kärsivät lapsettomuudesta samoin kuin esimerkiksi heteroparitkin ja lapsettomuus kuvattiin kipeänä asiana.

Vanhemmuushaaveilla ei tutkielmani perusteella nähty olevan yhteyttä kyselyyn vastanneiden iän tai parisuhdetilanteen suhteen. Tilastollisesti merkittäväksi tulokseksi osoittautui asumismuodon yhteys vanhemmuushaaveisiin. Kun sateenkaarimies asui yksin tai henkilön kanssa, joka ei ollut perheenjäsen, hän haaveili vanhemmuudesta harvemmin kuin jos hän asui perheenjäsenensä kanssa. Asuessa puolison kanssa tai puolison ja lapsen/lasten kanssa ja eläessä rekisteröidyssä parisuhteessa, avo- tai avioliitossa, kasvatti se mahdollisuutta kuulua vanhemmuudesta haaveilevien ryhmään. Päinvastoin yksin asuessa tai asuessa henkilön kanssa, joka ei ollut perheenjäsen, sateenkaarimies haaveili harvemmin vanhemmuudesta.

Jos miespari näki oman vanhemmuutensa toteuttamisen vaikeana, hän koki vaikeaksi myös miesparin vanhemmuuden verrattuna naisparin vanhemmuuteen ja päinvastoin, jos oma vanhemmuus tuntui helpolta, myös miesparin vanhemmuus näytti mahdolliselta. Sama tulos välittyi sen suhteen, millaisena vastaaja näki miesparin vanhemmuuden suhteessa erilaisten perhemuotojen hyväksymiseen Suomessa. Tällöin jos miesparin vanhemmuus vaikutti vaikealta, myös erilaisten perhemuotojen hyväksyminen koettiin haastavaksi. Yhteyttä oli lisäksi sen suhteen, miten vastaajat kuvasivat miesparin lapsen saannin mahdollisuutta sekä miesparin vanhemmuutta naispariin verrattuna. Aiemmin mainituilla yhteyksillä ei ollut suurta merkitystä taustamuuttujien suhteen, sillä yhteydet säilyivät tilastollisesti merkitsevinä, kun taustamuuttujat vakioitiin.

Selvitettäessä vanhemmaksi ryhtymisen mahdollisuuksia suurin osa vastaajista näki mahdollisuutensa lapsen saannille tällä hetkellä vaikeana tai erittäin vaikeana. Mahdollisuuksia vanhemmuudelle on monia ja sateenkaarimiehet kuvasivat yleisempinä vaihtoehtoina adoption mahdollisuutta, kummina, tukihenkilönä tai tukiperheenä toimimista sekä apilaperheeksi ryhtymistä. Apilaperheeseen liittyy kuitenkin monia vaikeuksia jo juridiikankin myötä ja adoption toteutuminen on sateenkaariperheille vielä kovin haasteellista. Haastatteluissa kävikin ilmi, että perhemuodon sijaan tärkeintä oli vanhemmuudesta sopiminen, jolloin perhemuotojen

määritelmät eivät olleet ensisijaisia. Tällöin vanhemmuus katsoo sinnikkyyttä ja peräänkuuluttaa avoimuutta erilaisia perhemuotoja kohtaan.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että sateenkaarimiesten vanhemmuusmuodot ovat vaikeista lähtökohdista muodostuvia, vaikkakin tasa-arvoinen avioliittolaki mahdollistaa lain myötä esimerkiksi mahdollisuuden adoptiolle. Asenteiden muutosta ja avoimuuden lisäämistä peräänkuulutetaan yhä, sillä lähtökohdat sateenkaarimiesten vanhemmuudelle ovat kovin vaikeat. Tasa-arvon ei koeta toteutuvan suhteessa heteropariskuntiin ja miesparin vanhemmuutta kuvattiin vaikeampana toteuttaa kuin naisparin. Tutkielman perusteella ihmisten sekä poliittisten päättäjien asenteiden monimuotoisia perheitä kohtaan toivottiin rikastuvan sekä lainsäädännön toivottiin muuttuvan, jotta olosuhteet helpottuisivat sateenkaarimiesten vanhemmuuden kannalta.

Kyselyyni vastanneista suurin osa oli alle 35-vuotiaita miehiä. Heistä yli puolet ei haaveillut vanhemmuudesta ja haastatteluiden perusteella syyksi ilmeni etenkin kouluttautumisen tärkeys, rahallisen tilanteen vakaus sekä puolison löytämisen vaikeus. Jotta he olisivat voineet haaveilla vanhemmuudesta, olisi edellä mainitut asiat oltava ensin järjestyksessä. Kouluttautuminen ja työttömyyden uhka ovat tilastojenkin mukaan tavallisia syitä lapsen saannin ajankohdan myöhentymiselle (Tilastokeskus 2016b). Miehillä vanhemmaksi tulon ikä on yleisesti naisia korkeampi ja he saavat ensimmäisen lapsen keskiarvon mukaan 31-vuotiaana (Tilastokeskus 2016c).

Toisaalta voidaan ajatella, että miesten ei katsota haaveilevan vanhemmuudesta tai ainakaan kertovan haaveistaan yhtä usein kuin naisten. On siis todennäköistä, että suureen määrään lapsesta haaveilemattomista miehistä lukeutui niitä, jotka kokivat yhteiskunnan olosuhteet sellaisiksi, että ensin tulee hoitaa rahallinen tilanne kuntoon, ennen kuin lapsesta haaveilu on ajankohtaista tai edes mahdollista. Koska kyselyyni vastanneilla sateenkaarimiehillä on vielä heteromiehiä vaikeampaa tulla vanhemmaksi, ei ole ihme, että alle 35-vuotiaana heistä moni ei haaveile vanhemmuudesta.

Haastateltavat kuvasivat sateenkaarimiesten lapsen saamisen todennäköisyyttä lähes mahdottomaksi. Tuli tunne, että mitä tietoisempi sateenkaari mies on eri vaihtoehdoista vanhemmaksi tulon kannalta, sen mahdottomammaksi vanhemmuus kuvautuu hänen puheissaan. Ky-

selyssä ja haastatteluissa osa sateenkaarimiehistä kuvaili biologisen lapsen hankintaa negatiivisena asiana perustellen sitä ylikansoituksella ja joidenkin lasten huonoilla elinolosuhteilla. Heidän ajatuksensa taustalla oli, että olisi parempi tasoittaa jo olemassa olevien lasten elinolosuhteita kuin tuomalla maailmaan jälleen lisää lapsia. Sateenkaarimiehet ajattelivat tällöin adoption vaihtoehtoa todennäköisimpänä lapsen saannin mahdollisuutena. Adoption ei yleisesti kuitenkaan ajatella olevan kaikkein viimesijaisinta lastensuojelua eikä se ole aina lapsen kannalta paras vaihtoehto johtuen esimerkiksi totaalisisestä elinolosuhteiden, kielen ja kulttuurin muutoksesta. Lapsi on jo kokenut ainakin yhden hylkäämiskokemuksen ennen adoption voimaantuloa eikä hän välttämättä osaa käsittää, että adoption myötä tuleva elämänmuutos on hänelle parhaaksi.

Kaikki haastateltavat eivät olleet läheskään tietoisia sijaisvanhemmuuden vaihtoehtoista ja se oli harvoin valittu kyselyssä lapsen saannin kannalta todennäköiseksi. Jäin pohtimaan, voisiko sateenkaariperheissä ja etenkin sateenkaarimiehistä olla mahdollisuus lapsille, jotka ovat vailla huolta pitäviä vanhempia. Lapselle on tärkeää tuntea alkuperänsä ja tietää vanhempansa ja sijaisvanhemmuus yleensä takaa nämä ehdot. Perhehoito on säädetty laissa lapsen kannalta ensisijaiseksi sijaishuollon muodoksi laitoshoitoon nähden, mutta kaikille lapsille sopivia sijaisvanhempia ei löydy tai niitä ei riitä (Lastensuojelulaki 2007/417). Voisiko sateenkaariperheistä olla tulevaisuudessa sijaisvanhemmiksi? Sijaisvanhemmuudesta seuraava vaihtoehto lapsen edun mukaisesti voisi olla avoin adoptio, jossa sijaisvanhempi saisi lapsen huoltajuuden, mutta lapsen suhteet biologisiin vanhempiin säilyisivät. Avoin adoptio voisi myös olla tulevaisuudessa mahdollinen vaihto vanhemmuuteen sateenkaarimiesten kannalta.

Toisaalta kaikki eivät haaveile vanhemmuudesta ollenkaan ja lapsettomuus on täysin hyväksyttävä perhemuoto muiden ohella. Kyselyn vastauksissa tuli esille, että vanhemmuudesta haaveilemattomuus on enimmäkseen kiinni omista valinnoista kuin seksuaaliseen suuntautumiseen kiinnittyvistä seikoista. Jäinkin pohtimaan, voisiko sillä, että sateenkaarimiehillä ei ole samanlaista odotusarvoa vanhemmuudesta kuin heteropariskunnalla, olla osuutta suureen määrään omasta tahdosta vanhemmuudesta haaveilemattomien keskuudessa. Onko sateenkaarimiesten siis tavallista elää ilman lapsia perustaen sen puhtaasti omaan haluun ja valintoihin? Haastateltavien puheissa tämänkaltaista ei ilmennyt. Eräs haastateltava kuvasi, että sateenkaarimiehet eivät välttämättä edes suo itselleen mahdollisuutta haaveilla vanhemmuudesta, sillä se on niin vaikeasti toteutettavaa. Tällöin heidän on helpompi kieltää koko asia,

jotta eivät joutuisi elämään niin suuressa tuskassa, jota lapsettomuuteen liittyvät ajatukset heissä aiheuttaisivat.

Tutkielmani taustalla vaikuttaa Norbert Eliaksen sosiologinen ajattelu perheestä konfiguraationaalisesti, jolloin perhe muodostuu suhdemuodostelmien kautta tärkeistä ja läheisistä henkilöistä (Elias 2001, 22–23). Tutkielmani perusteella selvisi, että perheen määritelmä on muokautunut sateenkaarimiehillä elämäntilanteen mukaan. Haastatteluissa etenkin kävi ilmi, että perhe ei haastateltavien mukaan enää katso verisukulaisuutta, vaan kyse on paljon laajemmasta ja moninaisemmasta kokonaisuudesta ja tärkeimpänä kriteerinä on yksilön oma kokemus itselleen merkittävistä henkilöistä perheenjäseninään. Jäinkin pohtimaan, voisiko tätä perheen käsitteen määritelmää ainakin sateenkaariperheissä selvittää tulevaisuudessa lisää, josko perheen määritelmä saattaisi olla murrosvaiheessa ja tunnekokemus perheestä korostuisi enenevässä määrin verisukulaisuuden sijaan?

Minulla ei ole kokemusta sateenkaariperheiden elämästä, vaan perustin tietämykseni opiskelemini asioihin, kuulemaani ja näkemääni sekä kyselyn vastauksiin. Koinkin haastattelut hyvin jännittävinä, sillä minun tuli olla hyvin hienovarainen ja kohtelias asioita esittäessäni, että en loukannut haastateltavia tai heidän läheisiään kysymyksilläni, jotka koskivat heille merkityksellisiä seikkoja. Koin haastatteluista saadun informaation äärimmäisen tärkeänä tutkielman kannalta, sillä niiden avulla sain todella paljon vahvistusta pohtimiini asioihin esimerkiksi vanhemmuudesta haaveilemattomuuden taustalla olleisiin kysymyksiini. Haastateltavien rajaaminen kolmeen henkilöön tuki tämän tutkielman tarkoitusta. Laajentamalla haastateltavien määrää olisin luultavasti saanut tärkeää ja arvokasta tietoa sateenkaari miesten elämästä, mutta koen, että silloin olisin joutunut kasvattamaan tutkielmaani hyvin laajaksi kokonaisuudeksi eikä se olisi enää mahtunut pro gradu -tutkielman puitteisiin.

Tämä tutkielma siis todistaa, että käsillä on hyvin tärkeä aihe, joka sisältää hyvin moninaisia asioita, joita on syytä tutkia vielä hyvin paljon lisää. Jo pelkästään sateenkaari miesten vanhemmuusajatuksiin liittyy hyvin monenlaisia asioita eri lähtökohdista. Näitä lähtökohtia voitaisiin tutkia yksi kerrallaan ja avata esimerkiksi erilaisia lapsen saannin mahdollisuuksia yhden tutkimuksen verran kerrallaan. Toisaalta voitaisiin tutkia myös yhteiskunnan olosuhteita sateenkaari miesten kannalta hyvin moniulotteisesti tai selvittää erilaisten seksuaalisten suuntautumistapojen vaihtoehtoja lapsen saannin kannalta. Koen, että tutkielmani toimii siis lähtökohtana, josta tulee ammentaa vielä tutkittavia asioita hyvin laajalti.

Tutkielmani selvitti sateenkaarimiesten vanhemmuusajatuksia ja niihin kiinnittyviä asioita. Sain selville, että sateenkaarimiesten vanhemmuuteen liittyy valtavasti asioita, jotka ovat lähöisin niin sateenkaarimiehistä itsestään kuin yhteiskunnastakin. Sateenkaarimiehiin vaikuttavat tämän päivän yhteiskunnan olosuhteet esimerkiksi uran luonnin tärkeydestä. Lapsen hankintaan liittyy valtavasti tekijöitä, joita kaikkien vanhemmiksi ryhtyvien tulee pohtia. Se, että sateenkaarimiesten ei ole biologisesti välttämättä mahdollista saada lasta, ei ole ainoa vaikea lähtökohta heidän perheellistymisessään. Erilaisten sateenkaariperhemuotojen hankaluudet ja lainsäädännön kankeus aiheuttavat lisähaasteita heidän perheellistymiselleen. Ihmiset eivät tiedä tarpeeksi sateenkaariperheistä, jotta voisivat aidosti hyväksyä heidät osaksi yhteiskuntaamme ja osaksi erilaisia perhemuotoja.

Sosiaalityön kannalta perheen käsitteen tutkiminen on tärkeää, jotta saadaan esille erilaisia tapoja nähdä perhettä laajemmalla näkökannalla ja erilaisten ihmisten katsantokannasta. Lisäksi on tärkeää tutkia marginaalisia asioita sosiaalityön näkökulmasta ja tuoda niitä esille. Sateenkaariperheitä on monenlaisia ja ne voivat muodostua erilaisista kokoonpanoista, joissa verisukulaisuus ei useinkaan ole edes mahdollista. Sateenkaarimiesten on jo ylipäättään vaikeaa löytää kumppania, saati perustaa hänen kanssaan perhettä. Biologisen lapsen saaminen ei ole itsestäänselvyys, vaan sateenkaarimiehet ovat niin kyselyn kuin haastatteluiden perusteella valmiita muodostamaan perheen moninaisin tavoin.

Tutkielmani aihe on sosiaalityölle siten hyvin tärkeä, sillä sosiaalityöntekijät toimivat tärkeinä tuen antajina ihmisille. Sosiaalityöntekijän on äärimmäisen tärkeä tuntee perheiden moninaisuutta ja olla avoin kaikille ihmisille, jotta hän voi vilpittömästi auttaa kaikkia. Sosiaalityössä tärkeinä arvoina toimivat oikeudenmukaisuuden lisääminen, ihmisarvon kunnioittaminen, syrjäytymisen poistaminen ja syrjinnän vastustaminen (Niemelä 2011, 40-41). On siis äärimmäisen tärkeää, että sateenkaarimiehiä osataan tukea oikealla tavalla oikea-aikaisesti, jotta sosiaalityön arvot toteutuvat heidän kannaltaan, eivätkä he joudu esimerkiksi syrjittyyn asemaan seksuaalisen suuntautumisen johdosta, vaan saavat kaiken kunnioituksen sekä oikeudenmukaisen kohtelun.

LÄHTEET

- Aarnipuu, Tiia (2010) Sateenkaariperheen ABC. Helsinki: Sateenkaariperheet.
- Adoptiolaki 20.1.2012/22.
- Adoptioeuvonta (2016) Helsinki: Pelastakaa Lapset ry. <https://www.pelastakaa-lapset.fi/tyomme-koti-maassa/adoptiot/adoptioneuvonta/>. Viitattu 8.11.2016.
- Alasuutari, Pertti (2001) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Amato, Paul (2012) The well-being of children with gay and lesbian parents. *Social Science Research* 41, 771–774.
- Aula, Maria Kaisa (2016) Äitiyslaki varmistaa vastasyntyneelle kaksi vanhempaa. Väestöliiton blogi. <http://vaestoliitonblogi.com/>. Viitattu 16.3.2017.
- Autonen-Vaaraniemi, Leena (2004) Onko miehillä kotia sosiaalityössä? Teoksessa Marjo Kuronen & Riitta Granfelt & Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) *Sukupuoli ja sosiaalityö*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 223–248.
- Avoliittolaki 1929/234.
- Baiocco, Roobert & Santamaria, Federica & Ioverno, Salvatore & Fontanesi, Lilybeth & Baumgartner, Emma & Laghi, Fiorenzo & Lingiardi, Vittorio (2015) Lesbian Mother Families and Gay Father Families in Italy: Family Functioning, Dyadic Satisfaction and Child Well-Being. *Sexuality research and Social Policy* 12(3), 202–212.
- Blok, Anton (1973) Coalitions in Sicilian peasant society. Teoksessa Jeremy Boissevain & J. Clyde Mitchell (toim.) *Network Analysis. Studies in Human Interaction*. Paris: Mouton, 151–165.
- Boissevain, Jeremy (1973) An exploration of two first-order zones. Teoksessa Jeremy Boissevain & J. Clyde Mitchell (toim.) *Network Analysis. Studies in Human Interaction*. Paris: Mouton, 125–148.
- Borneskog, C. & Lampic, C. & Sydsjö, G & Bladh, M. & Svanberg, A. (2014) How do lesbian couples compare with heterosexual in vitro fertilization and spontaneously pregnant couples when it comes to parenting stress? *Acta Paediatrica* 103, 537–545.
- Bos, Henny & Gelderen, Loes & Gartrell Nanette (2015) Lesbian and Heterosexual Two-Parent Families: Adolescent-Parent Relationship Quality and Adolescent Well-Being. *J Child Fam Stud* 24, 1031–1046.

- Bos, Henny & Balen, Frank & Van Den Boom, Dymphna (2007) Child Adjustment and Parenting in Planned Lesbian-Parent Families. *American Journal of Orthopsychiatry* 77(1), 38–48.
- Bourdieu, Pierre (1986) *Distinction: a Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.
- Bronfenbrenner, Urie (1979) *The Ecology of Human Development. Experiments by Nature and Design*. Cambridge, Massachusetts & London: Harvard University Press.
- Burt, Ronald (2000) The Network Structure of Social Capital. *Organizational Behaviour* 22, 345–423.
- Bühler, Charlotte (1940) *The Child and His Family*. London: Routledge.
- Castrén, Anna-Maija (2014) Konfiguraationinen näkökulma perheeseen. Teoksessa Riitta Jallinoja & Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 139–166.
- Castrén, Anna-Maija (2009) Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe. Helsinki: Gaudeamus.
- Ciano-Boyde, Claudia & Shelley-Sireci, Lynn (2003) Who is Mommy Tonight? Lesbian parenting issues. *Journal of Homosexuality* 43(2), 1–13.
- Coleman, James (1988) Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology* 94, 95–120.
- Donaldson, Christa (2000) Midlife Lesbian Parenting. *Journal of Gay & Lesbian Social Services* 11(2-3), 119–138.
- Edwards, Rosalind & Gillies, Val (2012) Farewell to Family? Notes on an argument for retaining the concept. *Families, Relationships and Societies* 1(1), 63–69.
- Eggebeen, David (2012) What can we learn from studies of children raised by gay or lesbian parents? *Social Science Research* 41, 775–778.
- Elias, Norbert (2001) *Norbert Elias and Modern Social Theory*. London: SAGE.
- Elias, Norbert (1978) *What is Sociology?* New York: Columbia University Press.
- Elias, Norbert & Scotson, John (1994) *The Established and the Outsiders: A Sociological Enquiry into Community Problems*. London: SAGE.
- Emirbayer, Mustafa & Goodwin, Jeff (1994) Network Analysis, culture, and the Problem of Agency. *American Journal of Sociology* 99(6), 1411–1454.
- Erich, Stephen & Kanenberg, Heather & Case, Kim & Allen, Theresa & Bognados, Takis (2009) An empirical analysis of factors affecting adolescent attachment in adoptive families with homosexual and straight parents. *Children and Youth Services Review* 31, 398–404.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2003) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2015) Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus, 27–44.
- Eydal, Gudny Björk & Satka, Mirja (2006) Social work and Nordic welfare policies for children – present challenges in the light of the past. *European Journal of Social Work* 9(3), 305–322.
- Fairtlough, Anna (2008) Growing up with a lesbian or gay parent: young people's perspectives. *Health and Social Care in the Community* 16(5), 521–528.
- Forsberg, Hannele (2014) Konstruktionistinen lähestymistapa perheeseen. Teoksessa Riitta Jallinoja & Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) Perhetutkimuksen suuntauksia. Helsinki: Gaudeamus, 123–138.
- Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (2016) Families in the Future: Stories of Finnish Students. *Journal of Comparative Family Studies* 47(1), 27–43.
- Giddens, Anthony (2008) *Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Grönfors, Martti (1982) *Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät*. Helsinki: Werner Söderström Oy.
- Gubrium, Jay & Holstein, James (1999) What is family? *Marriage & Family Review*, 28(3-4), 3–20.
- Halonen, Tarja & Luhtanen, Leena (2006) Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi hedelmöityshoidoista ja isyyslain muuttamisesta. HE 2006/3. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060003>. Viitattu 8.11.2016.
- Hansson, Jorunn & Oscarsson, Christina (2006) *Onnellinen lapsuus. Kirja vanhemmille*. Helsinki: Otava.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2012) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Huttunen, Jouko (2001) *Isänä olemisen uudet suunnat*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Hänninen, Heli (2004) Lapsi ei kärsi kasvaessaan rakastavassa perheessä. *Helsingin Sanomat* 22.11.2014. Mieli-pide.
- Isyyslaki 13.1.2015/11.
- Jallinoja, Riitta & Hurme, Helena & Jokinen Kimmo (2014) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto (2007) *Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta*. Helsinki: WSOY.
- Jämsä, Juha (2009) Sateenkaariperheiden lasten hyvinvointi. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen & Salme Ahlström (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 138–148.

Jämsä, Juha (2008) Sateenkaariperheet ja hyvinvointi. Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville. Jyväskylä: PS-kustannus.

Jämsä, Juha (2007a) Näkymättömistä perheistä sateenkaariperheiksi – seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen lapsiperheet. Teoksessa Kati Mustola & Johanna Pakkanen (toim.) Sateenkaari-Suomi. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa. Helsinki: Like, 163–174.

Jämsä, Juha (2007b) Kolmannen sektorin toimijat. Teoksessa Paula Kuosmanen & Juha Jämsä (toim.) Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa. Helsinki: Edita Prima Oy, 72–73.

Jämsä, Juha (2007c) Lasten palvelut. Koulu. Teoksessa Paula Kuosmanen & Juha Jämsä (toim.) Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa. Helsinki: Edita Prima Oy, 62–71.

Jämsä, Juha (2007d) Oikeudellinen ja yhteiskunnallinen asema. Huoltajuuksratkaisut. Teoksessa Paula Kuosmanen & Juha Jämsä (toim.) Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa. Helsinki: Edita Prima Oy, 74–101.

Jämsä, Juha (2003) Isä, joka on homo. Homomiehen perhe ja vanhemmuus. Helsinki: SETA Julkaisuja 16.

Jämsä, Juha & Kuosmanen, Paula (2007) Monimuotoiset sateenkaariperheet heterodydinperheille suunnitellussa palvelujärjestelmässä. Sateenkaariperhe-kyselyn keskeisiä tuloksia. Teoksessa Paula Kuosmanen & Juha Jämsä (toim.) Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa. Helsinki: Edita Prima Oy, 102–113.

Jämsä, Juha & Kuosmanen, Paula & Selänniemi, Minna (2007) Suomalaiset sateenkaarivanhemmat. Teoksessa Paula Kuosmanen & Juha Jämsä (toim.) Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa. Helsinki: Edita Prima Oy, 21–29.

Kaimola, Kari (2005) Koti terveen itsetunnon harjoittelukenttänä. Teoksessa Jaana Syrjälä (toim.) Vahva vanhemmuus – Paras tuki nuoren kasvuun. Helsinki: Väestöliitto, 11–19.

KELA (2016) Äitiysavustuksen historia. <http://www.kela.fi/aitiysavustus-historia>. Viitattu 11.2.2017.

Ketokivi, Kaisa (2010) The Relational Self, the Social Bond and the Dynamics of Personal Relationships. A Sociological Analysis. Helsinki: Helsinki University Printing House.

Ketokivi, Mikko (2015) Tilastollinen päättely ja tieteellinen argumentointi. Helsinki: Gaudeamus.

Kotakari, Ulla & Rusanen, Timo (1996) Mihin kansalaiset turvautuvat. Teoksessa Aija-Leena Matthies & Ulla Kotakari & Marianne Nylund (toim.) Välittävät verkostot. Tampere: Vastapaino, 177–189.

Kuosmanen, Paula (2007a) Sateenkaarifamilistinen käänne ja suomalaisten sateenkaarivanhempien muuttuvat perhemuodot. Teoksessa Paula & Kuosmanen Juha Jämsä (toim.) Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa. Helsinki: Edita Prima Oy, 37–44.

- Kuosmanen, Paula (2007b) Hedelmöityshoitoklinikat – naisparien vanhemmuuden arviointi syrjivänä käytäntönä. Teoksessa Paula Kuosmanen & Juha Jämsä (toim.) Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa. Helsinki: Edita Prima Oy, 46–51.
- Kuosmanen, Paula (2007c) Päivähoito – montako äitien- ja isänpäiväkorttia yksi lapsi voi tehdä? Teoksessa Paula Kuosmanen & Juha Jämsä (toim.) Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa. Helsinki: Edita Prima Oy, 62–68.
- Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Tampere: Vastapaino.
- Kvale, Steinar (1996) *InterViews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. London: Sage Publications.
- Laki hedelmöityshoidoista 22.12.2006/1237.
- Laki rekisteröidystä parisuhteesta 9.11.2001/950.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
- Layder, Derek (1986) Social Reality as Figuration: A Critique of Elias's Conception of Sociological Analysis. *Sociology* 20(3), 367–386.
- Lehtinen, Toni (2016) Piispainkokous: Homoparit eivät saa kirkollista vihkimistä eivätkä siunausta. Pappi voi ruokoilla maistraatissa avioliiton solmineen homoparin kanssa. *Helsingin sanomat* 31.8.2016. Kotimaa.
- Lehtonen, Jukka (2007) Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvä syrjintä. Teoksessa Outi Lepola & Susan Villa (toim.) *Syrjintä Suomessa 2006*. Helsinki: Ihmisoikeusliitto ry, 18–65.
- Lin, Nan (1999) Building a Network Theory of Social Capital. *Connections* 22 (1), 28–51.
- Lytle, Megan & Foley, Pamela & Aster, Amanda (2013) Adult Children of Gay and Lesbian Parents: Religion and the Parent-Child Relationship. *The Counselling Psychologist* 41(4), 530–567.
- Mattila, Mikko & Uusikylä, Petri (1999) Mitä on verkostanalyysi? Teoksessa Mikko Mattila & Petri Uusikylä (toim.) *Verkostoyhteiskunta. Käytännön johdatus verkostanalyysiin*. Helsinki: Gaudeamus, 7–31.
- May, Tim (2011) *Social Research. Issues, Methods and Process*. New York: The McGraw Hill Companies.
- Metsämuuronen, Jari (2002) Mittarin rakentaminen ja testiteorian perusteet. Helsinki: International Methelp.
- Metsämuuronen, Jari (2001) Metodologian perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp.
- Milardo, Robert (1988) Families and Social Networks: An Overview of Theory and Methodology. Teoksessa Robert Milardo (toim.) *Families and Social Networks*. London: Sage Publications, 13–47.
- Moring, Anna (2013) Oudot perheet. Norveja ja ihanteita 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Moring, Anna (2007) Kolmen kerroksen vanhempia? Hetero- ja parisuhdenormatiivisuuksia Suomen ja Ruotsin hedelmöityshoitolaissa. Suomen Queer-tutkimuksen Seuran lehti 2(1), 15–34.
- Mäkinen, Arja (2008) Oikeesti aikuiset. Puheenvuoroja yksineläjänaisen normaaliudesta, hyväksyttävyydestä ja aikuisuudesta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Neuman, W. Lawrence (2012) Basics of Social Research. Qualitative and Quantitative Approaches. Boston: Pearson.
- Niemelä, Pauli (2011) Sosiaalityö hyvinvointietiikan toteuttajana. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus, 13-43.
- Nuolijärvi, Pirkko (1992) Keskustelututkimus. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 114–141.
- Nummenmaa, Lauri (2006) Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Nätkin, Ritva (2003) Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 16–38.
- Oinonen, Eriikka (2008) Families in Converging Europe. A Comparison of Forms, Structures and Ideals. Tampere: University of Tampere.
- Parsons, Talcott & Smelser, Neil (1956) Economy and Society. A Study in the Integration of Economic and Social Theory. London: Routledge.
- Perlesz, Amaryll & McNair, Ruth (2004) Lesbian Parenting: Insiders' Voices. ANZJFT 25(2), 129–140.
- Peterson, Cassie (2013) The Lies That Bind: Heteronormative Constructions of "Family" in Social Work Discourse. Journal of Gay & Lesbian Social Services 25, 486–508.
- Power, Jennifer & Schofield, Margot & Farchione, Davide & Perlesz, Amaryll & McNair, Ruth & Brown, Rhonda & Pitts, Marian & Bickerdike, Andrew (2015) Psychological Wellbeing Among Same-sex Attracted and Heterosexual Parent: Role of Connectedness to Family and Friendship Networks. Australian and New Zealand Journal of Family Therapy 36, 380–394.
- Ranta-Tyrkkö, Satu (2016) Ihmisoikeudet ja sosiaalityö globaalien kriisien maailmassa. Teoksessa Maija Jäppinen & Anna Metteri & Satu Ranta-Tyrkkö & Pirkko-Liisa Rauhala (toim.) Kansainvälinen sosiaalityö. Käsitteitä, käytäntöjä ja kehityskulkuja. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2016, 273–300.
- Raunio, Kyösti (1999) Positivismi ja ihmistiede. Sosiaalitutkimuksen perustat ja käytännöt. Helsinki: Gaudeamus.
- Rawlsthorne, Margot Lee (2009) Just Like Other Families? Supporting Lesbian-parented families. Australian Social Work 62(1), 45–60.

Rita, Hannu & Töttö, Pertti & Alastalo, Marja (2008) Voiko turkulaisten kirjoittamista artikkeleista yli 100 % olla kvantitatiivisia? Vetosuhteen (odds ratio) ja vedon (odds) tulkintaa. *Janus* 16(1), 72–80.

Roivainen, Irene (2008) Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä? Teoksessa Irene Roivainen & Marianne Nylund & Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalityö*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 25–42.

Roivainen, Irene & Ranta-Tyrkkö, Satu (2016) *Yhteisöt ja sosiaalityö: Johdantoa aiheeseen*. Teoksessa Irene Roivainen & Satu Ranta-Tyrkkö (toim.) *Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat*. Vantaa: United Press Global, 7–19.

Sateenkaariperhe sijais- ja adoptioperheenä (2016) Helsinki: Väestöliitto. <https://www.perheikka.fi/ju-tut/lapsi-tulossa/vanhemmuus/sateenkaariperhe-sijais-ja-adoptioperheena/>. Viitattu 8.11.2016.

Savola, Eeva (2014) Miehen ja naisen mallia antaa moni ihminen. *Turun Sanomat* 16.12.2014. Lukijoilta.

Scott, Ryan (2007) Parent-Child Interaction Styles Between Gay and Lesbian Parents and Their Adopted Children. *Journal of LGBT Family Studies* 3(2-3), 105–132.

Sjöblom, Sami (2014) Homoseksuaaleilla ei ole Suomessa hätää. *Helsingin Sanomat* 20.11.2014.

Stenroos, Maria (2013) Avioliittolaki jakaa eduskunnan – KD ja PS yhtenäisinä lakia vastaan. *Yle Uutiset* 16.12.2013. Poliitiikka. http://yle.fi/uutiset/avioliittolaki_jakaa_eduskunnan_kd_ja_ps_yhtenaisina_lakia_vastaan/6986183. Viitattu 16.3.2017.

Suomen virallinen tilasto (2016a) Väestön ennakkotilasto Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/vamuu/2016/10/vamuu_2016_10_2016-11-17_tie_001_fi.html. Viitattu: 21.11.2016.

Suomen virallinen tilasto (2016b) Opiskelijoiden työttömyysriski vuonna 2015 kolminkertainen vuoteen 1988 verrattuna. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tyokay/2015/02/tyokay_2015_02_2016-05-25_tie_001_fi.html. Viitattu 19.3.2017.

Suomen virallinen tilasto (2016c) Lapsen saaminen on yleisintä 30-34-vuotiaiden ikäryhmässä. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/synt/2015/02/synt_2015_02_2016-12-08_tie_001_fi.html. Viitattu 19.3.2017.

Söderström-Anttila, Viveca (2014) Hedelmöityshoitoa kaikille. *Lääkärilehti* 23. <http://www.potilaanlaakari-lehti.fi/artikkelit/hedelmoytyshoitoa-kaikille/>. Viitattu 11.2.2017.

THL (2017) Tasa-arvon virstanpylväitä. <https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/toimijat/tasa-arvon-virstanpylvaita>. Viitattu 11.2.2017

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2016b) Perheen perustaminen. <https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/hyvinvointi/perheen-ja-tyon-yhteensovittaminen/perheen-perustaminen>. Viitattu 7.3.2017.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Turunen, Päivi (2008) Muuttuva yhdyskuntatyö osana Pohjoismaiden sosiaalityötä. Teoksessa Irene Roivainen & Marianne Nylund & Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-Kustannus, 43—59.

Tähtinen, Juhani & Laakkonen, Eero & Broberg, Mari (2011) Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja C:20.

Töttö, Pertti (2000) Pirullisen positivismin paluu. Laadullisen ja määrällisen tarkastelua. Tampere: Vastapaino.

Uudistetaan äitiyslaki! Kansalaisaloite uuden äitiyslain puolesta (2015) Äitiyslaki. <http://aitiyslaki.fi/>. Viitattu 8.11.2016.

Valli, Raine (2015a) Paperinen kyselylomake. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus, 84—108.

Valli, Raine (2015b) Numeroiden kautta kuvataan todellisuutta. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 226—238.

Valli, Raine (2010) Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-Kustannus, 100—112.

Valli, Raine & Perkkilä, Päivi (2015) Nettikyselyt ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus, 109—120.

Vuori, Jaana (2001) Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: Tampereen yliopisto.

Wellman, Barry (1999) Preface. Teoksessa Barry Wellman (toim.) Networks in the global village. Oxford: Westview Press, xi—xxiii.

Wellman, Barry & Berkowitz, S.D. (1988) Social Structures. A Network Approach. Cambridge: Cambridge University Press.

Wellman, Barry & Frank, Kenneth (2000) Network Capital in a Multi-level World: Getting Support From Personal Communities. Teoksessa Nan Lin & Ron Burt & Karen Cook (toim.) Social Capital: Theory and Research. Chicago: Aldine de Gruyter, 233—238.

Wellman, Barry & Gulia, Milena (1999) The Network Basis of Social Support: A Network is More Than the Sum of Its Ties. Teoksessa Barry Wellman (toim.) Networks in the global village. Oxford: Westview Press, 83—118.

Widmer, Eric D. & Castrén, Anna-Maija & Jallinoja, Riitta & Ketokivi, Kaisa (2008) Introduction. Teoksessa Eric D. Widmer & Riitta Jallinoja (toim.) *Beyond the Nuclear Family: Families in a Configurational Perspective*. Bern: Peter Lang, 1–12.

Yesilova, Katja (2009) *Ydinperheen politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.

Yesilova, Katja (2007) Perheen puolesta. *Perhekasvatus Suomessa 1970–1990-luvuilla*. Teoksessa Jaana Vuori & Ritva Nätkin (toim.) *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino, 39–64.

Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325.

YK:n yleissopimus LAPSEN OIKEUKSISTA (1991) Suomen UNICEF. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf. Viitattu 16.3.2017.

Liite 1

Vanhemmuusajatuksia kartoittava kysely ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneille täysi-ikäisille miehille

Tämän kyselyn tarkoituksena on selvittää ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneilta täysi-ikäisiltä miehiltä sitä, mitä he ajattelevat mahdollisesta vanhemmuudesta ja sen toteuttamisen mahdollisuuksista. Voit vastata kyselyyn, oli sinulla lapsia tai ei.

Kyselyyn vastaaminen vie aikaa noin 5 - 10 minuuttia.

Kyselyn taustaa

Kysely on osa sosiaalityön pro gradu -tutkielmaa ja toteutettu sitä varten. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista ja voit halutessasi keskeyttää vastaamisen missä tahansa vaiheessa. Vastaukset käsittelee vain tutkimuksen tekijä ja niitä käytetään vain tutkimustarkoitukseen. Tutkimuksen valmistuttua vastaukset tullaan hävittämään asianmukaisesti.

Kysely on nimetön eikä vastaajaa pystytä tunnistamaan vastausten perusteella. Kyselyn lopussa voit jättää halutessasi yhteystiedot mahdollista jatkoahaastattelua varten. Saaduista yhteystiedoista henkilöiden tunnistetiedot suojataan ja niitä säilytetään analysoitavasta aineistosta erillään. Tutkimuksen raportoinnissa kaikki tunnistusteolliset tiedot poistetaan.

Pro Gradu -tutkielman on määrä valmistua kevään 2017 aikana.

Kiitos vaivannäöstäsi kyselyä kohtaan!

Emmi Mört

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Sosiaalityö

Tampereen Yliopisto, Pori

Ohjaaja: Yliopistonlehtori, YTT Lasse Rautniemi

Yleiset kysymykset

Yleiset kysymykset kartoittavat ikää, asumistilannetta ja perheen sekä parisuhteen rakennetta.

1. Ikä:

	1. 18 – 25v
	2. 26 – 35v
	3. 36 – 49v
	4. 50v >

2. Pääasiallinen asumistilanne. Valitse sopivin seuraavista:

	1. Asun yksin
	2. Asun puolison kanssa
	3. Asun puolison ja lapsen / lasten kanssa
	4. Asun lapsen / lasten kanssa
	5. Asun yhdessä henkilön kanssa, joka ei ole perheenjäseneni
6. Muu	

3. Kenet tai ketkä määrittelet lähiperheeseesi kuuluvaksi tällä hetkellä? Voit valita useamman seuraavista.

	a. Vanhempani
	b. Sisarukseni
	c. Puolisoni
	d. Lapseni
	e. Läheisen ystävän
	f. Muun sukulaisen
g. Muu	

4. Parisuhdetilanne. Valitse sopivin seuraavista:

	1. En seurustele vakituisesti
	2. Parisuhdetilannettani on vaikeaa kuvailla
	3. Seurustelen vakituisesti
	4. Elän rekisteröidyssä parisuhteessa tai avo- tai avioliitossa
5. Muu	

5. Määrittele parisuhteesi kesto. Valitse seuraavista parisuhteen kestoa parhaiten kuvaava vaihtoehto.

	1. alle vuosi
	2. 1 – 4 vuotta
	3. 5 - 10 vuotta
	4. Yli 11 vuotta
	5. En osaa sanoa

Vanhemmuutta kuvaavat kysymykset

Vanhemmuutta kuvaavat kysymykset selvittävät ajatuksia mahdollista vanhemmuutta ja lapsen saamista kohtaan.

6. Onko sinulla lapsia tai haaveiletko vanhemmuudesta?

	1. En haaveile vanhemmuudesta
	2. Haaveilen vanhemmuudesta
	3. Minulla on jo lapsi(a)
	4. En osaa sanoa

7. Jos et haaveile vanhemmuudesta, mikä seuraavista **kuvaa ajatuksiasi parhaiten**? Vastaa ajatuksiasi parhaiten kuvaavat vaihtoehdot seuraavista. Voit halutessasi valita useamman vaihtoehdon.

	a. Lapset eivät sovi elämäntilanteeseeni
	b. Lapset eivät sovi elämäntapaani
	c. En haaveile vanhemmuudesta tällä hetkellä, mutta asia saattaa olla ajankohtainen tulevaisuudessa
	d. Haluan elää ilman lapsia
	e. En haaveile vanhemmuudesta taloudellisten syiden takia
	f. En voi biologisista syistä saada omaa lasta, enkä halua ajatella muita vaihtoehtoja
	g. Minun on juridisista syistä vaikeaa saada lapsia, joten en edes ajattele saavani lapsia
	h. Tällä hetkellä yhteiskunnassa samaa sukupuolta olevan pariskunnan on vaikeaa toimia yhdessä vanhempina, enkä näe sitä hyvänä vaihtoehtona itselleni
	i. Apilaperhe ei sovi itselleni vanhemmuusmuodoksi (Apilaperhe = Perhe, jossa lapsella on enemmän kuin kaksi vanhempaa ja jossa lapsi / lapset on saatu yhdessä, vaikka kaikkien vanhempien välillä ei ole välttämättä koskaan ollut parisuhdetta. Vanhempina voi olla esimerkiksi nais- ja miespari, miespari ja nainen tai naispari ja mies)
	j. En osaa sanoa miksi en haaveile vanhemmuudesta
k. Muu	

8. Jos sinulla on lapsi(a), valitse seuraavista kaikki vaihtoehdot, jotka sopivat sinuun.

	a. Minulla on biologinen lapsi (Lapsi on syntynyt sukusoluistani)
	b. Olen juridisesti vanhempi lapselle, mutta lapsi ei ole geneettisesti sukua minulle (Lapsi ei ole syntynyt sukusoluistani, mutta olen virallistanut lain mukaan vanhemmuuteni)
	c. Olen sosiaalinen vanhempi lapselle (Lapsi kokee minut vanhemmakseen, vaikka en ole biologisesti tai juridisesti hänelle sukua)
	d. Olen vanhempi apilaperheessä (Apilaperhe = Perhe, jossa lapsella on enemmän kuin kaksi vanhempaa ja jossa lapsi / lapset on saatu yhdessä, vaikka kaikkien vanhempien välillä ei ole välttämättä koskaan ollut parisuhdetta. Vanhempina voi olla esimerkiksi nais- ja miespari, miespari ja nainen tai naispari ja mies)
	e. Lapseni on syntynyt aiemmasta suhteesta vastakkaista sukupuolta olevan henkilön kanssa
f. Muu	

9. Ajatellen, että lapsen saaminen olisi kohdallasi ajankohtaista, millaisena näkisit mahdollisuutesi lapsen saamiselle tällä hetkellä? Valitse mielestäsi tilannettasi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

1. Erittäin vaikeana	2. Vaikeana	3. Ei help- pona eikä vai- keana	4. Help- pona	5. Erittäin helppona	6. En osaa sa- noa

10. Ajatellen, että lapsen saaminen olisi itsellesi ajankohtainen asia, minkä vaihtoehdon näkisit itselläsi todennäköisimpänä lapsen saamiselle? Voit valita useamman seuraavista vaihtoehdoista.

	a. Saan lapsen yksinhuoltajana
	b. Saan lapsen toimimalla etävanhempana (Olen vanhempi, vaikka en pääsääntöisesti asu lapsen kanssa)
	c. Toimin lapselle oheishuoltajana (Toimin lapselle läheisenä aikuisena ja kärkeäoikeus on oikeuttanut minut lapsen huoltajaksi varsinaisten huoltajien lisäksi)
	d. Saan lapsen kotimaisen adoption kautta (Adoptoin kotimaasta lapsen yksin tai yhdessä puolisoni kanssa)
	e. Saan lapsen vierasadoption kautta ulkomailta (Adoptoin ulkomailta lapsen yksin tai yhdessä puolisoni kanssa)
	f. Saan lapsen itsenäisen adoption kautta (En käytä adoptioprosessissa apuna virallisia adoptiopalvelunantajia (kuten Pelastakaa Lapset ry tai Interpedia), vaan hoidan adoptioprosessini itsenäisesti vastoin Suomen lakia)

	g. Saan lapsen apilaperheenä (Apilaperhe = Perhe, jossa lapsella on enemmän kuin kaksi vanhempaa ja jossa lapsi / lapset on saatu yhdessä, vaikka kaikkien vanhempien välillä ei ole välttämättä koskaan ollut parisuhdetta. Vanhempina voi olla esimerkiksi nais- ja miespari, miespari ja nainen tai naispari ja mies)
	h. Saan lapsen sijaissynnyttäjän avulla vastoin Suomen lakia Suomessa tai ulkomailla toteutettuna (Sijaissynnytyksessä lapsen synnyttää ulkopuolinen henkilö, joka ei ole lapsen vanhempi.)
	i. Saan lapsen naisen kanssa, joka ei ole kanssani parisuhteessa, mutta joka haluaa hankkia kanssani lapsen ja toimia vanhempana hänelle
	j. Saan lapsen sijaisvanhempana toimimisen kautta (Sijaisvanhempi toimii vanhempana huostaanotetuille lapsille)
	k. Voin toimia lapselle tärkeänä henkilönä esimerkiksi toimimalla lapsen kummina, tukihenkilönä tai tukiperheenä (Tukihenkilötoiminta on ennaltaehkäisevää lastensuojelua, jossa tukihenkilö tapaa lasta muutaman kerran kuukaudessa. Tukiperhetoiminnassa lapsi viettää perheellä pääsääntöisesti yhden viikonlopun kuukaudesta, ja se on myös ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä.)
I. Muu	

Sateenkaarivanhemmuudesta yleisesti

Kysymykset sateenkaarivanhemmuudesta yleisesti kartoittavat kokemuksia sateenkaarivanhemmuudesta ja sen toteuttamisen mahdollisuuksista Suomessa.

11. Hyväksytäänkö Suomessa yleisesti mielestäsi avoimesti erilaisia perhemuotoja? Valitse mielipidettäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto alla olevista.

	1. Ei ollenkaan
	2. Heikosti
	3. Kohtalaisesti
	4. Hyvin
	5. Todella hyvin
	6. En osaa sanoa

12. Tunnetko ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneen miehen, joka toimii vanhempana?

	1. Kyllä
	2. En
	3. En osaa sanoa

13. Koetko Suomen nykyisen lainsäädännön tasa-arvoiseksi vanhemmuuden kannalta verrattuna hetero- ja ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneiden välillä? Valitse mielipidettäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto alla olevista.

	1. Kyllä
	2. En
	3. En osaa sanoa

14. Millaisena näet miesparin **mahdollisuuden** saada **lapsi** Suomessa tällä hetkellä? Valitse mielipidettäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

1. Erittäin vaikeana	2. Vaikeana	3. Ei help- pona eikä vai- keana	4. Help- pona	5. Erittäin help- pona	6. En osaa sa- noa

15. Minkä toivoisit muuttuvan, jotta miesparin lapsen saaminen helpottuisi? Valitse mielipidettäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto seuraavista, voit halutessasi valita useamman vaihtoehdon.

	a. Toivoisin sijaissyntytyksiä koskevan lainsäädännön muuttuvan
	b. Toivoisin adoptioita koskevan lainsäädännön muuttuvan
	c. Toivoisin ihmisten asenteiden monimuotoisia perheitä kohtaan muuttuvan
	d. Toivoisin poliittisten päättäjiä asenteiden muuttuvan monimuotoisia perheitä kohtaan
	e. Toivoisin yleisen ilmapiirin monimuotoisia perheitä kohtaan muuttuvan (esimerkiksi lehtikirjoituksissa ja yleisessä julkisessa keskustelussa)
	f. Toivoisin lapsikeskeisempää ilmapiiriä ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneiden pariin keskuudessa
g. Muu	

16. Verrattuna naispariin, millaisena näet **miesparin mahdollisuudet vanhemmuuteen** Suomessa tällä hetkellä? Valitse mielipidettäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto alla olevista.

1. Erittäin paljon vaikeampana	2. Vaikeampana	3. Ei help- pona eikä vai- keana	4. Helpom- pana	5. Erittäin paljon helpom- pana	6. En osaa sa- noa

17. Millaisena mahdollisuutena näet apilaperheen vanhemmuuden Suomessa tällä hetkellä?

(Apilaperhe = Perhe, jossa lapsella on enemmän kuin kaksi vanhempaa ja jossa lapsi / lapset on saatu yhdessä, vaikka kaikkien vanhempien välillä ei ole välttämättä koskaan ollut parisuhdetta. Vanhempina voi olla esimerkiksi nais- ja miespari, miespari ja nainen tai naispari ja mies)

1. Erittäin vaikeana	2. Vaikeana	3. Ei help- pona eikä vai- keana	4. Help- pona	5. Erittäin help- pona	6. En osaa sa- noa

18. Koetko saavasi tukea vanhemmuuteen liittyvistä asioista puhumiseen, jos niin keneltä?

-

Lopuksi

19. Tässä voit kertoa muita ajatuksiasi koskien ei-heteroseksuaalisen miehen vanhemmuutta, mikä ei vielä ole tullut esille kyselyssä. Voit keksiä oman kysymyksen ja vastata siihen.

-

20. Mitä kautta sait tiedon kyselystä?

	1. Ystävältä, läheiseltä tai tutulta
	2. Sateenkaariperheet ry -järjestön kautta
	3. Seta-järjestön kautta
	4. Jonkin muun järjestön tai yhdistyksen kautta
	5. Muualta sosiaalisesta mediasta tai internetistä kuin järjestöjen sivustoilta
6. Muu	

Tarkoitukseni on haastatella muutamaa kyselyyn vastannutta henkilöä kyselyssä esillä olleista teemoista. Mikäli koet mahdollisena kertoa omista ajatuksistasi lisää, jätäthän yhteystietosi (sähköposti-osoite / puhelinnumero) tähän. Mitään yhteystietoja ei yhdistetä kyselyvastauksiin tutkimusraportissa, ne näkee vain tutkija ja tiedot niistä hävitetään asianmukaisesti haastattelujen valmistuttua.

Liite 2

Haastattelupyyntö

Hei!

Vastasit joulukuun aikana pro gradu -tutkielmani kyselyyni aiheesta ”Miehet ja sateenkaari-vanhemmuus” ja jätit yhteystietosi mahdollista haastattelua varten. Haluaisinkin kysyä, olisitko Sinä vielä halukas kertomaan ajatuksiasi aiheeseen liittyen?

Haastattelussa minulla on tarkoitus kartoittaa hieman tarkemmin kyselyssä esille tulleita aiheita yleisellä tasolla. Kysyn kysymyksiä esimerkiksi yleisesti vanhemmuuteen liittyen sekä sateenkaarivanhemmuudesta ja sen toteuttamisesta tänä päivänä.

Pyrin luomaan haastatteluhetkestä rennon ja miellyttävän, jota ei tarvitse etukäteen jännittää! Kaikenlaiset ajatuksesi aiheesta ovat erittäin tärkeitä tutkielman kannalta.

Haastattelussa esiin tulleet asiat käsittelen luottamuksella ja kaikki yksityiskohtaiset tiedot, jotka voitaisi liittää haastateltavaan, tulen jättämään pois pro gradu -tutkielmasta. Sinua ei siis voida tunnistaa haastattelun perusteella mitenkään. Nauhoitan haastattelun, jotta minun ei tarvitse haastatteluhetkellä kirjoittaa muistiinpanoja. Poistan nauhoituksen ja kirjoitetun literaation siitä, kun tutkielmani on valmis.

Haastattelut tulen alustavan suunnitelman mukaan toteuttamaan ajalla 27.2 – 3.3.2017, eli kyseessä on viikko 9. Haastattelupaikan voimme sopia yhdessä tarkemmin.

Olitko halukas kertomaan ajatuksiasi minulle tarkemmin haastattelun myötä?

Ystävällisin terveisin,

Emmi Mört

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Sosiaalityön koulutusohjelma

Tampereen Yliopisto, Porin yksikkö

Liite 3

HAASTATTELUUN OSALLISTUMINEN

Hei!

Olen sosiaalityön opiskelija Tampereen yliopiston Porin yksiköstä. Teen pro gradu -tutkielmaa aiheesta miehet ja sateenkaarivanhemmuus. Tarkoitukseni on tarkastella internet-kyselyn ja sitä tarkentavan haastattelun avulla sateenkaarimiesten perheellistymiseen liittyviä ajatuksia ja tuoda esille sitä, millaisia ajatuksia sateenkaarimiehillä on vanhemmuudesta tai sen toteuttamisesta. Pysin tarkastelemaan asioita, jotka liittyvät miesten sateenkaarivanhemmuuteen, sillä lähtökohdat sille ovat tällä hetkellä Suomessa hyvin vaikeat.

Nauhoitan haastattelun, jotta saan tiedot siitä helpommin analysoitua. Hävitän nauhoituksen sen purun myötä ja käytän sitä ainoastaan tämän tutkielman tarkoitukseen. Sinulla on tutkielmassa täysi anonymiteetti eikä sinua voida tunnistaa tutkielman missään vaiheessa.

Tällä lomakkeella haluan varmistaa sitoutumisesi haastatteluun osallistumisesta.

Allekirjoitus

Kiittäen,

Emmi Mört

Liite 4

HAASTATTELU

1. Perheestä

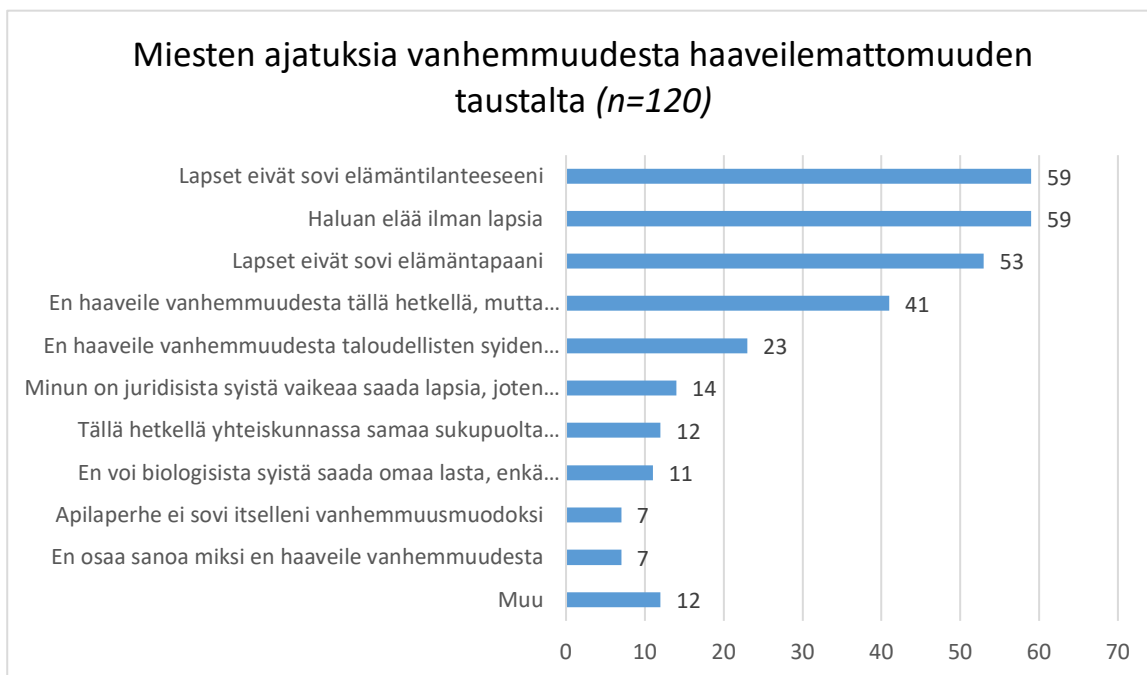
- Mitä siihen liittyy tänä päivänä
- Muutos?
- Individualismi vs. familismi

Koen, että asenteisiin Suomessa vaikuttaa myös se vanhakantainen ajattelu, että "mies ei voi kasvattaa lasta" vaan äiti on luonnollisempi kasvattaja. Tästä johtuen koen, että miesparin adoptiomahdollisuudet ovat huomattavasti heikommät kuin naisparien.

Maailma ei ole tällä hetkellä houkutteleva paikka lisääntyä. Ylikansoitus, ilmastonmuutos ja uuden maailmansodan todennäköisyys ei ole mielestäni paikka johon on syytä tuottaa lisää "ihmisloisia".

2. Miesten sateenkaarivanhemmuudesta

- Miesparin vanhemmuus
- Mies- vs. naisparin vanhemmuus
- Kuvio 1. Lapsettomuus: oma valinta vai seurausta sen mahdottomuudesta?

Ei-heteroseksuaalisena miehenä koen kärsiväni lapsettomuudesta samoin kuin lapsettomuudesta kärsivät heteropariskunnat.

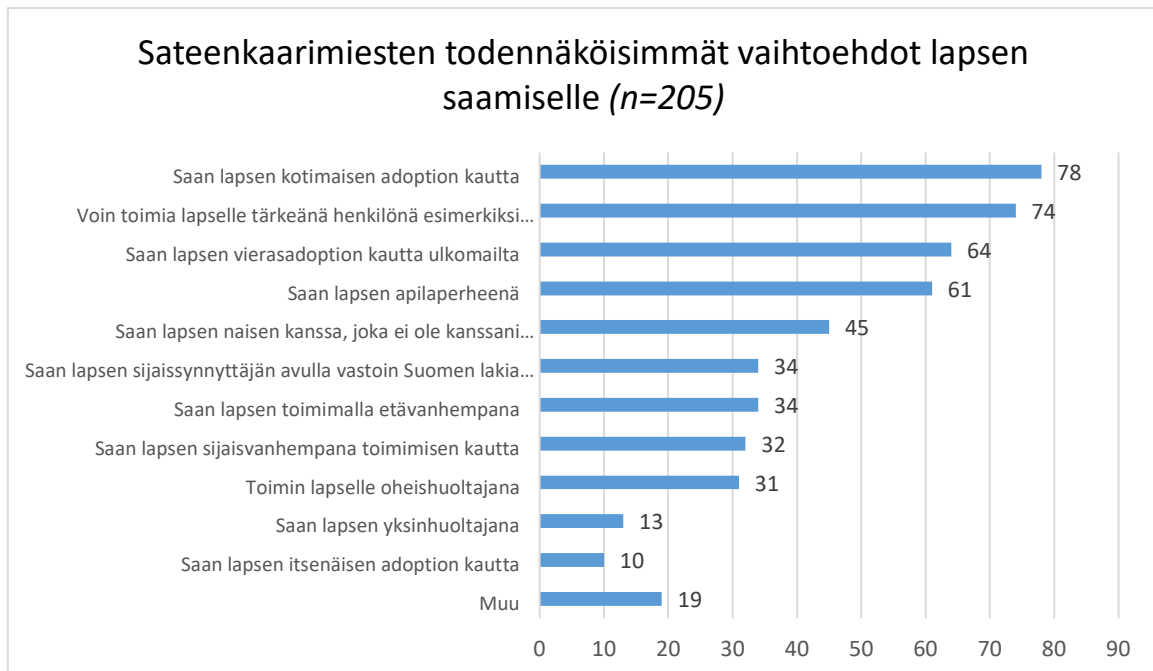
Homoparin vanhemmaksi tuleminen on monin tavoin hankalaa, joten en edes jaksaa haaveilla lapsista.

Suurin ongelma tuntuu olevan syyllistäminen, ja ajatus siitä että halu saada lapsia on erityisen itsekästä, jos ei ole heteroseksuaali.

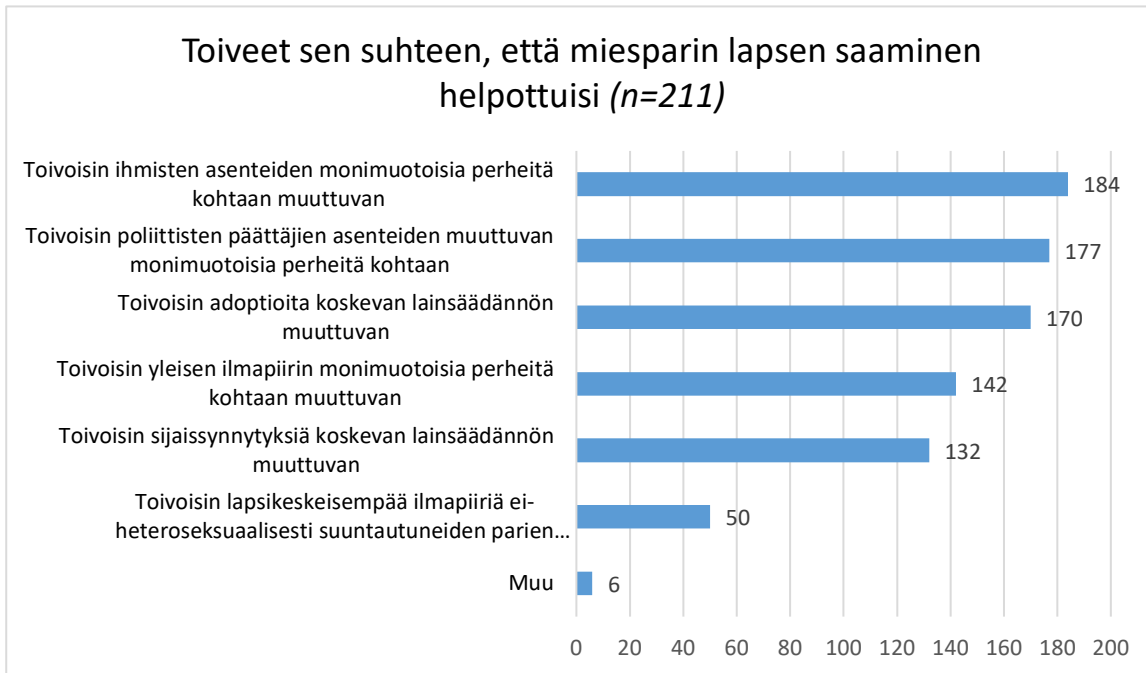
Kohdallani kaikki lähtee jo siitä, että kumppanin löytäminen on vaikeaa. Toinen askel on se, että kumppaninkin täytyy haluta tulla vanhemmaksi, sillä vaikka kokisinkin voinani olla turvallinen ja hyvä huoltaja jollekulle joskus, en siihen yksin kykenisi.

3. Erilaisista sateenkaariperhemuodoista

- Kuvio 2

- Kuvio 3.

Adoptio on käytännössä mahdotonta homoparille.

Ihmisten asenteet sijais- ja adoptiovanhemmuuteen saisivat muuttua. Lapsia on jo liikaa, mutta hyvät vanhemmat puuttuvat hävyttömän monilta lapsilta.

Apilaperheajatuksia sekä huoltajuuden jakamisen ehdotuksia on tullut monilta ystävil-täni, mutta minulle ei riittäisi huoltajuuden jakaminen monen ihmisen kesken.

Vaikka lainsäädäntö ei tue vanhemmuutta, ihmiset itse voivat lähteä ulkomaille. Lapsen saaminen ei ole perusoikeus. Homoseksuaalien on vaikea tulla isäksi ja isäksi tuleminen vaikeuden ylipääseminen vain kertoo motivaatiosta.

Vanhemuudesta puhuminenkin voidaan nähdä todisteena siitä ettei ole valmis sukupuolenkorjausprosessiin.

Keskeytän omat transtutkimukseni ja hankin kumppanini kanssa lapsen. Korjaan sukupuoleni virallisesti sitten vanhemmaksi tultuani.

Liite 5: Taustamuuttujien yhteys vanhemmuudesta haaveiluun

	Selittävä muuttuja	Ei haaveile vanhemmuudesta %	Haaveilee vanhemmuudesta tai on jo lapsia %	Ei osaa sanoa %	Pearson X ²	p-arvo (sig)
Ikäluokka (n=212)	18—25-vuotiaat	40,6	38,5	19,8	6,002	,199
	26—35-vuotiaat	43,7	42,3	14,1		
	Yli 36-vuotiaat	46,7	48,9	4,4		
Asumismuoto (n=213)	Asun yksin	47,1	31,4	19,6	12,533	,014
	Asun puolison ja / tai lapsen kanssa	38,6	53,4	6,8		
	Muu	37,5	45,8	20,8		
Parisuhdetilanne (n=213)	En seurustele vakituisesti	45,0	35,8	18,3	4,678	,096
	Seurustelen vakituisesti	40,3	49,0	10,6		

Liite 6: Korrelaatiomatriisi kuvaamassa eri muuttujien yhteyksiä

	1. (p-arvo)	2. (p-arvo)	3. (p-arvo)	4. (p-arvo)
1. Mahdollisuus oman lapsen saannille, ajatellen että se olisi ajankohtaista	1,000			
2. Kokemus miesparin mahdollisuudesta vanhemmuuteen naispariin verrattuna	.236 (< 0,01) (Osittaiskorrelaation avulla taustamuuttajat vakioitaessa .201)	1,000		
3. Miesparin mahdollisuus lapsen saannille Suomessa tällä hetkellä	.332 (< 0,01) (Osittaiskorrelaation avulla taustamuuttajat vakioitaessa .286)	.436 (Osittaiskorrelaation avulla taustamuuttajat vakioitaessa .241)	1,000	
4. Erialaisten perhemuotojen hyväksyminen Suomessa tällä hetkellä	.053	.143 (< 0,05)	.279 (< 0,01) (Osittaiskorrelaation avulla taustamuuttajat vakioitaessa .272)	1,000